

Редакційна колегія:

КІРЕЄВ О.І. (голова)

БОНДАР В.О.

ВОРОНОВА Л.В.

ГАЙДАР Є.Т.

ГЕЄЦЬ В.М.

ГРЕБЕНИК Н.І.

ГРУШКО В.І.

ДОМБРОВСЬКИ Марек

ІЛАРІОНОВ А.М.

КАНДИБКА О.М.

КРАВЕЦЬ В.М.

КРОТЮК В.Л.

ЛИСИЦЬКИЙ В.І.

МАТВИЄНКО В.П.

МОРОЗ А.М.

ОСАДЕЦЬ С.С.

ПАТРИКАЦ Л.М.

(зав. редакцією — головний редактор)

РАЄВСЬКИЙ К.Є.

САВЛУК М.І.

СТЕПАНЕНКО А.І.

ФЕДОСОВ В.М.

ЧЕРНИК І.П.

ШАРОВ О.М.

Номер підготовлено редакцією

періодичних видань НБУ

Головний редактор

ПАТРИКАЦ Л.М.

Заступник головного редактора

КРОХМАЛЮК Д.І.

Відділ монетарної політики

Редактор відділу **ПАПУША А.В.**

Відділ бухгалтерського обліку, розрахунків

та інформаційно-програмного забезпечення

Редактор відділу **КОМПАНИЄЦЬ С.О.**

Відділ валютного регулювання

та міжнародних банківських зв'язків

Редактор відділу **БАКУН О.В.**

Відділ економіки, законодавчого забезпечення,

банківського нагляду

та комерційних банків

Головний художник **КОЗИЦЬКА С.Г.**

Відділ реклами і розповсюдження

Редактор відділу **В'ЮНСКОВСЬКИЙ М.І.**

Літературні редактори

КУХАРЧУК М.В., ШАПОВАЛОВА І.Ф.

Коректори

СІЛЬВЕРСТОВА А.І., ГОРБАНЬ Н.В.

Комп'ютерний набір

ЛИТВИНОВА Н.В.

Фотокореспондент

НЕГРЕБЕЦЬКИЙ В.С.

Черговий редактор

КОМПАНИЄЦЬ С.О.

Адреса редакції:

просп. Науки, 7, Київ-028, 03028, Україна

тел./факс: (044) 264-96-25

тел.: (044) 267-39-44

E-mail: litvinova@bank.gov.ua

Журнал зареєстровано 09.06.1994 р.

Держкомвидавм України, свідоцтво КВ № 691

Передплатний індекс "Вісника НБУ"

та додатка "Законодавчі і нормативні акти

з банківської діяльності" 74132

Дизайн

Редакція періодичних видань НБУ

Комп'ютерна верстка

СЕРЬОДКІН В.К.

Кольороподіл і друк

Інженерно-технічний центр НБУ

Підписано до друку 07.10.1999 р.

Формат 60×90/8. Друк офсетний.

Умовн. друк арк. 8.0. Умовн. фарбвідб. 114.4.

Обл.-вид. арк. 2.86

При передруку матеріалів, опублікованих у журналі, посилання на "Вісник Національного банку України" обов'язкове. Редакція може публікувати матеріали в порядку обговорення, не поділяючи думку автора. Відповідальність за точність викладених фактів несе автор. Редакція не несе відповідальності за зміст рекламних матеріалів.

© Вісник Національного банку України,
1999

ВІСНИК

НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Щомісячний науково-практичний журнал

Національного банку України

Видається з березня 1995 року

№10 (44)**ЖОВТЕНЬ****1999****ЗМІСТ****МІЖДЕРЖАВНІ
ЕКОНОМІЧНІ
ВІДНОСИНИ****3 Н.Якубенко,
І.Трохимчук,
Г.Єремян**Нові кредитні лінії
для підтримки малого
та середнього підприємництва**ХРОНІКА****6 Д.Рікберг**Визначено переможців щорічного
конкурсу журналістів, які пишуть
на банківську тематику**ІНФОРМАЦІЙНЕ
ТА ПРОГРАМНЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ****7**R-Style Ukraine: п'ять років
на вітчизняному ринку**ВАЛЮТНИЙ РИНОК****7**Офіційний курс гривні щодо інозем-
них валют, який встановлюється
Національним банком України один
раз на місяць (за серпень 1999 року)**8**Офіційний курс гривні щодо інозем-
них валют, який встановлюється
Національним банком України
щоденно (за серпень 1999 року)**ФОНДОВИЙ РИНОК****10**Результати аукціонів із розміщення
облігацій внутрішньої державної
позики, проведених у серпні 1999 р.**10**Результати аукціонів із розміщення
облігацій внутрішньої державної
позики за січень — серпень 1999 р.**10**Сума облігацій внутрішньої державної
позики, що перебувають в обігу
(на 1 вересня 1999 р.)**11 Ю.Мороз**Вексельні надписи
у приватній кодифікації**ФІНАНСОВИЙ РИНОК****20 О.Скаска**Проблеми розвитку консорціумного
кредитування в Україні**21**Механізми та обсяги рефінансування
Національним банком України
комерційних банків у 1999 р.
та серпні 1999 р.**21**Процентні ставки комерційних банків
за кредитами та депозитами у націо-
нальній валюті у серпні 1999 р.**21**Середня процентна ставка за кредита-
ми Національного банку України,
наданими комерційним банкам
у 1999 р. та серпні 1999 р.

	21	Темпи зростання грошової маси у січні — серпні 1999 р.
КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ		
	22 В.Приходько	Два свята Промінвестбанку
	23 М.Сингаївський	Новосілля в центрі столиці
	24	“Стань мені сестрицею”
	24	Зміни і доповнення до “Офіційного списку комерційних банків України та переліку операцій, на право здійснення яких комерційні банки отримали ліцензію Національного банку України”, внесені за період із 1 серпня по 1 вересня 1999 р.
	26	Банки, вилучені з Реєстру банків, їх філій та представництв, валютних бірж і фінансово-кредитних установ у серпні 1999 р.
	26	Перелік комерційних банків — платників початкового збору до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб за станом на 1 вересня 1999 року
	28	Динаміка фінансового стану банків України на 1 вересня 1999 р.
	29 Д.Гладких	Основні показники фінансової стабільності банківської установи
МОНЕТИ УКРАЇНИ		
	33	Про введення в обіг пам'ятної монети “Петро Дорошенко”
БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК		
	34 О.Авдюшкін, І.Зряков, С.Зубік, О.Назім, О.Пась	Нариси теорії “ізоморфних моделей” бухгалтерського обліку
	42 Л.Кіндрацька	Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та облікова політика комерційних банків
БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ: НОВІ ІНСТРУМЕНТИ		
	45 В.Зволинський	Приймання платежів від населення: здобутки і втрати
	48 Л.Письменна, Н.Вознюк	Проблеми та шляхи вдосконалення обслуговування банками платіжного обороту населення
ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА		
	52 А.Папуша	Дорога в майбутнє
НАГЛЯД ТА АУДИТ		
	54 Т.Шпаковська	Експертне опитування і політика аудиту
	55 О.Куценко	Чи потрібна українським банкам структурна валютна позиція?
ЗАКОНОТВОРЕННЯ		
	59 Д.Полозенко, С.Варгіч	Банкрутство і шляхи його подолання
НУМІЗМАТИКА І БОНІСТИКА		
	64 З.Гавриленко	Музей грошей: від ансамблю раритетів до інтернет-терміналу

Аспект проблеми /

Нові кредитні лінії для підтримки малого та середнього підприємництва

У травні минулого року в Києві підписано Кредитну угоду МСП-2 і Гарантійну угоду за кредитною лінією, відкритою Європейським банком реконструкції та розвитку для підтримки малого й середнього приватного підприємництва. Під гарантію уряду Україна отримає від ЄБРР 88 млн. 256 тис. доларів.

Однак кредит буде надано лише за умови, що Верховна Рада України ратифікує Гарантійну угоду. Вже вдруге розгляд цього питання на засіданнях Верховної Ради зазнав фіаско — парламент поставив під сумнів корисність для України інвестування приватного підприємництва. Водночас аналогічний компонент проекту Світового банку (МБРР), за яким НБУ надаватиме допомогу в обслуговуванні кредиту, впроваджуваного через Міністерство фінансів, схвалено; його включили до загального проекту з кредитування закриття шахт та реструктуризації вугільної промисловості.

Автори статті доводять, що в кредитних лініях на підтримку малого та середнього підприємництва має бути зацікавлена насамперед держава, оскільки доходи держбюджету залежать від матеріального добробуту та результатів діяльності її громадян.

ПРОЕКТ МСП-1 І ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ

Становлення малого та середнього підприємництва у більшості країн відбувається за фінансової підтримки та опікування держави. В Україні ближчим часом розраховувати на державне інвестування малого та середнього підприємництва не доводиться. Комерційні ж кредити на внутрішньому ринку дорожчі та коротші за терміном, ніж кредити, які надають міжнародні фінансові організації.

Згідно з Кредитною угодою між Європейським банком реконструкції та розвитку і Національним банком України від 16 грудня 1994 року (проект МСП-1) кошти за кредитною лінією загальним обсягом 121 млн. 185 тис. доларів США надавалися в чотири етапи — після виконання умов кожного попереднього етапу. Вартість кредиту для підприємств складається з процентної ставки ЄБРР (LIBOR + 1) плюс 2% НБУ (0.5% — плата за управління та 1.5% — маржа кредитного ризику банків-учасників) плюс 1—5% маржі комерційного банку плюс 1% одноразової комісії ЄБРР за надання кредиту (Front-End commission) та 0.5% комісії ЄБРР за зобов'язання. Загалом процентна ставка не перевищувала 14%. При цьому максимальний розмір кредиту, наданого клієнту, становив 2 млн. 500 тис. доларів, максимальний термін — 5 років (із пільговим періодом 2 роки).

Щоправда, привабливість дешевшо-

го кредиту в умовах інфляції зменшується, оскільки позику надають та повертають у вільно конвертованій валюті, а підприємець, який працює на внутрішній ринок, отримує прибуток у гривнях, — отже, виникає необхідність у конверсії. Ризик втрат на різниці курсу на дату отримання та дату повернення позики становить валютний ризик, який у даному проекті залишається за підприємством. Вагу цього ризику вже відчули одержувачі кредитів за проектом МСП-1 — після фінансової кризи 1998 року: половина з них дотепер має прострочену заборгованість. Це спричинило запровадження другого виду ризиків — кредитних, які взяла на себе, за умовами Кредитної угоди, комерційні банки — учасники проекту (за комерційни-

Становлення малого та середнього підприємництва у більшості країн відбувається за державної фінансової підтримки, на що в Україні ближчим часом важко розраховувати. Комерційні ж кредити на внутрішньому ринку дорожчі та коротші за терміном, ніж позики, які надаються міжнародними фінансовими організаціями

ми банками залишається ризик банкрутства клієнта, оскільки банк зобов'язується у будь-якому разі повернути позику Національному банку України). Комерційні банки вже відчули тягар цього ризику, розплатившись за частину клієнтів власними коштами за

своїм зобов'язанням перед НБУ.

За Національним банком у системі розподілу ризиків за Кредитною лінією ЄБРР теж залишається ризик — **ризик неповернення кредиту** комерційним банком. За Субкредитною угодою з банками-учасниками в разі погіршення фінансової ситуації або банкрутства комерційного банку НБУ може передати кредитний портфель такого банку іншому банку — учаснику кредитної лінії, зрештою повернути кредит ЄБРР зі спеціального резервного фонду, який створюється із надходжень від маржі кредитного ризику, що нараховується на видані комерційним банкам кредити (вищезгадані 1.5%, які отримує НБУ). Такого ризику в даному проекті Національний банк України зазнав унаслідок погіршення фінансової ситуації в АТ “Градобанк” через невиконання ним та його клієнтами своїх фінансових зобов'язань перед НБУ, останній був змушений усі отримані на резервний коррахунок надходження використати на виконання власних фінансових зобов'язань перед ЄБРР.

Використовуючи внутрішні ресурси кредитної лінії, передбачені процедурами Кредитної угоди, НБУ повністю й

Незважаючи на фінансову кризу, виконання зобов'язань перед ЄБРР щодо кредитів, наданих для підтримки малого та середнього приватного підприємництва в Україні, не лягло тягарем на державний бюджет

за всіма термінами сплати виконав свої зобов'язання перед Європейським банком реконструкції та розвитку.

Таким чином, незважаючи на фінансову кризу, виконання зобов'язань перед цією міжнародною організацією не лягло тягарем на бюджет України, як траплялося з іншими проектами навіть у сприятливіші часи.

За програмою МСП-1 на поточну дату затверджено 148 проектів щодо малих та середніх підприємств на суму кредиту 128 млн. 210 тис. 394 долари США (в тому числі 15 млн. 565 тис. 520 доларів — з рахунку повторного використання повернутих кредитів) та 5 млн. 500 тис. доларів в рамках мікрокредитування. За обсягом кредитування перше місце посідає харчова промисловість (30%), друге — сільське господарство (8.8%), третє — хімічна промисловість (8.6%), за ними йдуть транспортний сервіс (8.3%), легка промисловість (7.9%) та деревообробна промисловість (7.6%). Це галузі національної економіки, які можуть швидко поповнювати ринок товарів народного споживання та послуг.

Нестабільність валютного ринку та несприятлива економічна ситуація негативно вплинули на впровадження проектів, майже вдвічі зменшивши доларовий еквівалент виручки від реалізації продукції (запланована виручка за період від початку кредитної лінії до поточної дати мала становити **718 млн. 269 тис. доларів**). Однак і за таких умов Україна отримала від прокредитованих підприємств продукції на суму **411 млн. 682 тис. доларів**; на новостворених робочих місцях працевлаштовано **4 656** чоловік; громадяни України, які працюють на цих підприємствах, отримали **69 млн. 10 тис. гривень** заробітної платні.

За чотири з половиною роки існування кредитної лінії надходження у державний бюджет від прокредитованих підприємств становили: податок на додану вартість — **99 млн. 948 тис. гривень**, інші відрахування — **78 млн. 45 тис. гривень**, відрахування до Пенсійного фонду — **24 млн. 394 тис. гривень**, у фонд соціального страхування — **1 млн. 899 тис. гривень**. Крім того, відрахування у місцеві бюджети становили **26 млн. 828 тис. гривень**. Попереду — ще шість із половиною років втілення проекту, тож можна очікувати, що надходження до бюджетів та фондів збільшаться принаймні вдвічі.

ПРОЕКТ МСП-2

Практично такі ж надходження держави може отримати і від другого проекту.

З огляду на успішний розвиток проекту МСП-1 уряд України, НБУ та ЄБРР із травня 1997 р. по лютий 1998 р. провели попередні переговори щодо нового проекту. Підписання Кредитної угоди МСП-2 та Гарантійної угоди за

лим підприємствам та приватним підприємцям — мікрокредити трьома траншами (один — 11 млн. 32 тис. та два — по 5 млн. 516 тис. доларів).

Для підприємців вартість кредиту МСП-2 — така ж, як і попереднього МСП-1 плюс процент за гарантію Міністерству фінансів України. Позитивними моментами є скасування обмежень на фінансування вітчизняних поставальників та на допроектний розмір середніх підприємств. Зважаючи на розвиток проекту з Кредитною установою для відбудови (KfW), впроваджуваного також через НБУ, очікується, що резиденти України виявлять зацікавленість у мікрокредитах.

Нині проект, безумовно, корисний як для становлення та підтримки широкіх кіл вітчизняного приватного під-

Після чотирьох перенесень дати набуття чинності нової Кредитної угоди ЄБРР уже не погоджується на подальше затягування її ратифікації Верховною Радою України. Остання дата набуття чинності — 7 листопада 1999 року

приємництва, так і для поповнення державного бюджету, знаходиться під загрозою зриву. Європейський банк реконструкції та розвитку вже не погоджується на перенесення дати набуття чинності угоди в очікуванні ратифікації Верховною Радою Гарантійної угоди ЄБРР з Україною. Після чотирьох таких перенесень остаточною датою набуття чинності визначено 7 листопада 1999 р.

Якщо Україна вчасно не ратифікує угоду, роботу доведеться обмежити рамками першої кредитної лінії — за рахунок повторного використання коштів, отриманих від ЄБРР.

НОВІ КРЕДИТНІ ЛІНІЇ СВІТОВОГО БАНКУ

У 1999 році започатковано два нові компоненти проекту Світового банку — з реструктуризації вугільної промисловості, де НБУ надає допомогу в обслуговуванні кредиту, впроваджуваного через Міністерство фінансів.

За пропозицією Світового банку та у зв'язку зі зверненням Кабінету Міністрів України НБУ здійснює агентське обслуговування кредитів, що переуступаються Мінфіном комерційним банкам та місцевим органам влади. Впровадж 1998 року всіма учасниками узгоджено тексти агентських та субкредитних угод, процедурні супроводжуючі

документи, і 15 січня 1999 року Національним банком та Мінфіном України підписано угоду про залучення НБУ до обслуговування наданої Світовим банком Мінфіну кредитної лінії на підтримку мікро-, малих та середніх підприємств у регіонах, де закривають вугільні шахти, а 28 квітня 1999 року — угоду про залучення НБУ до обслуговування кредитної лінії на підтримку органів місцевої виконавчої влади.

Позики за кредитною лінією Світового банку для мікро-, малих та середніх приватних підприємств (ММСП) через комерційні банки “Аваль”, “Надра”, “Укркредит” та Приватбанк можуть отримати підприємства, які належать до приватного сектора або контролюються ним, юридично та фактично розташовані у регіонах закриття шахт (Луганська, Донецька, Волинська, Кіровоградська, Черкаська, Львівська, Закарпатська та Житомирська області). Підприємства повинні бути платоспроможними та життєздатними з комерційної точки зору, мати не більше **500** постійних працівників, створити достатню кількість робочих місць для працевлаштування колишніх шахтарів. Обумовлено також, що ММСП не є дочірніми компаніями банку-учасника; не вносять суттєвих змін до своїх установчих документів (щодо структури акціонерів, виду діяльності тощо) без згоди банку-учасника; обмежать розмір дивідендів відповідно до зобов'язань щодо обслуговування боргу. Їхні активи перед впровадженням проекту мають становити щонайбільше **2.5 млн. доларів США** (на основі відновленої вартості, без урахування вартості землі та будівель); співвідношення “борг/капітал” (з урахуванням позики) — бути не більшим ніж **75:25** та значення коефіцієнта обслуговування боргу — не меншим ніж **1.3** (за винятком мікропідприємств, допроектні активи яких не перевищують **100 тисяч** доларів США).

Кожне ММСП надає проект, який затверджується на основі оцінки, проведеної комерційним банком, включаючи перегляд детального бізнес-плану та плану виробництва. Проект повинен, у найгіршому випадку, мати позитивну чисту теперішню вартість при ставці дисконту, яка щонайменше урівнювала б майбутні грошові надходження з вартістю кредиту, включаючи проценти та інші збори. У проекті має бути спеціальний розділ із обґрунтуванням його відповідності вимогам охорони довкілля (на рівні, прийнятному для МБРР); проект не повинен суперечити діючим в Україні природоохоронним законам і правилам, не повинен стосуватися ігрового бізнесу, виробництва

За роки впровадження кредитної лінії ЄБРР держава одержала від прокредитованих підприємств 99 млн. 948 тис. грн. у вигляді податку на додану вартість, 78 млн. 45 тис. грн. — інших відрахувань, 24 млн. 394 тис. грн. — у Пенсійний фонд, 1 млн. 899 тис. грн. — у фонд соціального страхування

цією кредитною лінією відбулося 8 травня 1998 року в Києві. За проектом кредит обсягом 88 млн. 256 тис. доларів США під гарантію уряду України буде надано ЄБРР Національному банку та переуступлено відібраним банкам-учасникам. Останні нададуть приватним малим та середнім підприємствам кредити двома рівними траншами загальним обсягом 66 млн. 192 тис. доларів, а ма-

міцних напоїв, зброї та військового спорядження, а також товарів або діяльності, перелік яких внесено до Природоохоронного списку МБРР. Мінімальний розмір проекту — **20 тис.** доларів, максимальний — **3 млн.** доларів. Для інвестиційних проектів спонсор повинен внести щонайменше **25%** від його вартості з власних коштів (включаючи значну суму в грошовій формі). Це не стосується мікропідприємств, проекти яких можуть бути на **100%** профінансовані з кредитних коштів. Закупівля здійснюватиметься згідно з правилами МБРР із тим, щоб товари та послуги купувалися за ринковими цінами і рішення про капітальні інвестиції приймалися з урахуванням ефективності вкладення коштів на конкурентних засадах.

Позика (у доларах США) надаватиметься для:

а) довгострокового фінансування придбання засобів виробництва (закупівля вітчизняного або імпортного устаткування);

б) короткострокового фінансування матеріально-технічних витрат на виробництво;

в) фінансування лізингу;

г) фінансування постійного обігового капіталу (на термін до одного року).

Позики не надаватимуться для покриття існуючих зобов'язань приватних підприємств перед банками-учасниками, фінансування житлового будівництва, інвестицій у цінні папери. Додаткове забезпечення та інші гарантії мають покрити щонайменше **120%** від початкового розміру позики; вони не можуть передаватися у заставу третім особам до повного повернення позики. *Мінімальний розмір позики* — **15 тис.** доларів США, максимальний — найменша сума із зазначених нижче:

♦ **2 млн. 250 тис.** доларів; при цьому загальна сума позик одному позичальнику (або групі позичальників чи учасників, пов'язаних між собою) не повинна перевищувати **5 млн.** доларів;

♦ **20%** від капіталу банку-учасника;

♦ **75%** від загальної вартості проекту (крім мікропідприємств);

♦ будь-яка інша менша сума, встановлена згідно з обґрунтованими вимогами НБУ.

Період повернення позики залежить від майбутніх грошових потоків за проектом, але в будь-якому разі термін погашення не може перевищувати **5 років**, враховуючи пільговий період щонайбільше у **2 роки**.

Проценти, що належить сплатити за позику, визначаються залежно від розміру допроектних активів підприємства:

а) для мікропідприємств, допроектні активи яких не перевищують **100 тис.** доларів, процентна ставка становить щонайбільше **LIBOR + 1.75 + 12%** на рік;

б) для малих підприємств, допроектні активи яких не перевищують **500 тис.** доларів, верхня межа процентної ставки становить **LIBOR + 1.75 + 9%** на рік;

в) для середніх підприємств, допроектні активи яких не перевищують **2 млн. 500 тис.** доларів, процентна ставка становить щонайбільше **LIBOR + 1.75 + 6%** на рік.

У плату за кредит також входять одноразова комісія за надання кредиту, яка становить **0.125%** від затвердженої суми кредиту, та плата за зобов'язання у розмірі **0.75%** річних від суми будь-якої затвердженої, але не вибраної частини субкредиту ММСП.

Позики за рахунок коштів Муніципальної кредитної лінії за другим компонентом проекту Світового банку (МБРР) за кредитом, наданим Міністерству фінансів України для реструктуризації вугільної промисловості, можуть отримувати міста-учасники. Виконавчий комітет Ради народних депутатів

У 1999 році започатковано нові компоненти проекту Світового банку — кредитні лінії на підтримку мікро-, малих і середніх підприємств та органів місцевої виконавчої влади у регіонах, де закривають вугільні шахти

міста — потенційного учасника Муніципальної кредитної лінії повинен бути відповідальним за райони, де Українською державною компанією з реструктуризації підприємств вугільної промисловості здійснюються програми закриття шахт. Також він повинен погодитися взяти у власність та забезпечити належне функціонування об'єктів соціальної сфери шахт, що закриваються, створити групу впровадження проектів для ідентифікації, підготовки та супроводження муніципальних проектів та підготувати її персонал згідно з вимогами, встановленими Міністерством фінансів за погодженням із МБРР, зокрема за рахунок залучення необхідної для цього технічної допомоги. Коefіцієнт обслуговування боргу, пов'язаного із залученням позик за рахунок коштів Муніципальної кредитної лінії, не перевищує **10%** від загального бюджету міста-учасника на відповідний рік.

До кредитування прийматимуться:

♦ муніципальні проекти підтримки і раціонального використання об'єктів соціального призначення шахт, які за-

криваються, взяті у власність міст-учасників, а також інші прибуткові інвестиційні проекти, що фінансово окупаються;

♦ проекти з енергозбереження, наприклад, поліпшення теплоізоляції будинків та реконструкції або заміни котлів;

♦ проекти підвищення ефективності водопостачання, включаючи встановлення лічильників води;

♦ проекти щодо поліпшення розподілу електроенергії, включаючи встановлення лічильників електроенергії;

♦ проекти вдосконалення громадського транспорту;

♦ проекти вдосконалення збирання сміття та переробки твердих відходів;

♦ проекти створення муніципальних стоянок автомашин;

♦ проекти створення муніципальних продуктових та речових ринків;

♦ інші прибуткові інвестиційні проекти, що фінансово окупаються, реалізація яких матиме значний економічний ефект і не стане на заваді розвитку приватного сектора.

У рамках затверджених проектів дозволено витрачати кошти на: придбання засобів виробництва (місцевих чи зарубіжних) — довготермінове фінансування; фінансування постійного оборотного капіталу; розробку інженерних проектів; наймання робочої сили за контрактами на виконання окремих інвестиційних проектів. Дозволені витрати не поширюються на покриття поточних операційних витрат.

Субкредити з коштів Муніципальної кредитної лінії за будь-яких обставин не надаються для фінансування уже існуючих зобов'язань міст-учасників, зокрема перед адміністрацією. Всі муніципальні проекти необхідно обґрунтувати, врахувавши оцінки, зроблені адміністрацією, в тому числі їх детального бізнес-плану та економічної і фінансової ефективності.

Кожний муніципальний проект має забезпечити принаймні фінансову внутрішню норму прибутковості, яка дорівнювала б сумі субкредиту, враховуючи сплату відсотків та інших платежів. Для муніципальних проектів, загальна вартість яких перевищує **250 тис.** доларів, слід обчислювати також економічні норми прибутковості. Такі проекти не повинні бути пов'язані з виробництвом, реалізацією товарів та іншими видами діяльності, забороненими чинним законодавством України. Бізнес-план кожного муніципального проекту повинен містити розділ, у якому належно розглянуто питання охорони довкілля та екологічної безпеки реалізації такого проекту.

Максимальний розмір субкредиту муніципалітету не повинен перевищувати:

- ◆ 2 млн. 250 тис. доларів, хоча вартість проекту може коливатися в межах від 20 тис. доларів до 3 млн. доларів США;

- ◆ 10% від загальних бюджетних виплат даному місту-учаснику;

- ◆ 80% від загальної вартості проекту;

Мінімальний розмір субкредиту становить 15 тис. доларів США і надається позичальникам частинами відповідно до витрат, які здійснюються згідно з проектом, шляхом оплати контрактів на поставку товарів, надання послуг та виконання робіт у рамках проектів.

Міста-учасники зобов'язані зробити внесок у реалізацію проекту, який би покривав щонайменше 20% від його загальної вартості, й забезпечити належні додаткові гарантії, зокрема, у

вигляді застави майна, що знаходиться у комунальній власності міста-учасника, облігацій муніципальної позики, субвенцій з обласного бюджету, які б покривали щонайменше 100% суми субкредиту і не передавалися іншим сторонам, перш ніж буде погашено позику. Юридичне оформлення таких гарантій здійснюється через укладення договорів застави або договорів поруки у формі, розроблених Мінфіном. Терміни субкредитів залежать від потреб конкретного проекту, але не перевищують 5 років, враховуючи щонайбільше дворічний пільговий період. Субкредити для поповнення обігових коштів та вдосконалення діяльності вже існуючих підприємств обмежуються 12-місячним терміном. Відсоткова ставка за субкредитами, які Мінфін може надати містам-учасникам за рахунок коштів Муніципальної кредит-

ної лінії, визначається як **LIBOR + 2.5%** річних. Міністерству фінансів у момент виділення першої частини субкредиту сплачують комісію за відкриття кредитної лінії у розмірі 0.125% від суми зазначеного субкредиту. Субкредити надаються позичальникам у доларах США — валютний ризик покладається на позичальника.

Наталія Якубенко,

керівник групи управління проектом Національного банку України. Кандидат економічних наук.

Ірина Трохимчук,

начальник відділу видачі та повернення кредитів групи управління проектом Національного банку України.

Генріх Єремян,

начальник відділу допроектного аналізу групи управління проектом Національного банку України.

ХРОНІКА

Нагорogu /

Визначено переможців щорічного конкурсу журналістів, які пишуть на банківську тематику

Вже стало традицією у день річниці грошової реформи в Україні проводити у Національному банку прес-конференцію, на якій оголошуються підсумки конкурсу журналістів, що висвітлюють у засобах масової інформації питання банківської діяльності. Приємно відзначити, що з кожним роком географія і кількість учасників цього конкурсу зростає. Тож традицію не порушено: у вересні, коли відзначалася третя річниця грошової реформи, у центральному банку держави відбулося нагородження переможців конкурсу 1999 року.

Першою премією у сумі 1000 грн. та Дипломом першого ступеня нагороджено Кошового Дмитра Анатолійовича — головного редактора економічного відділу інформаційної агенції "Інтерфакс". Завдяки його сумлінній праці широкі ділові кола України та інших країн світу — передплатники "Інтерфаксу" — мають змогу оперативно знайомитися з об'єктивною інформацією з банківського життя. Переможець — автор багатьох аналітичних статей, присвячених проблемам стабільності гривні, які друкуються у тижневику "Галицькі контракти", журналі "Вісник Національного банку України".

Другою премією у сумі 750 грн. та Дипломом другого ступеня нагороджено Клименко Ірину Валеріївну — оглядача газети "День". У її аналітичних статтях завжди оперативно висвітлюються події банківського життя країни, дохідливо роз'яснюються читачам важливі рішення та дії НБУ щодо забезпечення стабільності національної валюти.

Третю премію у сумі 500 грн. та Диплом третього ступеня одержала Ковальчук Ірина Вікторівна — ведуча телевізійної програми "Експрес-інформ". Працюючи ведучою і оглядачем телевізійної програми з питань банківської справи, вона оперативно знайомить глядачів із важливими нормативними документами, готує об'єктивні коментарі з актуальних питань банківського життя. Щовечора телеглядачі каналів ЮТАР, НАРТ, ТРК "Київ" мають змогу дивитися її цікаві передачі, які, до речі, повторюються в ефірі наступного ранку.

Голова НБУ В.Ющенко бесідує з учасниками конкурсу.

Фото Валерія Закусила.

Заохочувальними преміями в сумі 200 грн. кожна та дипломами нагороджені: Калига Ірина Василівна — завідувача економічним відділом газети "Крымские известия"; Немилостива Світлана Іванівна — редактор інформаційної програми Черкаської обласної телерадіокомпанії; Носарева Людмила Олексіївна — завідувача відділом економіки львівської газети "Високий замок".

На відзначення третьої річниці гривні було прийнято рішення нагородити пам'ятною медаллю, присвяченою 185-й річниці з дня народження Тараса Шевченка, журналістів, які протягом тривалого часу готують матеріали з питань банківської справи: Самсоненка Леоніда Григоровича — редактора відділу економіки газети "Урядовий кур'єр"; Ковтун Тетяну Миколаївну — кореспондента газети "Україна молода"; Зінець Наталію Володимирівну — кореспондента агенції "Рейтер"; Власюка Ігоря Станіславовича — редактора редакції фінансів газети "Бизнес"; Коломійця Володимира Миколайовича — шеф-редактора програми УТ-1 "Діловий вісник".

Дипломи переможцям вручив Голова Національного банку України Віктор Ющенко.

Щиро вітаємо переможців конкурсу, бажаємо їм здоров'я, щастя, творчого натхнення!

Дмитро Рікберг,

керівник прес-служби НБУ.

R-Style Ukraine: п'ять років на вітчизняному ринку

П'ять років — порівняно невеликий проміжок часу. Протягом лічених років гучно заявити про себе та закріпитися на досягнутих позиціях може лише згуртований, цілеспрямований колектив, де кожен досконало знає свою справу і бачить перед собою ясну мету. До таких належить знана споживачами компанія R-Style Ukraine, створена в серпні 1994 року. Її сфера діяльності — продаж комп'ютерної техніки та програмних продуктів. Отримавши статус офіційного партнера таких провідних світових виробників, як Hewlett Packard, US Robotics, EPSON, APC, компанія репрезентує на українському ринку широкий асортимент їхньої продукції. Бага-

то державних офіційних установ (у тому числі й НБУ), підприємств, навчальних закладів уклало з R-Style Ukraine контракти на постачання техніки та створення корпоративних інформаційних систем.

1995 року почав діяти відділ банківських технологій R-Style, який недовзі зініціював широкий показ нової автоматизованої системи RS-Bank. У вітчизняних банках система викликала неабиякий інтерес, адже її аналогів у нашій країні ще не було.

Нині компанія спеціалізується на розробці програмного забезпечення для фінансових інститутів. Її фахівці виконують повний цикл виробництва про-

грамних продуктів: від аналізу вимог споживачів до впровадження і супроводу. Зокрема, розроблено нову версію системи "Клієнт — банк", яка впроваджується у кількох банках України, та АРМ "Бек-офіс неторговельних операцій".

Компанія належить до числа небагатьох фірм, яким НБУ доручив розробити вітчизняну підсистему для Системи масових електронних платежів. Спеціалісти R-Style створили концепцію автоматизації депозитарної діяльності на фондовому ринку України, недовзі завершать автоматизувати функції фінансового контролера, працюють над деякими аспектами фінансового аналізу та аналізу ризиків.

Розширення сфери банківських послуг викликало появу нових програмних продуктів, які автоматизують різні ділянки роботи банку: RS-Retail, Dealing, RS-Loans.

Вітаючи зі святом R-Style Ukraine, чий працівники активно співпрацюють із "Вісником НБУ", зауважимо, що нині компанія займає свою нішу на ринку України. Багато вже зроблено, ще більше, сподіваємося, попереду. Принаймні молодий (і переважно молодіжний) колектив намітив далекі перспективи.

ВАЛЮТНИЙ РИНОК

ОФІЦІЙНИЙ КУРС ГРИВНІ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ, ЯКИЙ ВСТАНОВЛЮЄТЬСЯ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ ОДИН РАЗ НА МІСЯЦЬ (за серпень 1999 року)*

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс				
1	112 BYB	10000 білоруських рублів	0.1334	18	434 LYD	100 лівійських динарів	933.4667
2	100 BGL	100 болгарських левів	225.9480	19	470 MTL	100 мальтійських лір	1034.1211
3	986 BRL	100 бразильських реалів	231.5656	20	484 MXN	100 мексиканських нових песо	44.7491
4	051 AMD	10000 вірменських драмів	77.3990	21	496 MNT	10000 монгольських тугриків	40.3423
5	410 KRW	1000 вон Республіки Корея	3.4762	22	554 NZD	100 новозеландських доларів	223.3411
6	704 VND	10000 в'єтнамських донгів	3.0111	23	586 PKR	100 пакистанських рупій	8.1883
7	381 GEL	100 грузинських ларі	218.7812	24	604 PEN	100 перуанських нових солів	126.5241
8	344 HKD	100 доларів Гонконгу	54.1238	25	408 KPW	100 північнокорейських вон	190.9364
9	818 EGP	100 єгипетських фунтів	123.0837	26	642 ROL	10000 румунських леїв	2.6328
10	218 ECS	1000 еквадорських сукре	0.3610	27	682 SAR	100 саудівських ріялів	111.9981
11	376 ILS	100 ізраїльських шекелів	102.0901	28	760 SYP	100 сирійських фунтів	9.3347
12	356 INR	100 індійських рупій	97.0788	29	705 SIT	100 словенських толарів	2.2406
13	364 IRR	1000 іранських ріалів	1.4002	30	901 TWD	100 нових тайванських доларів	13.0154
14	368 IQD	100 іракських динарів	1351.5444	31	762 TJR	1000 таджицьких рублів	3.2139
15	417 KGS	100 киргизьких сомів	10.6161	32	952 XOF	1000 франків КФА	6.7028
16	414 KWD	100 кувейтських динарів	1373.6429	33	152 CLP	1000 чилійських песо	8.1054
17	422 LBP	1000 ліванських фунтів	2.7939	34	191 HRK	100 хорватських кун	57.7696
				35	156 CNY	100 юанів Ренмінбі (Китай)	50.7490
				36	255	100 доларів США за розр. із Індією	336.0480

* Курс встановлено з 01.08.1999 року.

Матеріал підготовлено департаментом валютного регулювання Національного банку України.

Офіційний курс гривні щодо інозе Національним банком України

№ п/п	Код валюти	Назва валюти					
			01.08.1999 р.	02.08.1999 р.	03.08.1999 р.	04.08.1999 р.	05.08.1999 р.
1	036 AUD	100 австралійських доларів	278.1939	278.1939	277.8375	284.1084	289.3938
2	040 ATS	100 австрійських шилінгів	33.1662	33.1662	33.1964	33.6401	34.3437
3	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	691.6901	691.6901	693.0551	702.6379	713.1131
4	031 AZM	10000 азербайджанських манатів	10.0390	10.0390	10.0755	10.2294	10.3307
5	056 BEF	1000 бельгійських франків	113.1329	113.1329	113.2359	114.7494	117.1495
6	300 GRD	1000 грецьких драхм	14.0359	14.0359	14.0293	14.2168	14.5043
7	208 DKK	100 датських крон	61.3196	61.3196	61.3762	62.1940	63.5060
8	840 USD	100 доларів США	426.7600	426.7600	428.3100	434.8500	439.1600
9	233 EEK	100 естонських крон	29.1678	29.1678	29.1944	29.5846	30.2034
10	352 ISK	100 ісландських крон	5.8713	5.8713	5.8908	5.9805	6.0543
11	372 IEP	100 ірландських фунтів	579.4794	579.4794	580.0070	587.7590	600.0529
12	724 ESP	1000 іспанських песет	27.4288	27.4288	27.4538	27.8207	28.4026
13	380 ITL	10000 італійських лір	23.5699	23.5699	23.5914	23.9067	24.4067
14	124 CAD	100 канадських доларів	283.4817	283.4817	283.8455	290.3273	293.2730
15	398 KZT	100 казахстанських тенге	3.2281	3.2281	3.2423	3.2918	3.3245
16	428 LVL	100 латвійських латів	724.5501	724.5501	727.1817	738.2852	749.4198
17	440 LTL	100 литовських літів	106.6900	106.6900	107.0775	108.7125	109.7900
18	498 MDL	100 молдовських лейв	38.7837	38.7837	38.9575	39.6085	40.0011
19	528 NLG	100 нідерландських гульденів	207.0949	207.0949	207.2835	210.0539	214.4475
20	280 DEM	100 німецьких марок	233.3419	233.3419	233.5544	236.6759	241.6264
21	578 NOK	100 норвезьких крон	54.7576	54.7576	55.1815	56.1088	56.9168
22	985 PLN	100 польських злотих	111.1933	111.1933	111.5972	112.7869	113.9048
23	620 PTE	100 португальських ескудо	2.2764	2.2764	2.2785	2.3089	2.3572
24	810 RUR	10 російських рублів	1.7642	1.7642	1.7706	1.7954	1.8072
25	702 SGD	100 сингапурських доларів	251.2126	251.2126	252.1250	258.3318	260.8923
26	703 SKK	100 словацьких крон	9.9818	9.9818	10.0180	10.3690	10.4718
27	792 TRL	10000 турецьких лір	0.0992	0.0992	0.0996	0.1012	0.1022
28	795 TMM	10000 туркменських манатів	8.2069	8.2069	8.2367	8.3625	8.4454
29	348 HUF	1000 угорських форинтів	17.7558	17.7558	17.8203	18.3473	18.5292
30	860 UZS	100 узбецьких сумів	3.2719	3.2719	3.2675	3.3174	3.3503
31	246 FIM	100 фінських марок	76.7571	76.7571	76.8270	77.8538	79.4823
32	250 FRF	100 французьких франків	69.5742	69.5742	69.6376	70.5683	72.0444
33	203 CZK	100 чеських крон	12.2115	12.2115	12.2558	12.6993	12.8252
34	752 SEK	100 шведських крон	52.0177	52.0177	52.1602	52.9087	53.9752
35	756 CHF	100 швейцарських франків	285.6642	285.6642	286.1571	289.4197	295.3256
36	392 JPY	1000 японських єн	37.0466	37.0466	37.4789	37.7291	38.2997
37	978 EUR	100 євро	456.3771	456.3771	456.7926	462.8971	472.5801
38	960 XDR	100 СПЗ	582.0350	582.0350	582.7195	592.8689	604.8359

			16.08.1999 р.	17.08.1999 р.	18.08.1999 р.	19.08.1999 р.	20.08.1999 р.	21.08.1999 р.
1	036 AUD	100 австралійських доларів	300.8937	297.6280	291.7448	285.7619	279.5679	279.9205
2	040 ATS	100 австрійських шилінгів	35.8244	35.0051	34.4362	33.9563	33.6246	34.1003
3	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	744.7561	731.4824	719.7021	712.7048	705.7427	712.0344
4	031 AZM	10000 азербайджанських манатів	10.8634	10.7297	10.5813	10.4438	10.3418	10.3406
5	056 BEF	1000 бельгійських франків	122.2001	119.4056	117.4648	115.8281	114.6966	116.3192
6	300 GRD	1000 грецьких драхм	15.0935	14.7596	14.5220	14.3205	14.1645	14.3561
7	208 DKK	100 датських крон	66.2920	64.7813	63.7215	62.8327	62.2206	63.0966
8	840 USD	100 доларів США	462.1300	456.4400	450.1300	444.2800	439.9400	439.8900
9	233 EEK	100 естонських крон	31.5055	30.7850	30.2847	29.8627	29.5710	29.9893
10	352 ISK	100 ісландських крон	6.3784	6.2701	6.1738	6.0795	6.0286	6.0791
11	372 IEP	100 ірландських фунтів	625.9226	611.6089	601.6677	593.2842	587.4886	595.8000
12	724 ESP	1000 іспанських песет	29.6271	28.9496	28.4791	28.0822	27.8079	28.2013
13	380 ITL	10000 італійських лір	25.4590	24.8768	24.4724	24.1314	23.8957	24.2337
14	124 CAD	100 канадських доларів	311.4837	308.6315	304.2387	299.4420	295.6642	293.8017
15	398 KZT	100 казахстанських тенге	3.5036	3.4605	3.4127	3.3683	3.3354	3.3350
16	428 LVL	100 латвійських латів	789.9658	780.2393	769.4530	755.5782	748.1973	748.1122
17	440 LTL	100 литовських літів	115.5325	114.1100	112.5325	111.0700	109.9850	109.9725
18	498 MDL	100 молдовських лейв	42.1482	41.6247	41.0182	40.4700	40.0747	40.0384
19	528 NLG	100 нідерландських гульденів	223.6928	218.5774	215.0246	212.0285	209.9573	212.9276
20	280 DEM	100 німецьких марок	252.0434	246.2797	242.2766	238.9008	236.5670	239.9138
21	578 NOK	100 норвезьких крон	59.6833	58.5951	57.7939	56.9295	56.3940	56.8971
22	985 PLN	100 польських злотих	116.8323	115.3938	113.7985	112.8330	111.7308	111.7181
23	620 PTE	100 португальських ескудо	2.4588	2.4026	2.3636	2.3306	2.3079	2.3405
24	810 RUR	10 російських рублів	1.8574	1.8360	1.8180	1.8045	1.7884	1.7723
25	702 SGD	100 сингапурських доларів	277.2392	273.8257	270.0402	265.1785	262.5880	262.5582
26	703 SKK	100 словацьких крон	11.1570	11.0197	10.8673	10.4929	11.0904	10.3892
27	792 TRL	10000 турецьких лір	0.1072	0.1058	0.1044	0.1015	0.1005	0.1005
28	795 TMM	10000 туркменських манатів	8.8871	8.7777	8.6563	8.5438	8.4604	8.4594
29	348 HUF	1000 угорських форинтів	19.5830	19.3419	19.0745	18.5441	18.3630	18.3609
30	860 UZS	100 узбецьких сумів	3.5082	3.4477	3.4000	3.3558	3.3231	3.3227
31	246 FIM	100 фінських марок	82.9089	81.0130	79.6962	78.5857	77.8180	78.9189
32	250 FRF	100 французьких франків	75.1504	73.4318	72.2382	71.2317	70.5359	71.5338
33	203 CZK	100 чеських крон	13.6848	13.5163	13.3295	12.9384	12.8120	12.8106
34	752 SEK	100 шведських крон	56.0653	54.9394	54.2351	53.4488	52.8873	53.4614
35	756 CHF	100 швейцарських франків	307.8077	300.6749	295.9355	291.7391	289.2323	293.7281
36	392 JPY	1000 японських єн	40.2707	39.7165	39.3761	39.2977	39.5390	39.3782
37	978 EUR	100 євро	492.9541	481.6811	473.8519	467.2493	462.6849	469.2307
38	960 XDR	100 СПЗ	630.0087	615.6850	610.6732	602.5571	598.6930	608.8536

МНИХ ВАЛЮТ, ЯКИЙ ВСТАНОВЛЮЄТЬСЯ ЩОДЕННО (за серпень 1999 року)

Офіційний курс									
06.08.1999 р.	07.08.1999 р.	08.08.1999 р.	09.08.1999 р.	10.08.1999 р.	11.08.1999 р.	12.08.1999 р.	13.08.1999 р.	14.08.1999 р.	15.08.1999 р.
292.2735	293.8998	293.8998	293.8998	304.4700	305.3424	303.9145	301.6155	300.8937	300.8937
34.9382	35.1540	35.1540	35.1540	36.3962	36.5604	36.3386	35.9257	35.8244	35.8244
720.7806	727.4129	727.4129	727.4129	751.4219	755.9461	754.9909	747.4265	744.7561	744.7561
10.4313	10.5455	10.5455	10.5455	10.9539	10.9705	10.9745	10.9238	10.8634	10.8634
119.1774	119.9134	119.9134	119.9134	124.1507	124.7108	123.9543	122.5456	122.2001	122.2001
14.7518	14.8247	14.8247	14.8247	15.3204	15.3918	15.3078	15.1177	15.0935	15.0935
64.5923	64.9834	64.9834	64.9834	67.2914	67.5940	67.2156	66.3955	66.2920	66.2920
445.5200	450.4000	450.4000	450.4000	467.8400	468.5500	468.7200	464.7000	462.1300	462.1300
30.7262	30.9160	30.9160	30.9160	32.0084	32.1528	31.9578	31.5946	31.5055	31.5055
6.1569	6.2102	6.2102	6.2102	6.4284	6.4409	6.4637	6.3957	6.3784	6.3784
610.4401	614.2099	614.2099	614.2099	635.9137	638.7825	634.9078	627.6923	625.9226	625.9226
28.8943	29.0727	29.0727	29.0727	30.1001	30.2358	30.0524	29.7109	29.6271	29.6271
24.8292	24.9825	24.9825	24.9825	25.8653	25.9820	25.8244	25.5309	25.4590	25.4590
298.5720	300.3039	300.3039	300.3039	311.9225	311.9115	313.9712	312.5619	311.4837	311.4837
3.3752	3.4121	3.4121	3.4121	3.5442	3.5496	3.5536	3.5231	3.5036	3.5036
760.2730	768.6007	768.6007	768.6007	798.3618	799.5734	801.2308	794.3590	789.9658	789.9658
111.3800	112.6000	112.6000	112.6000	116.9600	117.1375	117.1800	116.1750	115.5325	115.5325
40.6307	41.1279	41.1279	41.1279	42.7349	42.7911	47.1326	42.4178	42.1482	42.1482
218.1597	219.5069	219.5069	219.5069	227.2634	228.2887	226.9039	224.3253	223.6928	223.6928
245.8090	247.3270	247.3270	247.3270	256.0666	257.2218	255.6615	252.7560	252.0434	252.0434
57.8567	58.1930	58.1930	58.1930	60.6066	60.7991	60.6944	60.0921	59.6833	59.6833
115.5544	116.8201	116.8201	116.8201	121.3435	118.4553	118.4983	117.4820	116.8323	116.8323
2.3980	2.4128	2.4128	2.4128	2.4981	2.5094	2.4941	2.4658	2.4588	2.4588
1.8259	1.8346	1.8346	1.8346	1.8499	1.8735	1.8779	1.8663	1.8574	1.8574
264.6706	267.5697	267.5697	267.5697	277.9303	281.0906	281.1926	278.7810	277.2392	277.2392
10.6234	10.7398	10.7398	10.7398	11.1556	11.3120	11.3161	11.2191	11.1570	11.1570
0.1037	0.1049	0.1049	0.1049	0.1089	0.1086	0.1087	0.1078	0.1072	0.1072
8.5677	8.6615	8.6615	8.6615	8.9969	9.0106	9.0138	8.9365	8.8871	8.8871
18.7975	19.0034	19.0034	19.0034	19.7393	19.8551	19.8623	19.6919	19.5830	19.5830
3.3988	3.4361	3.4361	3.4361	3.5515	3.5569	3.5582	3.5277	3.5082	3.5082
80.8581	81.3575	81.3575	81.3575	84.2323	84.6123	84.0991	83.1433	82.9089	82.9089
73.2915	73.7441	73.7441	73.7441	76.3499	76.6944	76.2292	75.3628	75.1504	75.1504
13.0109	13.1534	13.1534	13.1534	13.6628	13.8749	13.8800	13.7609	13.6848	13.6848
54.7751	54.9943	54.9943	54.9943	57.0283	57.0971	56.8410	56.3456	56.0653	56.0653
300.7385	301.9724	301.9724	301.9724	313.1512	314.3674	312.0705	308.5239	307.8077	307.8077
38.9690	39.2861	39.2861	39.2861	40.5952	40.8180	40.6793	40.1094	40.2707	40.2707
480.7606	483.7296	483.7296	483.7296	500.8227	503.0821	500.0305	494.3479	492.9541	492.9541
611.3677	613.8701	613.8701	613.8701	637.2188	640.3746	636.6531	631.9661	630.0087	630.0087
22.08.1999 р.	23.08.1999 р.	24.08.1999 р.	25.08.1999 р.	26.08.1999 р.	27.08.1999 р.	28.08.1999 р.	29.08.1999 р.	30.08.1999 р.	31.08.1999 р.
279.9205	279.9205	279.9205	279.9205	276.9686	277.6267	277.5195	277.5195	277.5195	277.5527
34.1003	34.1003	34.1003	34.1003	33.2355	33.3690	33.2532	33.2532	33.2532	33.2834
712.0344	712.0344	712.0344	712.0344	695.8773	698.4588	694.5570	694.5570	694.5570	695.8215
10.3406	10.3406	10.3406	10.3406	10.3044	10.3270	10.2450	10.2450	10.2450	10.2504
116.3192	116.3192	116.3192	116.3192	113.3693	113.8245	113.4297	113.4297	113.4297	113.5327
14.3561	14.3561	14.3561	14.3561	14.0088	14.0568	14.0124	14.0124	14.0124	14.0315
63.0966	63.0966	63.0966	63.0966	61.5246	61.7699	61.5557	61.5557	61.5557	61.6116
439.8900	439.8900	439.8900	439.8900	438.3500	439.3100	437.8700	437.8700	437.8700	438.1000
29.9893	29.9893	29.9893	29.9893	29.2287	29.3461	29.2443	29.2443	29.2443	29.2709
6.0791	6.0791	6.0791	6.0791	6.0058	5.9924	5.9639	5.9639	5.9639	5.9706
595.8000	595.8000	595.8000	595.8000	580.6900	583.0216	580.9993	580.9993	580.9993	581.5270
28.2013	28.2013	28.2013	28.2013	27.4861	27.5965	27.5008	27.5008	27.5008	27.5257
24.2337	24.2337	24.2337	24.2337	23.6192	23.7140	23.6317	23.6317	23.6317	23.6532
293.8017	293.8017	293.8017	293.8017	293.6123	292.5002	292.9600	292.9600	292.9600	294.5840
3.3350	3.3350	3.3350	3.3350	3.3234	3.3332	3.3222	3.3222	3.3222	3.3240
748.1122	748.1122	748.1122	748.1122	748.0375	749.6758	747.2184	747.2184	747.2184	747.6109
109.9725	109.9725	109.9725	109.9725	109.5875	109.8275	109.4675	109.4675	109.4675	109.5250
40.0384	40.0384	40.0384	40.0384	39.8012	39.8749	39.7442	39.7442	39.7442	39.7651
212.9276	212.9276	212.9276	212.9276	207.5276	208.3608	207.6381	207.6381	207.6381	207.8267
239.9138	239.9138	239.9138	239.9138	233.8294	234.7683	233.9539	233.9539	233.9539	234.1664
56.8971	56.8971	56.8971	56.8971	55.4777	55.1585	55.1660	55.1660	55.1660	55.1828
111.7181	111.7181	111.7181	111.7181	111.3270	110.7970	110.4338	110.4338	110.4338	110.4918
2.3405	2.3405	2.3405	2.3405	2.2812	2.2903	2.2824	2.2824	2.2824	2.2844
1.7723	1.7723	1.7723	1.7723	1.7711	1.7750	1.7692	1.7692	1.7692	1.7701
262.5582	262.5582	262.5582	262.5582	261.6390	262.0869	261.2278	261.2278	261.2278	261.3650
10.3892	10.3892	10.3892	10.3892	10.3528	10.4882	10.4539	10.4539	10.4539	10.4593
0.1005	0.1005	0.1005	0.1005	0.1001	0.0997	0.0994	0.0994	0.0994	0.0994
8.4594	8.4594	8.4594	8.4594	8.4298	8.4483	8.4206	8.4206	8.4206	8.4250
18.3609	18.3609	18.3609	18.3609	18.2966	18.4104	18.3501	18.3501	18.3501	18.3597
3.3227	3.3227	3.3227	3.3227	3.3111	3.3021	3.2913	3.2913	3.2913	3.2770
78.9189	78.9189	78.9189	78.9189	76.9175	77.2263	76.9584	76.9584	76.9584	77.0283
71.5338	71.5338	71.5338	71.5338	69.7196	69.9995	69.7567	69.7567	69.7567	69.8201
12.8106	12.8106	12.8106	12.8106	12.7657	12.8568	12.8146	12.8146	12.8146	12.8214
53.4614	53.4614	53.4614	53.4614	52.6696	52.6990	52.6371	52.6371	52.6371	52.5489
293.7281	293.7281	293.7281	293.7281	285.6531	286.6210	285.7338	285.7338	285.7338	285.9041
39.3782	39.3782	39.3782	39.3782	39.5273	39.4541	39.2162	39.2162	39.2162	39.4479
469.2307	469.2307	469.2307	469.2307	457.3306	459.1668	457.5742	457.5742	457.5742	457.9897
608.8536	608.8536	608.8536	608.8536	593.0901	598.8684	595.9207	595.9207	595.9207	596.2903

Матеріал підготовлено департаментом валютного регулювання Національного банку України.

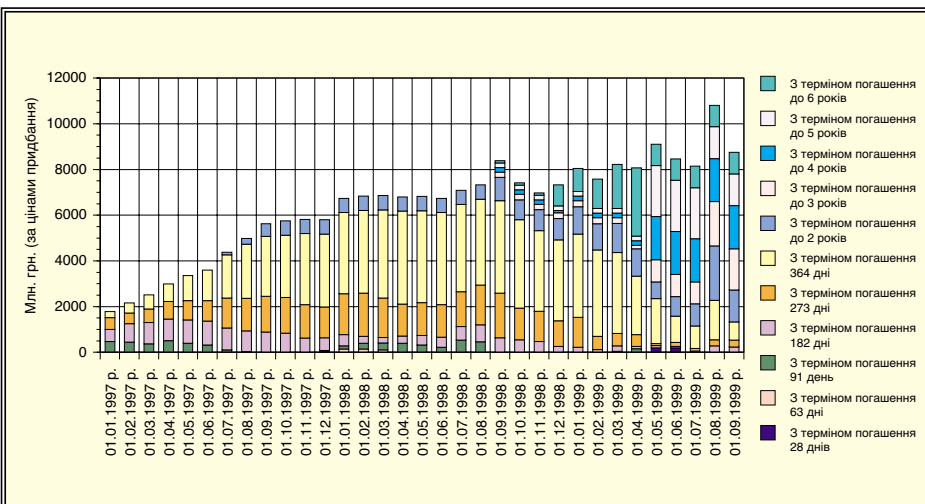
Результати аукціонів із розміщення облігацій внутрішньої державної позики, проведених у серпні 1999 р.

Номер аукціону	Дата проведення аукціону	Пропозиція			Результати аукціону				
		Номинал облігацій, грн.	Проголошена ставка дохідності, %	Термін погашення облігацій	Розміщено облігацій, шт.	Залучено коштів до бюджету, тис. грн.	Відсічна ціна, грн.	Середньо-зважена ціна, грн.	Ставка дохідності, %
97	11.08.1999 р.	100	—	20.09.2000 р.	255 558	19 999.97	78.26	78.26	24.97
98	17.08.1999 р.	100	—	27.09.2000 р.	319 448	25 000.00	78.26	78.26	24.97
99	19.08.1999 р.	100	—	11.10.2000 р.	321 502	25 000.00	77.76	77.76	24.97
100	25.08.1999 р.	100	—	18.10.2000 р.	643 335	50 000.00	77.72	77.72	24.97
101	27.08.1999 р.	100	—	25.10.2000 р.	0	—	0.00	0.00	—
102	30.08.1999 р.	100	—	25.10.2000 р.	386 399	30 000.02	77.64	77.64	24.97
Разом	Х	Х	Х	Х	1 926 242	149 999.98	Х	Х	Х

Результати аукціонів із розміщення облігацій внутрішньої державної позики за січень – серпень 1999 р.

Період	Розміщено облігацій, шт.	Залучено коштів до бюджету, тис. грн.
Січень	3 218 453	227 295.62
Лютий	6 050 045	446 031.17
Березень	3 850 404	354 199.12
I квартал	13 118 902	1 027 525.91
Квітень	2 036 594	200 233.81
Травень	5 361 879	452 818.32
Червень	6 598 178	500 718.79
II квартал	13 996 651	1 153 770.93
I півріччя	27 115 553	2 181 296.83
Липень	6 485 032	567 626.75
Серпень	1 926 242	149 999.98
Вересень	0	0.00
III квартал	8 411 247	717 626.73
Жовтень	0	0.00
Листопад	0	0.00
Грудень	0	0.00
IV квартал	0	0.00
Усього з початку року	35 526 827	2 898 923.57

Сума облігацій внутрішньої державної позики, що перебувають в обігу (на 1 вересня 1999 р.)

Матеріали підготовлено департаментом монетарної політики Національного банку України.

Вексельне законодавство в Україні перебуває в стадії становлення. Проте життя не чекає. Вексельний обіг невпинно розвивається. У повсякденній практиці постає чимало проблем, які необхідно вирішувати. Іноді виникають непорозуміння через невизначеність термінології українською мовою, яка раніше практично не застосовувалася для вексельних надписів. Сподіваємося, для практиків буде корисною праця нашого постійного автора, який розробив вексельні надписи у приватній кодифікації державною мовою. Вона принесе користь при складанні, видачі і передачі векселів, виконанні необхідних надписів, вказівок і застережень, а також при проведенні експертизи векселя, що придбається, встановленні відповідальності зобов'язаних за векселем осіб і власних прав придбача векселя.

Юрій
Мороз

Начальник відділу цінних паперів
АБ "Укргазпромбанк"

Вексельний обіг /

Вексельні надписи у приватній кодифікації

Ніщо у цій статті не є спробою надати ознак законності діям, які хоч якоюсь мірою є незаконними.

Уніфікований торговий кодекс США,
Ред. 1962. — Стаття 3—106.

При розрахунках за різноманітними операціями в Україні застосовуються і переказний (трат), і простий векселі. Найчастіше використовується простий вексель. Він виставляється боржником на користь кредитора. Боржник бере безумовне зобов'язання сплатити кредитору певну грошову суму в означений термін і в певному місці. Прості векселі видають з метою врегулювання боргових відносин, що, як правило, виникають при реалізації комерційних угод.

Дещо рідше використовується переказний вексель, який є безумовною пропозицією (наказом) трасанта (кредитора), адресованою трасату (боржнику), сплатити третій особі (ремітенту) у встановлений термін означену на векселі суму. У разі виникнення такого грошового зобов'язання трасант є і кредитором відносно боржника, і боржником відносно ремітента. Якщо трасант виставляє переказний вексель на трасата з пропозицією сплатити грошову суму самому трасанту (кредитору), останній стає водночас і ремітентом, а вексель слугує інструментом, який регулює боргові відносини між ними (фактично стає аналогом простого векселя).

Не вдаючись в юридичні тонкощі щодо того, який же правовий документ регулює нині ве-

ксельні відносини на території України — Положення про переказний та простий векселі 1937 р. (надалі — Положення) чи Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі 1930 р. (надалі — УВЗ), звернемо увагу лише на їх відмінності. А надалі посилатимемося в основному на Положення.

Після складання і видачі (первісного вручення) векселя починається вексельний обіг — від наступної передачі до погашення. Нагадаємо основні етапи "життя" векселя.

1. Складання і видача. Порядок цих дій чітко регламентовано законом. Складання полягає в написанні реквізитів векселя¹ та, якщо є потреба, — інших надписів, передбачених вексельним і цивільним законодавством (або взагалі законодавством не передбачених)², а видача — у врученні векселя першому його одержувачеві.

2. Передача векселя. Порядок чітко регламентовано законом. Полягає у написанні передавальних надписів — індосаментів (а в де-

яких випадках навіть без їхнього написання) і у врученні держателем векселя одержувачеві.

3. Приєднання до векселя третіх осіб із метою забезпечення платежу за векселем. Суть у проставленні спеціальних надписів — авалів.

4. Приєднання до векселя третіх осіб із метою виконання платежу за векселем у строк і зменшення регресу (числа зобов'язаних за векселем осіб). Полягає у проставленні спеціальних надписів — акцептів посередників.

5. Виготовлення копій і примірників векселя з метою забезпечити зобов'язання від підробки, прискорити обіг тощо.

6. Пред'явлення векселя до акцепту і платежу з метою одержання платежу за векселем у строк.

7. Пред'явлення векселя до протесту з метою збереження права вимоги до векселезобов'язаних осіб або з метою встановлення дати платежу — за векселями на певний термін, починаючи з дати пред'явлення.

8. Позасудове і судове звернення стягнення на векселезобов'язаних осіб із метою погашення зобов'язання за векселем.

Різнноманітні учасники ринку векселів ставлять перед собою різні цілі, несуть різну відповідальність (див. таблицю 1).

Виходячи зі своїх функцій у процесі обігу векселя, його учасники можуть робити різноманітні надписи, які встановлюють їх правову відповідальність та права, що передаються, їх підстави, предмет і обсяг. Для систематизації відомостей щодо надписів подано кодифікова-

¹ Реквізити векселя — надписи, передбачені Положенням як обов'язкові і зроблені на лицьовому боці документа.

² Такі надписи поділяються на:

1) **суттєві приналежності векселя** — надписи, зроблені на векселі відповідно до Положення, зміст яких породжує правовідносини, що регулюються вексельним правом;

2) **несуттєві приналежності векселя** — надписи, зроблені на документі, в тому числі відповідно до Положення, зміст яких спричиняє цивільні або інші правовідносини, що не регулюються вексельним правом.

Таблиця 1. Відмінності між Положенням про переказний та простий векселі 1937 р. і Уніфікованим законом про переказні векселі та прості векселі 1930 р.

Стаття	УВЗ	Положення	Підстава для включення/виключення
31, частина 1	Відсутня	Він (аваль) може бути даний і на окремому аркуші із зазначенням місця його видачі	Стаття 4 Додатка II до Конвенції № 358, якою запроваджено Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі
38, частина 2	Пред'явлення переказного векселя в розрахункову палату рівнозначне пред'явленню до платежу	Відсутня	Стаття 6 Додатка II до Конвенції № 358, якою запроваджено Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі
48, пункт 4	Відсутній	4. Пеню в розмірі трьох відсотків із дня строку платежу	Стаття 14 Додатка II до Конвенції № 358, якою запроваджено Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі
52, частина 2	...куртаж і всі встановлені збори...	...куртаж і гербовий збір...	

ний автором перелік надписів, які використовуються у вексельному обігу і можуть виконуватися на самому векселі (див. таблицю 3). Частина із цих надписів або прямо встановлена законом (реквізити і частина істотних приналежностей), або можливість їх написання впливає із відповідних законів у процесі їх тлумачення; решта склалася на практиці, тобто є звичаєм. Деякі з надписів дійшли до нас із давніх-давен і є сьогодні анахронізмами.

Перелік несуттєвих приналежностей стоюється лише тих із можливих надписів, які за умови правильного їх використання не впливають на дійсність зобов'язань за векселем і/або не обмежують (не звужують) прав векселедержателя. Слід мати на увазі, що несуттєві приналежності повинні проставлятися поза реквізитами векселя. Це пояснюється тим, що, здавалося б, безневинні вказівки і застереження можуть вплинути на зміст вексельного зобов'язання і навіть зробити його недійсним. Або ж подібні надписи можуть спричинити відмінні від вексельних цивільно-правові наслідки; водночас вони, як правило, мають нести інформаційну функцію та не повинні впливати на дійсність зобов'язань за векселем.

Зробимо необхідні пояснення, які полегшать користування кодифікованим переліком реквізитів і можливих надписів, вказівок та застережень щодо вексельного договору.

1. **Підкресленням** виділено надписи, для здійснення яких достатньо підпису.

2. **Жирним шрифтом** виділено реквізити, які обов'язково повинні бути наведені в тексті векселя.

3. **Курсивним шрифтом** виділено формули, що містяться у самому Положенні.

4. Якщо надпис проставляється на зворотному боці векселя, то його можна зробити і на олонжі.

5. Будь-який повністю закреслений надпис, а також надпис, у якому закреслено підпис, вважається ненаписаним.

6. Позначення "за звичайними правилами" означає, що надпис повинен відповідати вимогам, зазначеним нижче у пунктах 1 — 7.

7. У кутових дужках (наприклад, <у сумі ...>) міститься текст, який не обов'язково включати в надпис.

8. Коса лінія "/" означає "або".

9. Надписи наведено в алфавітному порядку.

Якщо виникає сумнів щодо правильності

надпису на векселі і в Положенні немає пояснення щодо написання відповідного реквізиту (суттєвої чи несуттєвої приналежності), потрібно керуватися загальними правилами³. Зокрема, надписам повинні бути характерні:

1) **визначеність** (точне відображення волі і намірів надписувача);

2) **однозначність** (неможливість двозначного тлумачення юридичного значення надпису);

3) **адекватність** (відповідність юридичного значення того або іншого надпису (реквізиту) нормам Положення);

4) **лінгвістична доступність** (у тексті надпису (реквізиту) не повинна застосовуватися термінологія, невідома для мови складання векселя, або термінологія, що використовується в ділових звичаях вузького чи обмеженого кола осіб, або ж термінологія, для розшифровки значення якої векселедержатель повинен набувати спеціальних знань);

5) **абстрактність** (тобто відсутність причинно-наслідкових зв'язків надпису з підставою видачі або передачі векселя чи з формою забезпечення платежу за векселем);

6) **безумовність**;

7) **письмова форма надпису на векселі** (виняток допускається лише щодо акцепту трасата переказного векселя, авалю і надписів, які породжують цивільну відповідальність, а також акта про протест, який складається нотаріусом).

Щодо письмової форми на самому векселі слід зазначити, що:

1) згідно зі статтею 31 зазначеного Положення овал може бути наданий на окремому аркуші зі вказівкою місця його складання.

2) відповідно до статті 29 як УВЗ, так і Положення акцепт також може бути наданий поза векселем у письмовій формі, однак акцептант відповідає, виходячи з умов свого акцепту, лише перед тими особами, яких він письмово про нього повідомив.

Вступаючи у вексельні відносини і вирішивши, "що і як писати", необхідно знати, що насамперед треба робити, придбавши права за векселем, тобто набувши статусу векселедержателя. А починати треба з експертизи векселя для:

1) визнання або невизнання документа векселем;

2) встановлення обсягу і меж відповідальності осіб, які підписали вексель;

3) визначення прав векселедержателя у разі придбання векселя.

Експертиза векселя включає:

1) перевірку правил написання реквізитів (оцінку наявності дефектів реквізитів векселя⁴);

2) аналіз змісту і юридичну оцінку суттєвої та несуттєвої приналежностей, а також інших записів, що містяться на векселі (оцінку наявності дефектів змісту векселя⁵ і дефекту форми векселя⁶);

3) перевірку векселя на предмет фальсифікації, підробки та іншої неправомірної зміни первинного тексту;

4) перевірку автентичності (справжності) підписів посадових осіб, які поставили свої підписи від імені юридичних осіб;

5) перевірку добросовісності володіння векселем держателем, який його відчує;

6) перевірку безперервності ряду індосаментів;

7) перевірку бланків векселів на автентичність (справжність);

8) перевірку векселя на наявність фізичних пошкоджень бланка.

Експертиза векселя повинна закінчуватися прийняттям рішення:

1) про визнання або невизнання документа векселем;

2) визнання або невизнання автентичності (справжності) бланка, тексту і підписів на векселі;

3) про наявність фізичних пошкоджень документа, які можуть спричинитися до правових наслідків;

4) про добросовісність придбання векселя;

5) про надійність векселя (оцінка платоспроможності зобов'язаних за векселем осіб).

Зважаючи на рамки журнальної публікації, розглянемо лише перший етап експертизи. Послідовність дій у процесі перевірки документа з метою визнання його векселем має бути такою:

1. Потрібно перевірити повноту і правильність написання обов'язкових реквізитів, необхідних для векселя відповідно до правил статті 1 (для переказного векселя) і статті 75 (для простого векселя) Положення, а також правил статті 33 для написання строку платежу за векселем.

2. Перевірити текст документа на наявність записів, включення яких прямо заборонено Положенням.

3. Перевірити текст документа на наявність

³ Зазначені тут вимоги і порядок проведення експертизи подано з урахуванням настанов проекту Методичних рекомендацій щодо експертизи векселів Асоціації учасників вексельного ринку (Москва, 1998). Ці властивості мають бути притаманними реквізітам векселя, надписам (вказівкам, застереженням) векселедавця (трасанта) й аваліста. До надписів індосанта можуть не застосовуватися положення пунктів 5 і 6, оскільки до індосаменту висуваються дві основні вимоги:

1) він повинен переносити усі права за векселем;

2) будь-які обмежуючі його умови вважаються ненаписаними.

Щодо акцепту варто зазначити, що переказний вексель може бути акцептований, навіть якщо він не був підписаний трасантом або іншим чином не завершений, або прострочений, або була відмова щодо його акцепту чи оплати. Якщо запропонований трасатом акцепт якимось чином змінює умови поданого векселя, держатель може відхилити такий акцепт і розглядати вексель як неакцептований. Якщо ж держатель погоджується з акцептом, що змінює умови векселя, будь-яка зобов'язана за векселем особа, яка прямо не висловила своєї згоди із цією зміною (змінками), звільняється від відповідальності. "Однак акцептант відповідає згідно зі змістом свого акцепту" (стаття 26 Положення). Отже, щодо акцепту можуть не застосовуватися положення пунктів 3, 5 і 6.

Мова індосаменту та акцепту, а також авалю, оскільки в Положенні немає імперативної норми про них, неістотна.

⁴ **Дефект реквізиту векселя** — недотримання правил, установлених Положенням щодо написання якогось реквізиту, якщо таке порушення дає підстави для прийняття рішення про невизнання документа векселем.

⁵ **Дефект змісту векселя** — записи у тексті векселя, наявність яких може спричинити такі правові наслідки, як прийняття рішення про невизнання документа векселем.

⁶ **Дефект форми векселя** — імперативна (така, що не дає вибору) або диспозитивна (така, що містить заборони, обмеження або приписи, які звужують допустимі правові норми діяльності) відсутність або дефект хоча б одного реквізиту, що уможливило прийняти рішення про невизнання документа векселем.

Таблиця 2. Кодифікований перелік учасників вексельного обігу

Найменування учасника вексельного обігу	Бере участь у		Основні функції, які виконує особа у процесі вексельного обігу	Несе відповідальність
	переказному векселі	простому векселі		
Векседавець простого векселя	—	+	Скласти, видати й оплатити вексель у строк	Вексельну
Трасант (векседавець переказного векселя)	+	—	Скласти, видати і гарантувати платіж за векселем	Вексельну
Трасат (особа, вказана як платник за переказним векселем)	+	—	Акцептувати вексель	До акцепту не несе відповідальності ¹
Векселедержатель (індосат, перший придбавач векселя, ремітент)	+	+	Отримати платіж за векселем, засвідчити отримання платежу на векселі	Цивільну ²
Індосант (особа, що передала вексель за надписом)	+	+	Гарантувати платіж за векселем, передати вексель	Вексельну
Акцептант (особа, яка вказана як платник за переказним векселем і яка акцептувала вексель)	+	—	Оплатити вексель у строк	Вексельну
Аваліст	+	+	Забезпечити платіж за векселем	Вексельну
Посередник:				
з акцепту (особа, призначена однією з векселезобов'язаних осіб як посередник з акцепту)	+	—	Акцептувати вексель за одну із осіб, зобов'язаних у порядку регресу	До акцепту не несе відповідальності, після акцепту несе відповідальність як акцептант
з платежу (особа, призначена однією з векселезобов'язаних осіб як посередник з платежу)	+	+	Оплатити вексель за одну із осіб, зобов'язаних у порядку регресу	Цивільну або вексельну, якщо вексель був акцептований у порядку посередництва
Особливий платник:				
за місцезнаходженням особи, яку вказано як платника за векселем	+	+	Оплатити вексель від імені і за рахунок платника за векселем	Цивільну
не за місцезнаходженням особи, яку вказано як платника за векселем (доміціліат)	+	+	Оплатити вексель від імені і за рахунок платника за векселем	Цивільну
Зберігач:				
примірника переказного векселя	+	—	Видати примірник, який призначався для акцепту, законному держателю іншого примірника	Цивільну
оригіналу векселя	+	+	Видати оригінал законному держателю копії векселя	Цивільну
Нотаріус	+	+	Офіційно засвідчити відмову від виконання необхідних дій за векселем, при настанні терміну прийняти суму векселя у депозит від платника	Цивільну

¹ Трасат несе цивільну відповідальність, якщо він письмово дав свою згоду на акцепт трасанту, а після цього відмовився від його виконання або ж акцептував на меншу суму.

² Несе відповідальність у тому випадку, якщо придбав вексель недобросовісно або в процесі придбання допустився грубої необережності.

записів (суттєвої і несуттєвої приналежностей, інших надписів), що обмежують або змінюють права та обов'язки осіб, які беруть участь у правовідносинах, засвідчених документом, якщо це обмеження або зміна прав суперечить нормам Положення.

4. Перевірити текст документа на наявність записів, що змінюють або спотворюють юридичне значення реквізитів.

5. Перевірити документ на наявність змін первісного тексту реквізитів, суттєвих і несуттєвих приналежностей та інших записів. При цьому бажано виявити дату внесення таких змін та особу, яка ці зміни зробила.

Якщо документ має дефект хоча б одного реквізиту, це є підставою для невизнання документа векселем у зв'язку з дефектом форми, якщо інше не буде встановлене судом.

Перевіряючи документ за змістом, передусім необхідно визначити юридичне значення суттєвої і несуттєвої приналежностей та інших записів щодо відносин, регульованих вексельним правом, і щодо відносин, регульованих цивільним правом або іншим законодавством. Якщо включення у текст докумен-

та суттєвої і несуттєвої приналежностей та інших записів прямо заборонене законодавством про векселі, то цей документ кваліфікується як такий, що має дефект змісту. Якщо правові наслідки від внесення у документ певної суттєвої і несуттєвої приналежностей та інших записів суперечать нормам вексельного права, неприпустимо змінюють або обмежують законні права осіб, які беруть участь у правовідносинах, засвідчених документом, то цей документ кваліфікується як такий, що має дефект змісту. Дефект змісту документа є основою для невизнання документа векселем, якщо інше не буде встановлене судом.

Усі зміни первісного тексту реквізитів, суттєвої і несуттєвої приналежностей векселя, зроблені не векседавцем (трасантом) після вручення документа першому держателю, можуть бути підставою для претензій лише щодо тих осіб, які вступили в правовідносини за векселем після внесення вищезгаданих змін. При цьому потрібно враховувати, що всі недоведені зміни та/або зміни, внесені точно не встановленою особою, визнаються зробле-

ними останнім векселедержателем (якщо інше не буде встановлене судом або не передбачене Положенням).

Те, що документ не визнано векселем через дефект форми або дефект змісту, не є перепорою для пред'явлення окремої вимоги із цього документа на підставі норм цивільного законодавства про борговий документ.

Якщо судом підтверджено обґрунтованість невизнання документа векселем, то рішення суду може бути підставою для заперечень, висунутих супроти вимог законного векселедержателя реалізувати будь-які права власника документа, передбачені Положенням про переказний та простий векселі.

Від редакції.

Ще раз звертаємо вашу увагу на те, що подані тут зразки вексельних надписів зроблено у приватній кодифікації автора. Якщо у вас виникла потреба децю уточнити, заперечити, запропонувати досконаліший, на вашу думку, варіант, звертайтеся до редакції або безпосередньо до автора за адресою: toroz@ugpb.com.

Таблиця 3. Кодифікований перелік реквізитів і можливих				
№ п/п	Вид надпису	В якому векселі проставляється		Хто виконує надпис
		переказний	простий	

А. Реквізити⁹				
1	Безумовне зобов'язання сплатити визначену суму грошей¹⁰	—	+	Векселедавець
2	Безумовний наказ¹¹ сплатити визначену суму грошей⁴	+	—	Трасант
3	Вказівка на дату¹² і місце складання¹³ векселя (дата векселя)	+	+	Векселедавець, трасант
4	Вказівка на місце платежу¹⁴	+	+	Векселедавець, трасант
5	Вказівка на особу, якій або наказу якої повинен бути зроблений платіж (першого держателя векселя, ремітента)¹⁵	+	+	Векселедавець, трасант
6	Вказівка на платника (трасата переказного векселя) ¹⁶	+	—	Трасант
7	Вказівка на строк платежу ¹⁷	+	+	Векселедавець, трасант
8	Вказівка на те, що документ є векселем (вексельна позначка)	+	+	Векселедавець, трасант
9	Підпис векселедавця (трасанта переказного векселя)¹⁹	+	+	Трасант, векселедавець
Б. Суттєві приналежності				
<i>Надписи, які породжують обов'язки за векселем</i>				
10	Аваль²⁰	+	+	Аваліст
11	Акцепт посередника ²¹	+	—	Посередник-акцептант
12	Акцепт трасата ²²	+	—	Трасат-акцептант
13	Індосамент ²³ .			
	бланковий²⁴	+	+	Індосант-власник
	на пред'явника ²⁵	+	+	Індосант-власник
	повний (іменний, спеціальний)	+	+	Індосант-власник
14	Надпис (відмітка) нотаріуса про протест ²⁶ . 1) про неоплату або часткову неоплату ²⁷ 2) про неакцепт або частковий неакцепт ²⁸ 3) про недатування акцепту в переказному векселі ²⁹ 4) про недатування пред'явлення в простому векселі ³⁰ 5) про неакцепт посередника ³¹ 6) про неоплату посередником ³² 7) про невручення примірника переказного векселя, призначеного для акцепту ³³ 8) про невручення оригіналу ³⁴ 9) про невідповідність примірників ³⁵ 10) про невідповідність копії та оригіналу ³⁶ 11) про дефект змісту ³⁷	+	+	Нотаріус

⁸ «Вексель» — так позначено надписи, які регулюються нормами вексельного права згідно з Положенням, «цивільне» — цивільного, «—» — не мають ніякого юридичного значення.

Зміни до реквізитів можуть бути внесені та/або реквізити можуть бути заповнені/доповнені, як правило, до першої індосації лише за згодою осіб, причетних до складання векселя (векселедавець, акцептант, перший векселедержатель). У разі зміни тексту векселя особи, які поставили свої підписи після цієї зміни, відповідають згідно зі змістом зміненого тексту; особи, які поставили свої підписи до цього, відповідають згідно зі змістом первісного тексту (стаття 69 Положення).

Українське законодавство вимагає обов'язково вказувати вексельну суму і прописом, і цифрами.

¹² Для уникнення непорозуміння потрібно вказувати число двозначною цифрою, місяць прописом, рік — чотиризначною цифрою. Не рекомендується робити будь-які скорочення, а місяць вказувати цифрами.

¹⁴ Місце платежу за векселем може бути тільки одним. Проте допустима вказівка на те, що вексель може бути прийнятий до оплати і в інших місцях (поза реквізитами векселя). Місце платежу рекомендується вказувати точно, включаючи вулицю, будинок тощо.

¹⁰ Платнік вказує за його повного власного назвою відповідно до установчих документів. Допускаються лише загальноприйняті і такі, що не викликають сумнівів і додаткових тлумачень аббревіатури, зокрема “АТ”, “ТОВ” тощо.

- 1) за пред'явленням;
- 2) у визначений строк від дати пред'явлення;
- 3) у визначений строк від дати складання;
- 4) у визначену дату.

Якщо строк платежу не вказано, вексель вважається таким, що підлягає оплаті за пред'явленням.

Найменування документа – вкеселів повинно бути включено в текст самого документа і написане тією мовою, якою складено текст вкеселля. Законодав

к надписів, вказівок, застережень вексельного договору

Можливі формули	Стаття Положення ⁷	Місце надпису		Юридичне значення ⁸
		лицьовий бік	зворотний бік	
"...<ми> заплатимо...(таку-то суму в такій-то валюті)..."	75	+	—	Вексельне
"...(за)платить...(таку-то суму в такій-то валюті)..."	1	+	—	Вексельне
За звичайними правилами	1/75	+	—	Вексельне
За звичайними правилами	1/75	+	—	Вексельне
За звичайними правилами	1/75	+	—	Вексельне
За звичайними правилами	1	+	—	Вексельне
За звичайними правилами	1/75	+	—	Вексельне
"...вексель(я/ю)^{18...}"	1/75	+	—	Вексельне
За звичайними правилами	1/75, 78	+	—	Вексельне
"Як аваліст <за (таку-то особу)> <в сумі (такій-то)>"; "Авалюємо(ю) <за (таку-то особу)> <в сумі (такій-то)>..."; "За (таку-то особу) <в сумі (такій-то)>"; "Вважати за аваль <за (таку-то особу)> <в сумі (такій-то)>"	31/77	+	+	Вексельне
"Акцептую як посередник <за (таку-то особу)> <в сумі (такій-то)>"; "Прийнятий (таким-то) як посередником <за (таку-то особу)> <в сумі (такій-то)>"	57	+	+	Вексельне
"Акцептую <в сумі (такій-то)>"; "Акцептовано <в сумі (такій-то)>"; "Прийнятий <в сумі (такій-то)>"	25	+	+	Вексельне
	11—20/77			Вексельне
"Платити <наказу>"	13/77	—	+	Вексельне
"Платити (пред'явнику/будь-якій особі)"	12/77	—	+	Вексельне
"Платити <наказу> (такої-то особи)"; "Замість нас сплатить <наказу> (такої-то особи)"	11—14/77	+	+	Вексельне
"...(місце вчинення протесту) опротестовано (вказується вид протесту) проти (такої-то особи) (тоді-то) в суму (такій-то) <Утримано (вказується скільки і за що)> (назва нотаріуса)"	1) 44/77 2) 44/77 3) 25 4) 78 5) 56 6) 60/77 7) 66 8) 68/77 9) 66 10) 68/77	+	+	Вексельне та цивільне ³⁸

ства всіх країн безумовно визнають, що найменування документа "вексель" щонайменше повинно бути написано мовою, якою складено безумовне зобов'язання (наказ) сплатити суму грошей.

¹⁹ Підпис векселедавця складається із власноручного підпису посадової особи, яка уповноважена від його імені підписувати векселі. Згідно з нормою українського законодавства вексель підписується керівником і головним бухгалтером. Їхні підписи завіряються печаткою.

²⁰ Може надаватися в частині суми, яка підлягає сплаті за векселем. Якщо в тексті авального надпису не вказано, за кого наданий аваль, тоді вважається, що він наданий за векселедавця (трасанта). Щоб бути дійсним, на звороті векселя аваль повинен містити формулювання про те, що він справді є авалем.

²¹ Може надаватися в сумі платежу, яку гарантувала та зобов'язана за векселем особа, за яку виступив посередник. Якщо в тексті акцепту не вказано, за кого він наданий, тоді вважається, що він наданий за трасанта. Щоб векселедержатель не міг відмовитися від акцепту або платежу посередника, місцезнаходження посередника повинно збігатися з місцем платежу за векселем.

²² Повинен бути безумовним. Може надаватися в частині суми, яка підлягає сплаті за векселем. Щоб бути дійсним, на звороті векселя акцепт повинен містити формулювання про те, що він дійсно є акцептом.

²³ Повинен бути безумовним. Однак якщо в індосаменті міститься умова, що обмежує права придбачача векселя, то вона вважається ненаписаною. Частковий індосамент недійсний. Індосамент, учинений після опротестування в неплатежі або після закінчення строку, встановленого для вчинення протесту, має наслідки цесії.

²⁴ Бланковий індосамент не містить найменування особи, якій передається (індосується) вексель.

Якщо індосамент є бланковим, держатель може:

- 1) заповнити індосамент на своє власне ім'я або на ім'я будь-якої іншої особи;
- 2) реіндосувати вексель через бланк або будь-якій іншій особі;
- 3) передати вексель третій особі, не заповнюючи бланк і не вчиняючи індосаменту на векселі.

²⁵ Індосамент на пред'явника має силу бланкового індосаменту.

²⁶ Визначення поняття протесту немає в законодавчих документах України. На нашу думку, під протестом слід розуміти офіційно засвідчену вимогу здійснення встановлених вексельним законодавством дій і засвідчення їх невиконання. Протест є фактом, який свідчить про ухилення від законодавчо встановленого порядку обігу векселя і настання певних правових наслідків.

²⁷ Різновидом протесту про неоплату є забезпечувальний протест, який учиняється навіть до настання строку платежу у разі якщо платник у день строку платежу виявиться нездатним виконати свої зобов'язання, зокрема, у разі припинення платежів або безрезультатного звернення стягнення на майно платника (стаття 44 Положення).

²⁸ Різновидом протесту про неакцепт є забезпечувальний протест, який учиняється навіть до настання строку акцепту у разі якщо платник у день строку платежу виявиться нездатним виконати свої зобов'язання, зокрема, у разі припинення платежів або безрезультатного звернення стягнення на майно платника (стаття 44 Положення). У разі якщо вексель був опротестований в неакцепті, необхідність у вчиненні протесту про неоплату відпадає, за винятком випадку, коли до настання строку платежу вексель усе-таки був акцептований.

²⁹ Здійснюється тільки у векселях строком платежу "у визначений строк від дати пред'явлення". Термін платежу за таким векселем визначається або за датою акцепту, або за датою протесту.

³⁰ Див. зноски 29, правила такі ж.

³¹ Векселедержатель може відхилити акцепт у порядку посередництва, якщо посередником виступила особа, не вказана на векселі. Якщо ж усе-таки він погодиться на акцепт, то втратить право на регрес до настання строку платежу проти тієї особи, за рахунок якої акцепт був наданий, та проти тих осіб, які поставили свої підписи після неї.

Якщо на векселі була вказана особа(и) на випадок необхідності при неакцепті (посередник), то векселедержатель може використати своє право регресу до настання строку платежу лише за умови пред'явлення векселя вказаній особі — у разі її відмови від акцепту як посередником — підтвердження відмови протестом.

³² Якщо протест про неоплату посередником не буде здійснений у строк, встановлений законом (Положенням 1937 р., Уніфікованим законом 1930 р.), а саме: не пізніше наступного дня за останнім днем, встановленим для вчинення протесту в неплатежі, то особа, яка вказала посередника для платежу у ви-

15	Надпис (розписка) векселедержателя про одержання повного або часткового платежу за векселем ³⁹	+	+	Векселедержатель, який одержав платіж
16	Надпис (розписка) нотаріуса про одержання суми векселя в депозит	+	+	Нотаріус
<i>Вказівки зобов'язаних за векселем осіб</i>				
17	Вказівка акцептанта про дату проставлення акцепту (віза акцептанта) ⁴¹	+	—	Трасат-акцептант
18	Вказівка векседавеця простого векселя про дату проставлення відмітки щодо дати пред'явлення (віза векседавеця)	—	+	Векседавець
19	Вказівка на дату проставлення індосаменту ⁴²	+	+	Індосант
20	Вказівка на зберігача оригіналу векселя, зроблена на копії векселя	+	+	Векселедержатель, який виготовив копію та/або відіслав оригінал
21	Вказівка на особливе місце платежу (доміциляційна формула)	+	+	Векседавець, трасант
22	Вказівка на особливі правила визначення строку платежу в місці платежу у векселях на строк за пред'явленням/у такий-то строк від дати пред'явлення /в такий-то строк від дати складання	+	+	Векседавець, трасант
23	Вказівка на особливого платника в доміцильованому векселі	+	+	Векседавець, трасант, акцептант ⁴³
24	Вказівка на особливого платника в недоміцильованому векселі	+	+	Векседавець, трасант, акцептант
25	Вказівка на особливу адресу платежу в місці платежу ⁴⁶	+	+	Векседавець, трасант, акцептант
26	Вказівка на повідомлення про затримку пред'явлення до платежу/акцепту/протесту, зумовлену непереборною обставиною ⁴⁸	+	+	Векселедержатель
27	Вказівка на посередника на випадок необхідності (нотадрес)	+	+	Трасант, індосант, аваліст ⁴⁹
28	Вказівка на примірник переказного векселя ⁵⁰	+	—	Трасант
29	Вказівка на примірнику переказного векселя на зберігача ⁵¹ іншого (акцептованого) примірника переказного векселя (депозиційна позначка)	+	—	Трасант або векселедержатель, який відіслав примірник
30	Вказівка на те, що вексель на строк за пред'явленням не може бути пред'явлений до платежу раніше визначеної дати ⁵²	+	+	Векседавець, трасант
31	Вказівка на те, що переказний вексель видано в єдиному примірнику ⁵³	+	—	Трасант
32	Вказівка про заборону пред'явлення до акцепту ⁵⁴	+	—	Трасант
33	Вказівка про збільшення або зменшення строку пред'явлення до акцепту (проставлення візи векседавеця — щодо простих векселів) у векселях строком у такий-то строк від дати пред'явлення	+	+	Векседавець, трасант
34	Вказівка про збільшення або зменшення строку пред'явлення до платежу у векселях строком за пред'явленням	+	+	Векседавець, трасант
35	Вказівка про зменшення строку пред'явлення до акцепту у векселях строком у такий-то строк від дати пред'явлення	+	+	Індосант
36	Вказівка про зменшення строку пред'явлення до платежу у векселях на строк за пред'явленням	+	+	Індосант
<i>Застереження (обумовлення) зобов'язаних за векселем осіб</i>				
37	Застереження індосанта переказного векселя про обов'язковість пред'явлення до акцепту (з призначенням строку чи без призначення) ⁵⁵	+	—	Індосант
38	Застереження про ефективний платіж в іноземній валюті	+	+	Векседавець, трасант
39	Застереження про заборону індосування на оригіналі векселя	+	+	Векселедержатель — виготовлювач копії
40	Застереження про платіж за визначеним курсом	+	+	Векседавець, трасант
41	Застереження про сплату відсотків на вексельну суму ⁵⁷	+	+	Векседавець, трасант

- падку необхідності, або ж особа, за рахунок якої вексель був акцептований посередником, а також наступні індосанти не несуть відповідальності.
- ³³ Щоб здійснювати право регресу при неврученні примірника, який призначався для акцепту, незалежно від того чи був він акцептований, чи ні, векселедержатель повинен додатково вчинити протест про те, що акцепт або платіж не міг бути одержаний за іншим примірником.
- ³⁴ Щоб здійснювати право регресу при неврученні оригіналу проти копії векселя, векселедержатель повинен засвідчити протестом те, що оригінал не був йому переданий, незважаючи на його вимогу. Після виникнення протесту векселедержатель може висунути позов лише проти тих осіб, які дійсно підписалися на копії.
- ³⁵ Необхідність учинення такого виду протесту виникає у разі, коли примірник переказного векселя, який призначався для акцепту, виявиться нетотожним пред'явленому. Цей вид протесту можна розглядати як різновид протесту про невручення.
- ³⁶ Необхідність учинення такого виду протесту виникає у разі, коли виданий оригінал векселя виявиться нетотожним пред'явленій копії. Цей вид протесту можна розглядати як різновид протесту про невручення.
- ³⁷ Необхідність учинення такого виду протесту виникає, зокрема, у разі коли платнику пред'явлено до платежу вексель, який він фактично не акцептував (не видавав — щодо простого векселя), а отже, він не може прийняти його до платежу, бо відповідає лише згідно зі змістом первісного тексту (стаття 69 Положення). Такий вид протесту можна вважати різновидом протесту про неоплату, оскільки платник фактично відмовив в оплаті і викладе свої мотиви відмови від платежу.
- ³⁸ Положення не вимагає відмітки нотаріуса про протест на самому векселі, воно передбачає лише складання акта про протест. Така відмітка нотаріуса має вексельне значення для захисту прав векселедержателя. Якщо ж нотаріус безпідставно, несвоєчасно і т. ін. учинив протест, то його незаконні дії регулюються цивільним законодавством (згідно із розділом 39 Цивільного процесуального кодексу України дії нотаріуса можуть бути оскаржені зацікавленою особою в суді).
- ³⁹ Особа, яка платить за векселем, може вимагати від векселедержателя видачі розписки про одержання платежу в письмовій формі як окремо від векселя, так і на самому векселі.
- ⁴⁰ Положенням не вимагається відмітка нотаріуса про одержання суми векселя в депозит на самому векселі. Така відмітка нотаріуса має вексельне значення для захисту прав платника за векселем. "Внесення грошей... у депозит державної нотаріальної контори або приватного нотаріуса вважається виконанням зобов'язання" (стаття 177 Цивільного кодексу України). Цивільну відповідальність несе нотаріус, зокрема, у випадку, якщо не передасть кошти законному векселедержателю.
- ⁴¹ При відсутності протесту недатований акцепт вважається щодо акцептанта здійсненим в останній день строку, передбаченого для пред'явлення до акцепту (як правило, один рік).

ФОНДОВИЙ РИНОК

"Валюту <по цьому векселю> від (такої-то особи) одержано (повністю/частково) <в сумі (такій-то)> (тоді-то)"	39, 50, 51, 62/77	+	+	Вексельне або цивільне
"Валюту в депозит <по цьому векселю> від (такої-то особи) одержано (повністю/частково) <в сумі (такій-то)> (тоді-то) (назва нотаріуса)"	42/77	+	+	Вексельне та цивільне ⁴⁰
"(Дата) (підпис)"; "Пред'явлений до акцепту (дата)"	25	+	+	Вексельне
"Пред'явлений <до візування/для встановлення строку> (дата)"	78	+	+	Вексельне
За звичайними правилами	20/77	+	+	Вексельне
"Оригінал <векселя> <на зберіганні> у (такої-то особи)"	68/77	+	+	Вексельне
"Доміцільований <у (такої-то особи)> (в такому-то місці); "Платіж <у (такої-то особи)> в (такому-то місці)"	4/77	+	—	Вексельне
За звичайними правилами	37/77	+	—	Вексельне
"Доміцільований у (такої-то особи) (в такому-то місці); "Платіж у (такої-то особи) в (такому-то місці)"	4, 27/77	+	+ ⁴⁴	Вексельне
"Оплату здійснить (такий-то) (за такою-то адресою); "Підлягає сплаті (у такої-то особи) (за такою-то адресою)"	4, 27/77	+	+ ⁴⁵	Вексельне
"Платіж в (за такою-то адресою); "Підлягає сплаті (за такою-то адресою)"	4, 27/77	+	+ ⁴⁷	Вексельне
За звичайними правилами	54/77	+	+	Вексельне
"У випадку необхідності звернутися до (такої-то особи); "У випадку неплатежу/неакцепту звернутися до (такої-то особи); "Посередник в неакцепті/неплатежі (такий-то)"	55/77	+	+	Вексельне
"...заплатить (проти цього/по цьому) (такій-то особі) <примірнику> векселя(ю)..."	64	+	—	Вексельне
"(Такий-то) примірник <на зберіганні> у (такої-то особи); "(Акцептований примірник/примірник до акцепту) знаходиться у (такої-то особи)"	66	+	+	Вексельне
"Підлягає пред'явленню не раніше (дата)"; "За пред'явленням, але не раніше (дата)..."	34/77	+	—	Вексельне
"...заплатить (проти цього/по цьому) єдиного <примірника> векселя(ю)..."	64	+	—	Вексельне
"Без акцепту"; "Без пред'явлення до акцепту"	22	+	—	Вексельне
"...(пред'явлення/до акцепту/пред'явлення (до акцепту/датування) не раніше (дата) (та/або) не пізніше (дата)..."	23/78	+	—	Вексельне
"...(пред'явлення/до платежу) не раніше (дата) (та/або) не пізніше (дата)..."	34/77	+	—	Вексельне
"...(пред'явлення/до акцепту/пред'явлення (до акцепту/датування)) не пізніше (дата)..."	23/78	+	+	Вексельне
"...(пред'явлення/до платежу) не пізніше (дата)..." ; "За пред'явленням, але не раніше (дата)..."	34/77	+	+	Вексельне
"Пред'явлення до акцепту обов'язкове <з (дата) по (дата)>/ <не раніше (дата) (та/або) не пізніше (дата) >"	22	+	+	Вексельне
"...(тільки/виключно) у (такій-то валюті/вказаній валюті)..."	41/77	+	—	Вексельне та цивільне ⁵⁶
"Починаючи з цього місця індосування дійсне тільки на копії"	68/77	—	+	Вексельне
"...за курсом (таким-то)..."	41/77	+	—	Вексельне
"...з оплатою (нарахуванням) відсотків <на вексельну суму> в розмірі (такому-то) < починаючи з (дата)>"; "...та відсотки з розрахунку ... річних <починаючи з (дата)>"	5/77	+	—	Вексельне

⁴² Индосамент, здійснений після протесту в неплатежі чи після закінчення строку, встановленого для вчинення протесту, має наслідки звичайної цесії. Якщо протилежне не буде доведено, недатований індосамент вважається здійсненим до закінчення строку, встановленого для вчинення протесту.

⁴³ Акцептант має право зробити таку відмітку лише в тому випадку, якщо її не зробив трасант.

⁴⁴ Вказівку на звороті може виконати тільки акцептант.

⁴⁵ Вказівку на звороті може виконати тільки акцептант.

⁴⁶ При такій вказівці платник не змінюється. Під адресою платежу розглядається адреса, за якою векселедержатель повинен пред'явити вексель до платежу.

⁴⁷ Вказівку на звороті може виконати тільки акцептант.

⁴⁸ Якщо пред'явленню векселя або здійсненню протесту протягом встановлених строків заважає непереборна обставина, векселедержатель зобов'язаний без затримки повідомити свого індосанта про непереборну силу і зробити на векселі або алонжі відмітку про це повідомлення, вказавши його дату і поставивши свій підпис.

⁴⁹ Посередник із платежу може виступити і за платника за векселем. Але в цьому разі посередник не набуває вексельних прав щодо осіб, зобов'язаних у порядку регресу, він набуває лише права цивільного позову до платника за векселем. Якщо ж посередник виступить за трасата, який не акцептував вексель, то не матиме права вимоги ні до кого.

⁵⁰ Вказівка на примірник може також бути в касаційному застереженні.

⁵¹ Вимоги щодо найменування і місцезнаходження зберігача такі ж, як і для платника за векселем.

⁵² Якщо в тексті векселя є подібна вказівка, перебіг строку для пред'явлення векселя до платежу (один рік) починається із цієї дати.

⁵³ Якщо не вказано, що вексель видано в єдиному примірнику, то векселедержатель може вимагати від трасанта (за власний рахунок) видачі йому векселя у кількох примірниках.

⁵⁴ Не дійсна на векселях, які підлягають оплаті:

- 1) у третьої особи (особливого платника);
- 2) у місці, яке відрізняється від місця проживання платника (у доміцільованому векселі);
- 3) у такий-то час від пред'явлення.

⁵⁵ Така вказівка індосанта має значення в тому разі, якщо трасант не заборонив пред'явлення до акцепту.

⁵⁶ Існують обмеження згідно з національним валютним законодавством.

⁵⁷ У визначено-строкових і дато-векселях таке застереження вважається ненаписаним. Відсотки нараховуються, починаючи з дати складання векселя, якщо не вказано іншу дату. Допускається вказівка лише однієї відсоткової ставки.

42	Застереження про те, що вексель підписаний за дорученням (за довіреністю)	+	+	Векседавець, трасант, акцептант, індосант, аваліст, посередник
43	Застереження про те, що вексель пролонгований	+	+	Векседавець, акцептант
44	Застереження про те, що зобов'язана за векселем особа знімає із себе відповідальність за витрати щодо протесту векселя ⁶⁰	+	+	Векседавець, трасант, індосант, аваліст
45	Застереження про те, що індосант знімає із себе відповідальність за акцепт	+	—	Індосант
46	Застереження про те, що індосант знімає із себе відповідальність за платіж	+	+	Індосант
47	Застереження про те, що індосант знімає із себе відповідальність за акцепт і платіж (безоборотне застереження)	+	+	Індосант
48	Застереження про те, що трасант знімає із себе відповідальність за акцепт	+	—	Трасант
49	Застереження трасанта про обов'язковість пред'явлення до акцепту (з призначенням строку чи без призначення)	+	—	Трасант
50	Застереження, яке забороняє подальше індосування векселя (іменне застереження)	+	+	Індосант ⁶¹
51	Застереження, яке перетворює вексель в іменний ⁶²	+	+	Векседавець, трасант
52	Застереження, яке перетворює індосамент у заставний ⁶³	+	+	Індосант-власник
53	Застереження, яке перетворює індосамент у передоручний ⁶⁴	+	+	Індосант-власник, індо-сант-повірений, індосант-заставодержатель
В. Несуттєві приналежності				
<i>Вказівки</i>				
54	Вказівка зберігача оригіналу векселя на особу, якій видано оригінал проти копії ⁶⁵	+	+	Зберігач
55	Вказівка зберігача примірника переказного векселя на особу, якій видано інший (акцептований) примірник ⁶⁶	+	—	Зберігач
56	Вказівка на валюту ⁶⁷ векселя	+	+	Векседавець, трасант
57	Вказівка на повідомлення (авізо) про видачу переказного векселя ⁶⁸	+	—	Трасант
58	Вказівка на те, з якою метою виданий вексель ⁶⁹	+	+	Векседавець, трасант
59	Вказівка на те, що вексель є апуеном ⁷⁰	+	+	Векседавець, трасант
60	Вказівка на те, що вексель є копією (копією до індосаменту) ⁷¹	+	+	Векседавець, трасант
61	Вказівка на те, що один із примірників переказного векселя призначається тільки для акцепту	+	—	Трасант
62	Вказівка на те, яким чином і від кого повинен трасант одержати покриття	+	—	Трасант
63	Вказівка на угоду, на підставі якої виданий вексель	+	+	Векседавець, трасант
64	Вказівка про одержання валюти ⁷² за векселем	+	+	Векседавець, трасант
65	Вказівка про те, що вексель підлягає оплаті в послідовні строки або в розстрочку	+	+	Векседавець, трасант
<i>Застереження (обумовлення)</i>				
66	Застереження про додаткове місце платежу ⁷³	+	+	Векседавець, акцептант
67	Застереження про заборону здійснювати протести	+	+	Векседавець, трасант, індосант, аваліст, акцептант
68	Застереження про те, що копія векселя дійсна до визначеного місця (розподільча формула ⁷⁴)	+	+	Векседавець, трасант, індосант, аваліст, акцептант
69	Застереження про те, що платіж за векселем передбачається з визначеного рахунку або із іншого джерела ⁷⁵	+	+	Векседавець, акцептант
70	Застереження про те, що платіж за векселем забезпечений (заставою чи закладом)	+	+	Векседавець, трасант, акцептант, індосант
71	Застереження про те, що трасант знімає із себе відповідальність за платіж	+	—	Трасант
72	Застереження щодо форми погашення векселя ⁷⁷	+	+	Векседавець, акцептант
73	Касаційне застереження про платіж тільки за одним примірником переказного векселя	+	—	Трасант

⁵⁸ Нова дата платежу за векселем повинна бути засвідчена підписом платника.

⁵⁹ Якщо зобов'язані за векселем особи не підтвердили письмово свою згоду з новою датою або строком платежу, то вони не відповідають за пролонгованим векселем. Такий спосіб пролонгації — за зміною строку платежу на самому векселі — іменується кваліфікованою, або прямою пролонгацією, на відміну від непрямої — у разі, якщо замість старого векселя платник видає векседавець новий простий вексель або якщо векседавець видає на платника переказний вексель.

⁶⁰ Якщо таке застереження зроблене векседавцем (трасантом), то воно має силу щодо всіх осіб, які підписали вексель; якщо воно зроблене індосантом або авалістом, то має силу лише щодо цих осіб.

⁶¹ Не несе відповідальності перед особами, на користь яких вексель у подальшому був індосований. При цьому вексель не перетворюється на іменний, і його можна індосувати у звичайному порядку.

⁶² Такий вексель можна передати тільки на умовах звичайної цесії (уступки вимоги).

⁶³ За наявності такого індосаменту індосувати вексель можна лише в порядку передоручення (як агент).

⁶⁴ За наявності такого індосаменту індосувати вексель можна тільки в порядку передоручення (як агент).

⁶⁵ Рекомендується таку вказівку виконувати на звороті.

⁶⁶ Не рекомендується таку вказівку виконувати на звороті.

⁶⁷ Під валютою векселя розуміються цінності (майно), на забезпечення оплати яких видано вексель, а також грошова одиниця, в якій виписано вексель.

⁶⁸ Застосовується в тих випадках, коли трасант має намір дати трасатіві вказівку щодо акцепту: акцептувати вексель негайно при представленні векседавець жателем чи лише після одержання такого повідомлення.

⁶⁹ Наприклад, вказівка на те, що даний вексель є заставним векселем, тобто виданим не з метою подальшої передачі, а лише як забезпечення за іншою уго-

"За довіреністю <№ __>, <виданою (тоді-то)> <підписав> (така-то особа) за дорученням (такої-то особи)"	8/77	+	+	Вексельне
"Новий строк платежу (дата)"; "Пролонгований до (дата ⁶⁸)"	69/77	+	+	Вексельне ⁶⁹
"Без протесту"; "Без витрат за протестом"; "Без витрат"; "Оборот без витрат"	46/77	+	+	Вексельне
"Без відповідальності за акцепт <у сумі (такій-то)>"; "Без обороту по неакцепту <у сумі (такій-то)>"	15	+	+	Вексельне
"Без відповідальності за платіж <у сумі (такій-то)>"; "Без обороту по неплатежу <у сумі (такій-то)>"	15/77	+	+	Вексельне
"Без обороту (на мене/на нас) <у сумі (такій-то)>"	15/77	+	+	Вексельне
"Без відповідальності за акцепт <у сумі (такій-то)>"; "Без обороту по неакцепту <у сумі (такій-то)>"	9	+	—	Вексельне
"Пред'явлення до акцепту обов'язкове <з (дата) по (дата)>/ <не раніше (дата) (та/або) не пізніше (дата)"	22	+	—	Вексельне
"Платити (тільки/виключно) (такій-то особі)"; "Платити не наказу (такій-то особі) <але не його наказу>"; "Без права (передачі/індосування)"	15/77	+	+	Вексельне
"Платити (тільки/виключно) (такій-то особі)"; "Платити і не наказу (такій-то особі) <але не його наказу>"; "Без права (передачі/індосування)"	11/77	+	—	Вексельне
"Валюта в заставу <такій-то особі/будь-якій особі>"; "Валюта в забезпечення <такій-то особі/будь-якій особі>"	19/77	+	+	Вексельне
"Валюта до одержання <такій-то особі/будь-якій особі>"; "Як повіреному (такій-то особі/будь-якій особі)"; "<Валюта> на інкасо <такій-то особі/будь-якій особі>"	18/77	+	+	Вексельне
"Оригінал векселя виданий (такій-то особі)"	68/77	+	+	Цивільне
"(Акцептований/неакцептований (такий-то) примірник виданий (такій-то особі)"	66	+	+	Цивільне
За звичайними правилами	—	+	—	Цивільне
"Згідно із повідомленням"; "Без повідомлення"; "Акцепт згідно/без <нашого> повідомлення"	—	+	—	Цивільне
За звичайними правилами	—	+	—	Цивільне
За звичайними правилами	—	+	—	—
"Копія до індосаменту (такої-то особи)"	—	+	—	—
"...заплатіть (проти цього/по цьому) примірника (у) векселя, який призначається тільки для акцепту..."	66	+	—	Цивільне
"Вексельною сумою кредитуйте рахунок (такої-то особи)"	—	+	—	Цивільне
"Виданий на підставі угоди (такої-то)/акредитиву (такого-то)/тощо"	—	+	—	Цивільне
"Валюта одержана..."	—	+	+	Цивільне
За звичайними правилами	33	+	—	Цивільне
За звичайними правилами	—	+	—	—
"Забороняємо здійснювати протест"	—	+	+	—
"Копія до цього місця"	68/77	—	+	Цивільне
За звичайними правилами	—	+	—	—
"Платіж забезпечений заставою/закладом згідно з (посилання на угоду)"; "Платіж забезпечений (посилання на забезпечення, особу, в якій воно знаходиться, і угоду)"	—	+	+	Цивільне
"Без відповідальності за платіж"; "Без обороту на мене (на нас)" ⁷⁰	9	+	—	—
За звичайними правилами	—	+	—	Цивільне
"...заплатіть по цьому (такому-то) векселю, якщо (такий-то) вексель такого ж змісту не оплачений..."	65	+	—	Цивільне

дою. Передача такого векселя за індосаментом у власність іншої особи з точки зору вексельного права має вексельну силу. А от збитки та інші наслідки, які виникають унаслідок такої передачі, можуть оскаржуватися згідно з положеннями цивільного права.

⁷⁰ Під апеном розуміється:

1) вексель, яким повністю погашається борг, тобто вексель, виданий у кінцевий розрахунок для збалансування заборгованості дебітора (нульове сальдо). Зазвичай оформляється за допомогою трати, яка виставляється кредитором на боржника на суму залишку боргу;

2) вексель, що знаходиться в обігу поряд із іншими векселями такого ж змісту. Тобто векселі однакового змісту.

Вказівка на апен не повинна бути в тексті реквізиту векселя. Як правило, її надписують у заголовку векселя.

⁷¹ Як правило, складається в заголовку векселя.

⁷² Визначення "валюта" щодо цієї вказівки означає цінності, одержані під вексель, — гроші, товарно-матеріальні цінності, послуги тощо. Можливий і детальний опис цих цінностей.

⁷³ Місце платежу за векселем може бути лише одне. Проте можливе застереження про кілька місць платежу (наприклад, через філії банку). Але протест повинен бути вчинений тільки за місцем платежу.

⁷⁴ Частина копії векселя, яка розділяє власне копію векселя і підпис виготовлювача копії.

⁷⁵ Якщо застереження містить посилання на те, що вексель підлягає оплаті лише з визначеного рахунку або лише з іншого визначеного джерела, тоді зобов'язання платежу може розглядатися як безумовне, якщо інше не буде встановлено судом. Наслідок — дефект форми і невизнання документа векселем.

⁷⁶ За наявності такого застереження буде вважатися, що трасант зняв із себе відповідальність за акцепт, якщо тільки судом не буде встановлено інше.

⁷⁷ Застереження повинно бути зроблене поза текстом векселя з дотриманням вимог, встановлених цивільним законодавством для публічної оферти. Це стосується випадків, коли платник надає можливість держателю (але ні в якому разі не зобов'язує) прийняти в рахунок платежу продукцію, послуги тощо.

Проблеми розвитку консорціумного кредитування в Україні

Становлення і розвиток економіки ринкового типу в Україні надзвичайно ускладнені тим, що господарювання у колишньому Союзі було затратним, до того ж понад 80% науково-технічного і промислового потенціалу зосереджувалося у військово-промисловому комплексі.

Технічне переозброєння і конверсію виробництва нині можна забезпечити лише за умови залучення значних довгострокових капіталовкладень, оскільки внутрішні ресурси (обігові кошти) підприємств знецінилися через високу інфляцію у 1992—1994 роках.

Можливості такого кредитування в Україні обмежені. Фінансовий потенціал банківської системи незначний. Довгострокове кредитування пов'язане з великим ризиком, тож його обсяги замалі. Можемо проілюструвати це на прикладі Львівської області (див. таблицю).

Наведені дані свідчать, що кредитні вкладення комерційних банків у економіку області протягом 1996—1998 рр. мали тенденцію до незначного зростання. Невтішна ситуація з довгостроковим кредитуванням. Це передусім зумовлено тим, що держава не створила передумов для його розвитку.

Отже, на Львівщині, як, мабуть, і в більшості регіонів України, підприємства, прагнучи реалізувати проекти, що потребують значних капіталовкладень на тривалий термін, не можуть розраховувати на підтримку комерційних банків. Тобто ситуація безнадійна? Ні. Вихід із неї — консорціумне кредитування¹.

Його механізм дає змогу використати фінансовий потенціал кількох банків

при одночасному дотриманні економічних нормативів, визначених НБУ щодо надання великих кредитів, зокрема, щодо максимального розміру ризику надання кредиту одному позичальникові.

Зважаючи на незначний фінансовий потенціал комерційних банків України, на необхідність дотримання ними економічних нормативів у разі надання великих кредитів та вкрай гостру потребу кредитування капіталоемних проектів, Національний банк України постановою № 37 від 21 лютого 1996 р. затвердив Положення “Про порядок здійснення консорціумного кредитування”.

Шляхом консорціуму кредитні ресурси кількох банків об'єднуються, що дає змогу надати значний кредит, не збільшуючи кредитного ризику кожної з фінансово-кредитних установ і не наражаючи їх на загрозу втрати ліквідності.

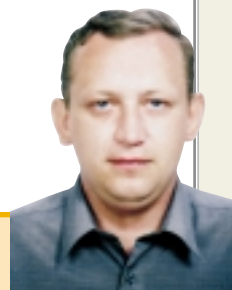
Прикладом може слугувати кредитування львівською регіональною системою Ощадбанку України реконструкції і переобладнання виробничих потужностей Стрийського молокозаводу, що потребувало значних кредитних ресурсів. Головним банком, за консорціумною угодою, стало обласне управління Ощадбанку, рядовими її учасниками — низка його районних відділень. У даному випадку і ризик неповернення кредиту було розподілено між багатьма установами, і виконано вимогу щодо максимального розміру надання кредиту одному позичальникові.

Однак, вдаючись до консорціумного кредитування, комерційні банки часто потрапляють у складні, не врегульовані чинним законодавством ситуації. Так, Законом України “Про підприємства” (стаття 3) визначено, що консорціум — це об'єднання лише юридичних осіб

Олег
Скаска

Провідний економіст
відділу банківського нагляду
Львівського обслуговування НБУ

(банківського і промислового капіталу) з відповідними правами (наприклад, бути заставоодержувачами тощо). Про об'єднання капіталів банківських філій чи банків — не юридичних осіб не йдеться. Тобто ці права на них не поширюються. Не передбачені вони і зазначеним вище положенням НБУ. Через це філії комерційних банків, вступивши у консорціум, не можуть бути заставоодержувачами, інакше кажучи, кредитуючи певний проект, вони не можуть нотаріально засвідчити угоду про заставу майна відповідно до своєї частки. Це означає, що філії та банки — не юридичні особи надають ризикові кредити, повернення яких де-юре не забезпечене майном.

Варто також зауважити, що Положення Національного банку України “Про порядок здійснення консорціумного кредитування”, на жаль, має лише рекомендаційний характер.

Одним із найважливіших факторів успішного розвитку ринкових відносин є їх законодавче і нормативне врегулювання. Давно назріла потреба вдосконалити діюче Положення “Про порядок здійснення консорціумного кредитування”. Зокрема, варто було б надавати не юридичним особам (скажімо, філіям комерційних банків), які входять у консорціум, тимчасове право юридичної особи у рамках лише цього консорціуму і відповідно право самостійно укладати угоду про заставу майна. Це дало б змогу кожному члену консорціуму визначити свою частку забезпечення і окремо вести її облік.

Звичайно, треба було б внести відповідні зміни до Закону України “Про підприємства”. А ще краще — прийняти довгоочікуваний закон про кредитування. Проте дещо можна зробити уже нині — на рівні Національного банку. Скажімо, надати Положенню “Про порядок здійснення консорціумного кредитування” ваги нормативного акта.

Кредитні вкладення комерційних банків Львівської області

за період із 1996 по 1998 рр.*

За станом на	Кредитні вкладення, всього (млн. грн.)	Довгострокові кредитні вкладення (млн. грн.)	Співвідношення даних колонки 3 і 2, %
1	2	3	4
01.07.1996 р.	124.3	24.6	19.8
01.01.1997 р.	133.4	24.3	18.3
01.07.1997 р.	177.4	26.2	14.8
01.01.1998 р.	174.4	20.9	12.0
01.06.1998 р.	184.0	23.0	12.5

* Розраховано за даними комерційних банків Львівської області.

Офіційна інформація /

Механізми та обсяги рефінансування Національним банком України комерційних банків у 1999 р. та серпні 1999 р.

Відсотки

Показники	1999 р.	У тому числі за серпень
Випущено в обіг платіжних засобів для рефінансування комерційних банків, усього	100	100
У тому числі через:		
— кредитні аукціони	—	—
— ломбардне кредитування	20.6	100
— операції РЕПО	19.0	—
— інші механізми	60.4	—

Процентні ставки комерційних банків за кредитами та депозитами у національній валюті у серпні 1999 р.*

Відсотки річних

Показники	Серпень 1999 р.
На міжбанківському ринку:	
за кредитами, наданими іншим банкам	63.5
за кредитами, отриманими від інших банків	62.6
за депозитами, розміщеними в інших банках	50.1
за депозитами, залученими від інших банків	40.8
На небанківському ринку:	
за кредитами	50.3
за депозитами	20.6

* За щоденною звітністю банків.

Середня процентна ставка за кредитами Національного банку України, наданими комерційним банкам у 1999 р. та серпні 1999 р.*

Відсотки

Показники	1999 р.	У тому числі за серпень
Середня процентна ставка за кредитами Національного банку України, всього	44.0	50.0
У тому числі за:		
— аукціонними кредитами	—	—
— ломбардними кредитами	61.1	50.0
— операціями РЕПО	60.2	—
— іншими інструментами	33.0	—

* Облікова ставка НБУ із 24.05.1999 р. не змінювалася і становила у серпні 1999 р. 45%.

Темпи зростання грошової маси у січні — серпні 1999 р.

Агрегати грошової маси	01.01. 1999 р.	01.02. 1999 р.	01.03. 1999 р.	01.04. 1999 р.	01.05. 1999 р.	01.06. 1999 р.	01.07. 1999 р.	01.08. 1999 р.	01.09. 1999 р.
Готівка. Гроші поза банками									
Грошова маса (M0), % до початку року	100.0	93.7	94.3	93.8	102.7	107.6	110.6	115.8	120.0
Кошти до запитання та на розрахункових і поточних рахунках у національній валюті									
Грошова маса (M1), % до початку року	100.0	95.2	95.6	98.0	104.2	110.7	118.0	118.4	123.4
Строкові депозити та інші кошти в національній та іноземній валюті									
Грошова маса (M2), % до початку року	100.0	96.4	97.8	101.3	106.0	111.2	118.3	119.9	125.3
Цінні папери									
Грошова маса (M3), % до початку року	100.0	96.6	97.8	101.4	106.1	111.3	118.2	119.8	125.4

Матеріали підготовлено департаментом монетарної політики Національного банку України.

Два свята Промінвестбанку

Погія/

Новосілля в центрі столиці

У Києві відбулося урочисте відкриття нового головного офісу Промінвестбанку України

Нещодавно в центрі столиці відбулося урочисте відкриття нової споруди. Поряд із Майданом Незалежності, в провулку Т.Г.Шевченка, виростили могутні стіни нового головного офісу найпотужнішого вітчизняного банківського закладу — Промінвестбанку України. Можна сміливо стверджувати, що це — одна з найвизначніших архітектурних споруд останніх років не лише в Києві, а й у всій Україні. Вона стала справжньою окрасою столиці, однією з тих будівель, які визначають її архітектурне обличчя.

За оцінками спеціалістів, новий офіс Промінвестбанку не тільки відповідає кращим світовим зразкам, а й може конкурувати щодо оригінальності конструкції та зручності приміщень із провідними банками світу. Додамо, що новий будинок зводився у вельми складних умовах — на старовинній вулиці, де про встановлення баштових кранів не могло бути й мови. Завдяки майстерності будівельників України, Китаю та Словаччини на сусідніх із будівництвом вулицях ні на годину не зупинявся рух транспорту. Величний багатопверховий архітектурний ансамбль головного офісу Промінвестбанку було зведено в стислі строки. Зазначимо, що всі матеріали, які використовувались у будівництві, — українського виробництва.

Новий офіс Промінвестбанку — втілення найсучасніших технологій. Створено всі умови для оперативного та кваліфікованого обслуговування клієнтів, яких, до речі, у банку чимало. Адже він своєю працею переконливо довів усім, що надійнішого партнера — не знайти. Промінвестбанк, фінансуючи основні галузі промисловості, вкладає в економіку коштів більше, ніж усі іноземні інвестори. За вісім місяців поточного року він інвестував у проми-

словість України більше, ніж за весь 1998 рік.

Привітати колектив Промінвестбанку з новосіллям приїхав Президент України Леонід Кучма. Разом із головою Правління Промінвестбанку Володимиром Матвієнком він перерізав символічну стрічку на вході оновленого офісу та ознайомився з організацією роботи найпотужнішого банку нашої країни.

Урочисті входини у нове приміщення. Президент України Л.Д.Кучма і голова Правління Промінвестбанку В.П.Матвієнко перерізають символічну стрічку.

“Мені дуже приємно, — сказав Леонід Данилович під час зустрічі з працівниками банку, будівельниками, акціонерами, іноземними гостями, — що в цей день я маю змогу розділити разом із вами вашу радість. Це подія не лише в житті вашого колективу, а й у житті Києва і всієї держави. Те, що ви будується, будується красиво і міцно, для майбутніх поколінь, свідчить, що ваш банк міцно тримається в нелегкий час, і характеризує ваш підхід до роботи в цілому. Ви є взірцем для всіх фінансових установ держави, адже своїми інвестиціями відчутно підтримуєте економіку України. За це як Президент, як громадянин я щиро вдячний вашому колективу й особисто

керівникові банку Володимиру Павловичу Матвієнку. Я переконаний: якщо всі фінансові установи працюватимуть так наполегливо і патріотично, як Промінвестбанк, то наша держава матиме міцну банківську систему, а значить, і міцну економіку, могутню державу”.

Заступник глави Адміністрації Президента України Валерій Матвієнко під оплески присутніх вручив голові Правління Промінвестбанку Володимиру Матвієнку, відомому в Україні не лише здобутками у банківській сфері, а й успіхами на поетично-пісенній царині, почесний знак та посвідчення заслуженого діяча мистецтв України.

Цього урочистого дня Промінвестбанк прийшли привітати Голова Національного банку України Віктор Ющенко, віцепрем'єр-міністр України Володимир Семиноженко, міністр фінансів Ігор Мітюков, заступник глави Київської міськдержадміністрації Володимир Яловий, голова Конституційного суду Іван Тимченко, головний архітектор Києва Сергій Бабушкін, міністр промислової політики

Василь Гуреев, а також акціонери банку, представники інших фінансово-кредитних установ. Усі виступаючі наголошували на надійності і плідності співпраці з таким фінансовим гігантом, як Промінвестбанк, зичили йому міцних грошей і процвітання на благо нашої держави.

Зазначимо, що головний офіс Промінвестбанку — це лише перша черга запланованої забудови та реставрації цілого кварталу в центрі столиці, який через кілька років перетвориться у найбільший і найсучасніший в Україні бізнес-центр.

**Віталій
Приходько.**

“У щастя людського два рівних є крила...” /

“Стань мені сестрицею”

Роздуми про пісенний доробок Володимира Матвієнка на тлі його авторського вечора

На вечорі прозвучали 22 пісні на вірші Володимира Павловича Матвієнка. Твори, як пишуть музикознавці, — різні за змістом, ритмікою, музичним забарвленням — від елегійної, задумливої мелодії до швидкої експресивної музики, від лірики до героїко-громадянських мотивів. Донесли їх до переповненого залу добре знані в Україні та за її межами співаки — народні артисти України Фемій Мустафаєв, Анатолій Мокренко, Надія Шестак, Павло Дворський, Олександр Гурець, Ніна Шестакова, Володимир Оберенко, заслужені артисти Надія Петренко, Валентина Степова, Ані Лорак, солістка Національної опери Ольга Микитенко та інші.

Але — про автора, винуватця хвилюючого мистецького свята. Насамперед хочу наголосити, що пісня для Володимира Матвієнка — то живлюще джерело його творчої праці. Не зайве сказати, що це людина, пісенна душею: Володимир Павлович сам чудово співає. Він закоханий у народні пісні, знає їх не один десяток. Нев’янучим пагоном творчого життя В.Матвієнка стала материна пісня — звідти, із села Білка на Коростенщині Житомирської області, як і родове коріння, походить його колискова мелодія і натхненна пісня зрілості.

Одне слово, пісенна творчість для

нього — то цілюща криниця духовності й морального поступу. Талановите поетичне слово — найпереконливіший, найвагоміший аргумент для відомого економіста, банкіра і державотворця В.Матвієнка.

Краса природи, краса людини спонукає поета до філософських та ліричних роздумів про життя. В.Матвієнко — людина, котра будує і змальовує життя за законами власних душевних поривань і прагнень. Така вже його поетична вдача. Можна лише додати, що поетичний, публіцистичний розвій Матвієнка триває. Це зауважить кожен, хто причетний до сучасного літературного процесу. Засвідчує це й авторський вечір поета в Національній опері.

Не буде перебільшенням сказати, що на Матвієнковому бенедікті слухачі переконалися: поет глибоко відчуває і розуміє природу і душу пісні. Він, так би мовити, пробує слово, фразу на голос, на слух, на смак. Так же він ставиться й до мелодії. Отож слово і мелодія у його творчості — нероздільні. Пісня, як на мене, невід’ємна і добровісна частка життєвої долі Володимира Павловича. Вона мовби продовжує життя, яке у нього завжди розписане похвилинно. Він щодня в роботі, у творчих шуканнях, сказати б, у боргу перед пам’яттю,

То було справжнє свято поезії, свято пісенності людської душі, яке надовго залишиться в пам’яті присутніх на ньому: 27 серпня 1999 року, Національна опера України, авторський вечір Володимира Матвієнка.

перед людьми, підприємцями, промисловцями, для яких завжди відкритий очолюваний ним Промінвестбанк.

На мою думку, у цих рядках висловлено творче і життєве кредо поета. Нещодавно побачила світ нова поетична збірка В.Матвієнка — “На рідних роздолах”, до якої увійшла низка його пісенних творів. У роздумах до розділу пісень читаємо авторське поетичне зізнання: “Пісня для мене — то завжди захоплення і злет. Адже одвіку відомо, що пісні не ходять пішки. То — окрилення людської душі, її небесні мандрівки. Де справжня робота, там неодмінно має бути дзвінкоголоса і гарна пісня, — кажуть мої країни-поліщуки”.

Уважні читачі “Рідних роздолів” знайдуть у збірці пристрасне віршоване звернення до пісні, рядками з якого й хотілося б завершити ці роздуми:

*“Будь мені розрадою,
пісне моя зоряна,
Почуттями, мріями
звіку розпросторена.
Будь мені краплиною,
що снагою сповнена,
Що в дорозі стомлена,
а в душі оновлена...
.....
Будь мені вісянкою,
будь мені зигзицею,
Та в самотній скрутності —
стань мені сестрицею”.*

Микола Сингаївський,
поет, заслужений діяч мистецтв України.

Фото Віталія Приходька.

Авторський вечір Володимира Матвієнка у Національній опері. Заступник глави Київської міської державної адміністрації В.Б.Яловий вручає бенефіціанту цінний подарунок.

Співає народний артист України Фемій Мустафаєв.

Заключний виступ учасників концерту, присвяченого поетичній творчості Володимира Матвієнка.

Зміни і доповнення до “Офіційного списку комерційних банків України та переліку операцій, на право здійснення яких комерційні банки отримали ліцензію Національного банку України”*, внесені за період із 1 серпня по 1 вересня 1999 р.

А. Зміни і доповнення до офіційного списку комерційних банків України

Назва банку	Вид товариства	Зареєстрований статутний фонд, грн.	Дата реєстрації	Реєстраційний номер	Юридична адреса
м. Київ і Київська область					
Акціонерний банк “АЛЛОНЖ”	BAT	50 000 000	29.01.1993 р.	148	м. Київ, вул. Шота Руставелі, 5
Акціонерний банк “КИЇВСЬКА РУСЬ”	ЗАТ	8 028 230	30.05.1996 р.	258	м. Київ, вул. Б.Хмельницького, 52-б
Банк “УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ”	BAT	12 500 000	25.12.1992 р.	138	м. Київ, просп. Перемоги, 67
Акціонерний комерційний банк “НАДРА”	BAT	33 700 000	26.10.1993 р.	205	м. Київ, вул. Артема, 15
Акціонерне товариство “КРЕДІ ЛІОНЕ УКРАЇНА”	ЗАТ	22 261 000	19.05.1993 р.	169	м. Київ, вул. Володимирська, 23-а
Івано-Франківська область					
Акціонерний комерційний банк “ПРИКАРПАТТЯ”	BAT	10 000 000	22.10.1991 р.	46	м. Івано-Франківськ, вул. Василянок, 48
Луганська область					
“СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК”	ТОВ	5 600 000	13.09.1995 р.	253	м. Луганськ, вул. Радянська, 83
Одеська область					
Акціонерний банк “ПІВДЕННИЙ”	ЗАТ	11 110 000	03.12.1993 р.	218	м. Одеса, Французький бульвар, 10

Б. Зміни і доповнення до переліку операцій, на право здійснення яких комерційні банки отримали (або втратили) ліцензію Національного банку України

Назва банку	Юридична адреса	Номер ліцензії	Дата одержання ліцензії	Операції, на право здійснення яких комерційні банки отримали (або втратили) ліцензію НБУ
м. Київ і Київська область				
Акціонерний комерційний банк “ЮНЕКС”	м. Київ, вул. Почайнинська, 38/44	56	04.08.1999 р.	Постановою Правління НБУ від 04.08.1999 р. № 398 відновлено ліцензію банку з таким переліком операцій: 1,3,4,8,9,10,12,13,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,29,30. Рішенням Комісії НБУ від 25.08.1999 р. № 556 зупинено дію ліцензії на операцію 23 до 01.08.2000 р.
Акціонерний комерційний банк “МРІЯ”	м. Київ, вул. Гоголівська, 22/24	79	06.08.1999 р.	1,2,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
Відкрите акціонерне товариство “МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК”	м. Київ, вул. Пушкінська, 31	91	02.08.1999 р.	1,3,4,8,9,10,12,13,26,29,30,5,11,14,15,16,19,21,27,28. Операції 1,3 здійснює тільки Черкаська філія банку
Акціонерний банк “БАНК РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ”	м. Київ, вул. Дегтярівська, 49-а	107	25.08.1999 р.	1,3,4,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,28,29,30
Акціонерний КИЇВСЬКИЙ НАРОДНИЙ БАНК	м. Київ, вул. Велика Житомирська, 24	144	23.06.1998 р.	1,3,4,8,9,10,12,13,15,16,17,18,19,20,21,22,29,30. Постановою Правління НБУ від 18.08.1999 р. № 412 зупинено дію ліцензії на операції 3,10,13,17,18,22,29 до 01.07.2000 р.
Акціонерний комерційний банк “ІНТЕРКОНТИНЕНТБАНК”	м. Київ, вул. Воровського, 22	100	12.08.1999 р.	1,4,8,9,10,11,12,15,16,17,18,19,20,26,29,30. Рішенням Комісії НБУ від 12.08.1999 р. № 548 зупинено дію ліцензії на операцію 18 до 01.01.2000 р. Рішенням Комісії територіального управління НБУ від 05.08.1999 р. зупинено дію ліцензії на операцію 16 до 01.11.1999 р. в частині укладення агентських угод на відкриття обмінних пунктів

* “Офіційний список комерційних банків України та перелік операцій, на право здійснення яких комерційні банки отримали ліцензію Національного банку України”, опубліковано у “Віснику НБУ”, № 4, 1999 р. Дані, що змінилися, виділено червоним кольором. Назви банків подаються за орфографією реєстраційних записів.

КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ

Акціонерне товариство "БАНК ВЕЛЕС"	м. Київ, вул. Волинська, 65	117	12.08.1999 р.	1,4,8,9,10,11,12,15,16,19,21,26,29,30
Акціонерний комерційний банк "АЛЬЯНС"	м. Київ, просп. Оболонський, 26	97	23.06.1998 р.	1,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,19,26,27,28,29,30. Рішенням Комісії НБУ від 12.08.1999 р. № 551 зупинено дію ліцензії на операції 5,11,14,27,28,29 до 01.01.2000 р.
Акціонерний банк "УКОПСПІЛКА"	м. Київ, вул. Хрещатик, 7/11	17	23.06.1998 р.	1,4,8,9,10,11,12,13,14,15,16,19,21,26,29,30. Рішенням Комісії НБУ від 12.08.1999 р. № 543 зупинено дію ліцензії на операції 11,14,29 до 01.01.2000 р.
Акціонерний комерційний банк "ТК КРЕДИТ"	м. Київ, вул. Дмитрівська, 18/24	82	01.04.1999 р.	1,3,4,8,9,10,11,12,15,16,17,18,19,20,26,29,30,13. Рішенням Комісії НБУ від 12.08.1999 р. № 541 зупинено дію ліцензії на операції 11,29 до 01.01.2000 р.
Комерційний банк "ФІНАНСИ І КРЕДИТ"	м. Київ, вул. Артема, 60	28	23.06.1998 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30. Рішенням Комісії НБУ від 19.08.1999 р. № 555 зупинено дію ліцензії на операцію 3 до 19.08.2000 р.
Акціонерний комерційний агро-промисловий банк "УКРАЇНА"	м. Київ, пров. Рильський, 10	3	19.01.1999 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30. Зупинено дію ліцензії на операції 10,27 до 01.01.2000 р.
Акціонерно-комерційний банк "КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКИЙ БАНК"	м. Київ, вул. І.Кудрі, 32	116	12.07.1999 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,26,29,30. Рішенням Комісії НБУ від 12.08.1999 р. № 550 зупинено дію ліцензії на операції 13,14 до 01.01.2000 р.
Дніпропетровська область				
Акціонерний комерційний банк "ТЕХНОБАНК"	м. Дніпропетровськ, Набережна ім. Леніна, 29	153	11.03.1999 р.	1,2,3,4,5,8,9,10,11,12,14,15,16,17,18,19,20,26,27,28,29,30. Рішенням Комісії НБУ від 12.08.1999 р. № 547 зупинено дію ліцензії на операції 11,14,17,18,20,27,29 до 01.10.1999 р.
Акціонерний комерційний банк "ПРЕМ'ЄРБАНК"	м. Дніпропетровськ, вул. Леніна, 10	160	07.06.1999 р.	1,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30. Рішенням Комісії НБУ від 12.08.1999 р. № 539 зупинено дію ліцензії на операції 11,14 до 01.01.2000 р.
Акціонерний банк "РАДАБАНК"	м. Дніпропетровськ, просп. Кірова, 46/1	166	23.06.1998 р.	1,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,26,27,28,29,30. Рішенням Комісії НБУ від 12.08.1999 р. № 540 зупинено дію ліцензії на операції 11,13,14,15,17,18,20,21,27,29,28 до 01.01.2000 р.
Комерційний банк "ПРИВАТБАНК"	м. Дніпропетровськ, Набережна Перемоги, 50	22	19.08.1999 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24,26,27,28,29,30
Запорізька область				
Акціонерний банк "ЕЛІТА"	м. Запоріжжя, вул. Добролюбова, 22	42	03.08.1999 р.	1,2,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30,3. Операція 3 здійснюється тільки Київською філією банку
Акціонерний банк "МЕТАЛУРГ"	м. Запоріжжя, просп. Металургів, 30	69	25.08.1999 р.	1,2,3,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30
Акціонерний комерційний банк "СЛОВ'ЯНСЬКИЙ"	м. Запоріжжя, вул. Кремлівська, 8	36	26.08.1999 р.	1,2,4,5,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,27,28,29,30
Акціонерний комерційний банк "ІНДУСТРІАЛБАНК"	м. Запоріжжя, бул. Центральний, 27	126	30.08.1999 р.	1,4,8,9,10,11,12,13,15,16,19,26,29,30,5,14,21,27,28,17,18,20,22,7
АР Крим і м. Севастополь				
Акціонерний Сімферопольський банк "АКСІ-БАНК"	м. Сімферополь, вул. Самокиша, 30	140	23.06.1998 р.	1,4,8,9,12,13,15,16,19,26,28,30. Рішенням Комісії НБУ від 12.08.1999 р. № 545 зупинено дію ліцензії на операції 8,9,12,13,15,26,28 до 01.01.2000 р.
Одеська область				
Акціонерний комерційний банк "ПОРТО-ФРАНКО"	м. Одеса, вул. Пушкінська, 10	129	23.06.1998 р.	1,2,4,8,9,10,11,12,13,15,16,17,18,19,20,21,22,26,29,30. Рішенням Комісії НБУ від 12.08.1999 р. № 546 зупинено дію ліцензії на операції 11,13,17,18,21,22 до 01.01.2000 р.
Акціонерний банк "ПІВДЕННИЙ"	м. Одеса, Французький бульвар, 10	65	26.08.1999 р.	1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30. Постановою Правління НБУ від 27.07.1999 р. № 374 зупинено дію операції 23 до 27.07.2000 р.
Комерційний банк "ФЕБ"	м. Одеса, просп. Академіка Глушка, 13	143	23.06.1998 р.	1,3,4,8,9,10,11,12,13,15,16,17,18,19,20,21,22,26,29,30. Рішенням Комісії НБУ від 12.08.1999 р. № 549 зупинено дію ліцензії на операції 11,17,18,29 до 01.01.2000 р.

Сумська область

Акціонерний комерційний банк "СЛОБОЖАНЩИНА"	м. Суми, вул. Кірова, 4	169	17.05.1999 р.	1,4,5,8,9,12,15,16,19,26,28,30,7,29. Рішенням Комісії НБУ від 10.08.1999 р. № 531 зупинено дію ліцензії на операцію 5 до 01.02.2000 р. Операцію 29 дозволено в частині проведення операцій з векселями за розрахунками в господарській та бюджетній сферах області через Сумський регіональний вексельний центр обласної державної адміністрації.
--	-------------------------	-----	---------------	---

Харківська область

Акціонерний комерційний банк "ЄВРОПЕЙСЬКИЙ"	м. Харків, Червоношкільна Набережна, 24	90	23.06.1998 р.	1,4,8,9,10,11,12,13,15,16,17,18,19,20,21,22,26,28,29,30. Рішенням Комісії НБУ від 12.08.1999 р. № 542 зупинено дію ліцензії на операції 17,18 до 01.01.2000 р. Рішенням Комісії територіального управління НБУ від 12.08.1999 р. зупинено дію ліцензії на операцію 13 до 12.11.1999 р.
--	--	----	---------------	--

Чернігівська область

Акціонерний комерційний банк "ЗАХІДІНВЕСТБАНК"	м. Чернігів, вул. Леніна, 32	48	02.08.1999 р.	1,3,4,8,9,12,15,16,19,21,28,30. Рішенням Комісії НБУ від 10.08.1999 р. № 532 зупинено дію ліцензії на операції 15,21,28 до 01.08.2000 р.
---	------------------------------	----	---------------	--

Банки, вилучені з Реєстру банків, їх філій та представництв,
валютних бірж і фінансово-кредитних установ* у серпні 1999 р.

Назва банку	Номер реєстрації банку	Дата реєстрації банку	Дата закриття банку	Підстава для закриття банку
Акціонерний банк "ТРАСТ"	159	25.03.1993 р.	30.08.1999 р.	Рішення Комісії з питань банківського нагляду НБУ від 30.08.1999 р. № 559

* Відповідно до Закону "Про Національний банк України" Книгу реєстрації банків, валютних бірж та інших фінансово-кредитних установ перейменовано на Реєстр банків, їх філій та представництв, валютних бірж і фінансово-кредитних установ.

Матеріал підготувала до друку головний економіст управління реєстрації та ліцензування банків НБУ Олена Сілецька.

Гарантування вкладів /

Перелік комерційних банків — платників початкового збору до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб за станом на 1 вересня 1999 року

№ п/п	Назва банку	Номер ліцензії		
1	"УКРАЇНА"	№ 3 від 26.07.1999 р.	14	"АВАЛЬ"
2	УКРСОЦБАНК	№ 5 від 06.08.1999 р.	15	БРОКБІЗНЕСБАНК
3	"КИЇВ-ПРИВАТ"	№ 38 від 28.09.1998 р.	16	"МРІЯ"
4	ЛЕГБАНК	№ 45 від 27.07.1999 р.	17	"ПЕРСОНАЛЬНИЙ КОМП'ЮТЕР"
5	"ФІНАНСИ І КРЕДИТ"	№ 28 від 23.06.1998 р.	18	ЕКСПОБАНК
6	УКРІНБАНК	№ 23 від 19.07.1999 р.	19	АРЧ-БАНК
7	УКРНАФТОГАЗБАНК	№ 13 від 23.06.1998 р.	20	"СЛАВУТИЧ"
8	"АЖІО"	№ 4 від 23.06.1998 р.	21	"СТАРОКИЇВСЬКИЙ"
9	ТРАНСБАНК	№ 33 від 23.06.1998 р.	22	ВАБАНК
10	"АЛЪЯНС"	№ 97 від 23.06.1998 р.	23	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК
11	"ІНТЕГРАЛ"	№ 81 від 23.06.1998 р.	24	"ГЕОСАНТРИС"
12	ЕНЕРГОБАНК	№ 46 від 23.06.1998 р.	25	"УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ"
13	ІНТЕРБАНК	№ 102 від 25.06.1998 р.	26	ПРАВЕКС-БАНК
			27	"АРКАДА"
			28	"АНТАРЕС"
				№ 10 від 30.09.1998 р.
				№ 138 від 06.08.1998 р.
				№ 79 від 23.06.1998 р.
				№ 27 від 23.06.1998 р.
				№ 15 від 27.07.1999 р.
				№ 67 від 23.06.1998 р.
				№ 60 від 23.06.1998 р.
				№ 130 від 23.06.1998 р.
				№ 35 від 24.05.1999 р.
				№ 16 від 23.06.1998 р.
				№ 25 від 27.07.1999 р.
				№ 26 від 23.06.1998 р.
				№ 7 від 15.10.1998 р.
				№ 80 від 23.06.1998 р.
				№ 161 від 23.06.1998 р.

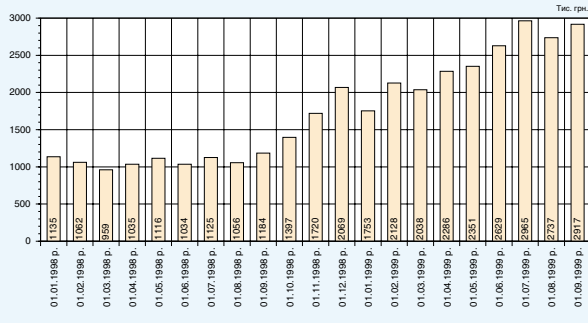
КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ

29	“ХРЕЩАТИК”	№ 158 від 09.12.1998 р.
30	“КИЇВ”	№ 14 від 23.06.1998 р.
31	“ЗЕВС”	№ 41 від 23.06.1998 р.
32	СХІДНО-ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК	№ 51 від 13.04.1999 р.
33	“УКООПСПІЛКА”	№ 17 від 23.06.1998 р.
34	“НАДРА”	№ 21 від 23.06.1998 р.
35	ЗАХІДІНКОМБАНК	№ 71 від 23.06.1998 р.
36	ДЕПОЗИТНО-КРЕДИТНИЙ БАНК (УКРАЇНА) ЛТД	№ 176 від 18.12.1998 р.
37	ПРЕМ’ЄР-БАНК	№ 160 від 07.06.1999 р.
38	ПІВДЕНКОМБАНК	№ 44 від 27.07.1999 р.
39	ПРИВАТБАНК	№ 22 від 11.03.1999 р.
40	“НОВИЙ”	№ 112 від 23.06.1998 р.
41	“ПРИЧОРНОМОР’Я”	№ 88 від 09.04.1999 р.
42	“ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ”	№ 113 від 27.07.1999 р.
43	“КРЕДИТ-ДНІПРО”	№ 70 від 03.12.1998 р.
44	РАДАБАНК	№ 166 від 23.06.1998 р.
45	ІКАР-БАНК	№ 55 від 27.07.1999 р.
46	“КАПІТАЛ”	№ 122 від 23.06.1998 р.
47	ПРОМЕКОНОМБАНК	№ 182 від 15.10.1998 р.
48	ДОНБІРЖБАНК	№ 145 від 23.06.1998 р.
49	ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	№ 8 від 23.06.1998 р.
50	Донецький МІСЬКИЙ БАНК	№ 85 від 15.07.1999 р.
51	СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ АКЦІОНЕРНИЙ БАНК	№ 104 від 23.06.1998 р.
52	“ДОНКРЕДИТІНВЕСТ”	№ 155 від 19.01.1999 р.
53	КООПІНВЕСТБАНК	№ 105 від 23.06.1998 р.
54	АВТОАЗБАНК	№ 106 від 23.06.1998 р.
55	ТАВРИДА-БАНК	№ 84 від 23.06.1998 р.
56	“СЛОВ’ЯНСЬКИЙ”	№ 36 від 23.06.1998 р.
57	ІНДУСТРІАЛБАНК	№ 126 від 15.10.1998 р.
58	“МЕТАЛУРГ”	№ 69 від 23.06.1998 р.
59	“ЕЛІТА”	№ 42 від 23.06.1998 р.
60	ЗАХІДБУДГАЗБАНК	№ 101 від 23.06.1998 р.
61	“ПРИКАРПАТТЯ”	№ 96 від 13.07.1999 р.
62	ОБ’ЄДНАНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	№ 120 від 23.06.1998 р.
63	“ТАВРИКА”	№ 167 від 23.06.1998 р.
64	“ТАВРІЯ”	№ 139 від 23.06.1998 р.
65	“МОРСЬКИЙ”	№ 168 від 23.06.1998 р.
66	АКСІ-БАНК	№ 140 від 23.06.1998 р.
67	“АБСОЛЮТ”	№ 150 від 27.07.1999 р.
68	ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ	№ 164 від 01.04.1999 р.
69	УКРКОМУНБАНК	№ 149 від 23.06.1998 р.
70	БАНК РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	№ 107 від 15.07.1999 р.
71	ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	№ 43 від 23.06.1998 р.
72	“ЛЬВІВ”	№ 54 від 15.10.1998 р.
73	ЕЛЕКТРОН БАНК	№ 31 від 23.06.1998 р.
74	ІНДУСТРІАЛЬНО-ЕКСПОРТНИЙ БАНК	№ 99 від 23.06.1998 р.
75	МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	№ 66 від 23.06.1998 р.
76	“ПІВДЕННИЙ”	№ 65 від 27.07.1999 р.
77	“ПОРТО-ФРАНКО”	№ 129 від 23.06.1998 р.
78	ІНВЕСТБАНК	№ 98 від 23.06.1998 р.

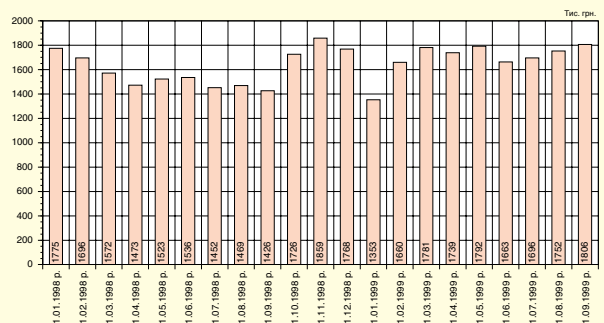
79	ОДЕСА-БАНК	№ 159 від 23.06.1998 р.
80	ФІНБАНК	№ 121 від 23.06.1998 р.
81	“ФЕБ”	№ 143 від 23.06.1998 р.
82	“АРКАДІЯ”	№ 162 від 23.06.1998 р.
83	“СТОЛИЧНИЙ”	№ 114 від 26.07.1999 р.
84	ІМЕКСБАНК	№ 157 від 27.07.1999 р.
85	ПОЛТАВА-БАНК	№ 73 від 30.10.1998 р.
86	МТ-БАНК	№ 142 від 23.06.1998 р.
87	АВТОКРАЗБАНК	№ 147 від 23.06.1998 р.
88	“СЛОБОЖАНЩИНА”	№ 169 від 17.05.1999 р.
89	“ЄВРОЦЕНТР”	№ 92 від 23.06.1998 р.
90	“ПРИВАТ-ЕКСЕЛ”	№ 37 від 23.06.1998 р.
91	“МЕРКУРІЙ”	№ 165 від 15.10.1998 р.
92	“ГРАНТ”	№ 6 від 27.07.1999 р.
93	РЕАЛ БАНК	№ 20 від 27.07.1999 р.
94	Харківський ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	№ 49 від 23.06.1998 р.
95	МЕГАБАНК	№ 163 від 01.04.1999 р.
96	РЕГІОН-БАНК	№ 32 від 27.07.1999 р.
97	УКРАЇНСЬКИЙ БАНК ТОРГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	№ 68 від 23.06.1998 р.
98	УКРСИББАНК	№ 75 від 23.06.1998 р.
99	“ЄВРОПЕЙСЬКИЙ”	№ 90 від 23.06.1998 р.
100	“ЗОЛОТІ ВОРОТА”	№ 83 від 15.10.1998 р.
101	“ГАРАНТ”	№ 154 від 06.11.1998 р.
102	“ПОДІЛЛЯ”	№ 64 від 23.06.1998 р.
103	МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	№ 91 від 02.08.1999 р.
104	ПОЛКОМБАНК	№ 152 від 27.07.1999
105	“ПРИВАТІНВЕСТ”	№ 133 від 27.07.1999 р.
106	“ДЕМАРК”	№ 47 від 23.06.1998 р.
107	УКРЕКСІМБАНК	№ 2 від 15.10.1998 р.
108	ПРОМІНВЕСТБАНК	№ 1 від 06.08.1998 р.
109	“НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ”	№ 78 від 01.04.1999 р.
110	“КРЕДІ ЛІОНЕ УКРАЇНА”	№ 111 від 23.06.1998 р.
111	“СИНТЕЗ”	№ 30 від 01.04.1999 р.
112	“АВТОРИТЕТ”	№ 53 від 06.08.1998 р.
113	ОЛБАНК	№ 11 від 23.06.1998 р.
114	“ФОРУМ”	№ 62 від 11.03.1999 р.
115	“ТК КРЕДИТ”	№ 82 від 01.04.1999 р.
116	ЕКСПРЕС-БАНК	№ 89 від 23.06.1998 р.
117	РОСТОК БАНК	№ 115 від 01.04.1999 р.
118	КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКИЙ БАНК	№ 116 від 23.06.1998 р.
119	“ЕТАЛОН”	№ 57 від 23.06.1998 р.
120	КИЇВІНВЕСТБАНК	№ 61 від 19.01.1999 р.
121	УКРГАЗБАНК	№ 123 від 15.07.1999 р.
122	“НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ”	№ 103 від 23.06.1998 р.
123	УКРГАЗПРОМБАНК	№ 24 від 05.04.1999 р.
124	“КИЇВСЬКА РУСЬ”	№ 19 від 19.01.1999 р.
125	АВІАТЕКБАНК	№ 108 від 20.05.1999 р.
126	ІНКОМБАНК-УКРАЇНА	№ 174 від 23.06.1998 р.
127	“АНДРІВСЬКИЙ”	№ 183 від 23.06.1998 р.
128	ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	№ 189 від 01.06.1999 р.
129	ІНГ БАНК УКРАЇНА	№ 190 від 03.12.1998 р.
130	РАЙФФАЙЗЕНБАНК УКРАЇНА	№ 191 від 12.10.1998 р.
131	КОНКОРДІЯ-БАНК	№ 186 від 23.06.1998 р.

Динаміка фінансового стану банків України на 1 вересня 1999 р.

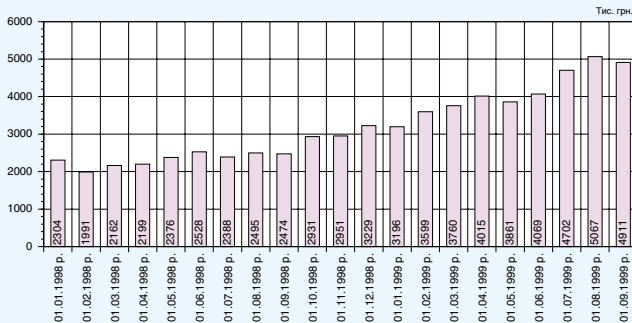
Грошові кошти та залишки в НБУ

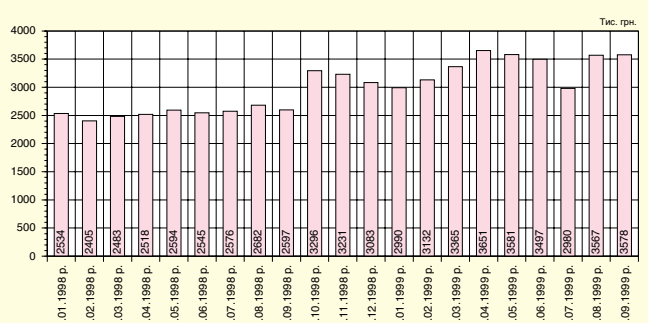
Кошти бюджетних установ та НБУ

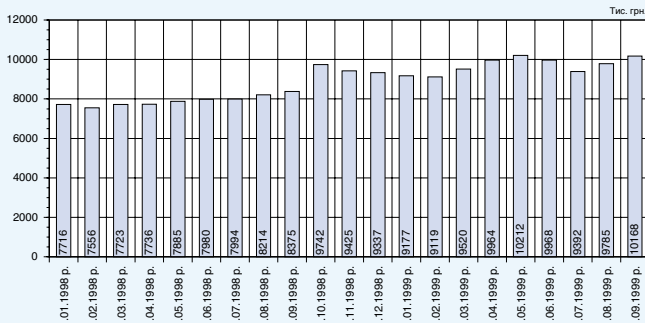
Кошти в банках

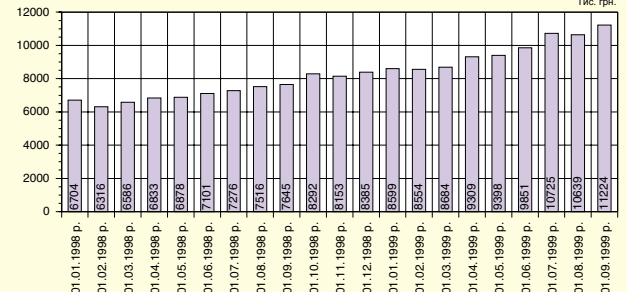
Кошти банків

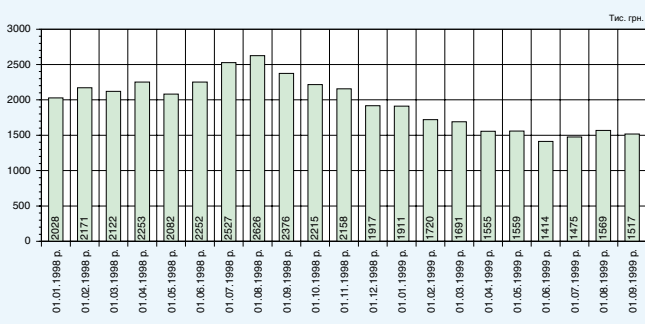
Кредитний портфель

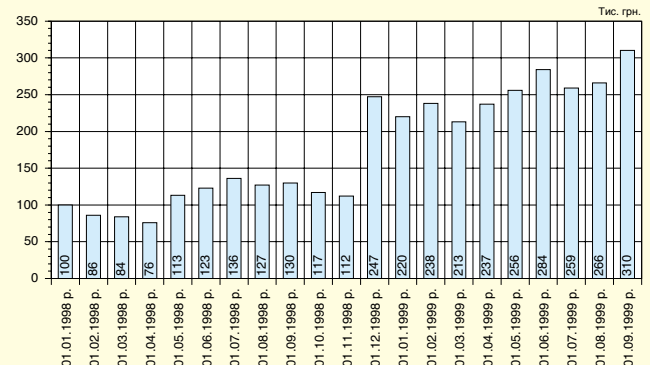
Кошти на рахунках клієнтів

Інвестиційний портфель

Цінні папери власного боргу

Матеріали підготовлено управлінням безвибізного нагляду департаменту пруденційного нагляду НБУ.

Продовження теми /

Основні показники фінансової стабільності банківської установи

У попередньому номері “Вісника НБУ” ми започаткували серію статей, призначення яких — допомогти широкому колу читачів журналу, котрі не володіють практичними навиками економічного аналізу, навчитися самостійно оцінювати фінансовий стан того чи іншого банку. Продовжує серію матеріал нашого постійного позаштатного оглядача, де у формі таблиць подано конкретні приклади аналізу основних показників фінансового стану окремих банків, зробленого на основі даних про структуру активів, зобов'язань і капіталу банківської системи України, опублікованих у № 9 “Вісника НБУ”. Зауважимо, що обсяг журнальної публікації спонукав автора суттєво звужити коло банків, фінансовий стан яких аналізується. Відбір зроблено за принципом максимально позитивних і максимально негативних показників.

Серед найважливіших показників, за якими можна скласти “діагноз фінансового здоров'я” банківської установи, такі:

♦ абсолютне й відносне збільшення

(або зменшення) сумарних активів за звітний період;

♦ питома вага кредитного портфеля у структурі активів;

♦ питома вага основних фондів у

структурі активів;

♦ питома вага інших активів у структурі активів;

♦ абсолютний розмір поточного прибутку;

♦ прибутковість активів за звітний період;

♦ абсолютний розмір капіталу;

♦ прибутковість капіталу за звітний період;

♦ питома вага статутного капіталу у сукупному розмірі балансового капіталу;

♦ питома вага поточного прибутку та прибутку минулих років у сукупному розмірі балансового капіталу;

♦ питома вага заборгованості перед НБУ у структурі зобов'язань;

♦ питома вага заборгованості перед клієнтами у структурі зобов'язань.

Вихідні дані для обчислення й аналізу зазначених показників тієї чи іншої банківської установи візьмемо в опублікованих у № 9 (1999 р.) “Вісника НБУ” матеріалах щодо структури активів, зобов'язань і капіталу комерційних банків України за станом на 01.07.1999 р.

Оскільки ці дані стосуються 180 комерційних банків України, а показників, які тут розглядаються, — 12, проаналізувати фінансовий стан кожного комерційного банку в межах однієї статті неможливо. Тож зосередимо увагу лише на найвиразніших показниках (як позитивних, так і негативних) щодо окремих комерційних банків і банківської системи в цілому.

У таблиці 1 проаналізовано перший із обраних нами показників — **збільшення (або зменшення) сумарних активів за звітний період**.

Щодо банківської системи в цілому, то за перше півріччя 1999 року абсолютне збільшення сумарних активів порівняно з початком року становило 1.4 млрд. грн., або 7%.

Стосовно ж окремих комерційних банків, то, на мою думку, цей показник доцільно аналізувати з урахуванням абсолютного збільшення і відносного зменшення сумарних активів. Пояснення доцільності такого підходу просте — наприклад, для банку “Україна” зменшення активів на 170 млн. грн. (8%) може мати значно менші негативні наслідки, ніж зменшення на 27 млн. грн. (82%) сумарних активів банку “Ера”.

Отже, аби уникнути суб'єктивізму в оцінці збільшення (зменшення) сумарних активів окремих комерційних банків, класифікувати відповідні групи комерційних банків доцільно за такими ознаками: а) за збільшенням сумарних активів на 50 млн. грн. і більше; б) за зменшенням сумарних активів на 20%

Таблиця 1. Збільшення (зменшення) сумарних активів окремих комерційних банків за I півріччя 1999 р.

Назва банку	Абсолютне збільшення, млн. грн.	Відносне збільшення, %
Збільшення сумарних активів (≥ 50 млн. грн.)		
ПРИВАТБАНК	386	21
“АВАЛЬ”	370	34
“СЛОВ'ЯНСЬКИЙ”	194	62
ПРОМІНВЕСТБАНК, головне ОПЕРУ	180	8
“НАДРА”	176	76
ОЩАДБАНК, ОПЕРУ	112	10
ДОНБІРЖБАНК	84	155
МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	77	84
МТ-БАНК	75	44
ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	70	15
ІНДУСТРІАЛБАНК	69	328
БРОКБІЗНЕСБАНК	66	17
МЕГАБАНК	54	72
УКРГАЗПРОМБАНК	54	61
ПРАВЕКС-БАНК	54	30
ФІНАНСИ І КРЕДИТ	52	17
Зменшення сумарних активів (≥ 20%, або ≥ 50 млн. грн.)		
“ВОЛИНЬТОРГІНВЕСТ”	-4	-49
ОДЕСА-БАНК	-5	-37
СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ БАНК	-4	-30
“АБСОЛЮТ”	-1	-27
“СЛОБОЖАНЩИНА”	-3	-20
УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	-61	-18
“УКРАЇНА”	-170	-8

Таблиця 2. Питома вага кредитного портфеля у сумарних активах на 01.07.1999 р.

Відсотки	
Банківські установи з незначним розміром кредитного портфеля ($\leq 10\%$)	
КРЕДІ СВІСС ФЬОРСТ БОСТОН (УКРАЇНА)	0
КОНТАКТ БАНК	0
КИЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	0
СІТІБАНК	1
БАНК АВСТРІЯ КРЕДИТАНШТАЛТ УКРАЇНА	1
"ТАВРІКА"	4
УКРСПЕЦІМПЕКСБАНК	5
"ПРИВАТІНВЕСТ"	5
БАНК ДЕПОЗИТНО-КРЕДИТНИЙ (УКРАЇНА) ЛТД	9
ІНДУСТРІАЛБАНК	10
НЕВІКОН-БАНК	10
Банківські установи зі значним розміром кредитного портфеля ($\geq 70\%$)	
"АМАСКО"	98
"ПОДІЛЛЯ"	91
ДОНВУГЛЕКОМБАНК	91
УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНО-ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	83
ФЕРМЕРСЬКИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	77
"ФОРУМ"	76
"ДІАМАНТ"	75
"ЗОЛОТІ ВОРОТА"	75
КОРАЛ-БАНК	71
БАНК РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	71
"УКООПСІЛКА"	71
"ГЕОСАНТРИС"	70
Групи комерційних банків	
Найбільші	46
Великі	35
Середні	37
Малі	47
Усього по банківській системі	41

і більше, або більш як на 50 млн. грн.

Слід зазначити, що як таке збільшення сумарних активів окремого комерційного банку протягом звітного періоду ще не є критерієм його високої надійності та привабливості для інвесторів і вкладників. До речі, як і зменшення (якщо говорити про незначні відносні коливання цього показника). Значно більше важить спроможність комерційного банку ефективно використовувати наявні активи. Тож далі розглянемо структуру активів банку.

Важливим показником є *питома вага кредитного портфеля у структурі активів*. Він дає змогу визначити основний напрям діяльності комерційного банку. Скажімо, чи банк націлений на

Таблиця 3. Питома вага основних фондів у структурі активів на 01.07.1999 р.

Відсотки	
Банківські установи зі значним розміром основних фондів ($\geq 25\%$)	
"ЛЬВІВ"	46
КИЇВСЬКИЙ НАРОДНИЙ БАНК	44
ІНДУСТРІАЛЬНО-ЕКСПОРТНИЙ БАНК	35
"МОРСЬКИЙ"	33
"ПЕРСОНАЛЬНИЙ КОМП'ЮТЕР"	29
ЕЛЕКТРОНБАНК	28
"ПРИВАТ-ЕКСЕЛ"	28
"УКРАЇНА"	26
КРЕДИТНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	25
Банківські установи з незначним розміром основних фондів ($\leq 1\%$)	
"АМАСКО"	0.6
"НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ"	0.7
АРЧ-БАНК	0.7
КОНТАКТ БАНК	0.8
"ФІНАНСИ І КРЕДИТ"	1
ДОНБІРЖБАНК	1
Групи комерційних банків	
Найбільші	13
Великі	6
Середні	9
Малі	9
Усього по банківській системі	10

кредитування кінцевого позичальника, чи надає перевагу іншим видам активних операцій, наприклад, купівлі цінних паперів. Як відомо, кредитні операції потребують значних затрат праці персоналу протягом тривалого часу, проте приносять відносно більший дохід, ніж ті ж операції із цінними паперами.

Отже, розглянемо частку кредитного портфеля у структурі активів банківської системи в цілому, груп комерційних банків і окремих банківських установ (див. таблицю 2). Щодо окремих комерційних банків наведено гранично малі ($\leq 10\%$) і гранично великі ($\geq 70\%$) значення цього показника.

Надмірно високе значення показника питомої ваги кредитного портфеля у структурі активів не завжди є свідченням орієнтації комерційного банку переважно на кредитні операції. Іноді це може бути й ознакою певних фінансових негараздів у банківській установі.

Питома вага основних фондів у структурі активів відображено у таблиці 3. Цей показник не є однозначно позитивною або негативною ознакою фінансової стабільності банківської установи, проте, аналізуючи фінансові показники комерційного банку, доцільно зважати

Таблиця 4. Питома вага інших активів у структурі активів на 01.07.1999 р.

Відсотки	
Банківські установи зі значним розміром інших активів ($\geq 25\%$)	
"ОЛІМПІЙСЬКА УКРАЇНА"	55
"ВОЛИНЬТОРГІНВЕСТ"	47
УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	47
"СЛОВ'ЯНСЬКИЙ"	41
"ФІНАНСИ І КРЕДИТ"	36
"АНТАРЕС"	36
УКРСПЕЦІМПЕКСБАНК	34
"СЛАВУТИЧ"	30
КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКИЙ БАНК	29
УКРЕКСІМБАНК	27
"ТАВРІЯ"	25
Банківські установи з незначним розміром інших активів ($\leq 0.5\%$)	
"ДІАМАНТ"	0
ДОНМІСЬКБАНК	0.1
"АНДРІВСЬКИЙ"	0.2
МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	0.2
ІНДУСТРІАЛЬНО-ЕКСПОРТНИЙ БАНК	0.3
"НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ"	0.3
ФЕРМЕРСЬКИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	0.4
ІМЕКСБАНК	0.4
"ПРИВАТІНВЕСТ"	0.4
"СТОЛИЧНИЙ"	0.5
ЕКСПРЕС-БАНК	0.5
"ПРИЧОРНОМОР'Я"	0.5
Групи комерційних банків	
Найбільші	7
Великі	14
Середні	6
Малі	7
Усього по банківській системі	9

на ліквідність основних фондів, принаймні на термін їх реалізації.

З точки зору економічної теорії, чим менша питома вага основних фондів у структурі активів, тим краще. Проте слід мати на увазі, що надто низький рівень цього показника може свідчити про незначну абсолютну суму основних фондів банку.

Надто велике значення може пояснюватися:

♦ суттєвим зменшенням суми сукупних активів протягом звітного періоду за умови незмінності суми основних фондів;

♦ надмірними вкладеннями коштів у будівлі банку, навіть якщо це не виправдано його дохідністю та деякими іншими факторами.

Таблиця 5. Поточні збитки окремих комерційних банків на 01.07.1999 р.

Тис. грн.	
Банківські установи, що мають поточні збитки	
“УКРАЇНА”	-97484
ОЩАДБАНК, ОПЕРУ	-15972
ДОНВУГЛЕКОМБАНК	-2334
“ЕРА”	-1283
КИЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	-1187
“ОЛІМПІЙСЬКА УКРАЇНА”	-969
УКРСПЕЦІМПЕКСБАНК	-670
“ВОЛИНЬТОРГІНВЕСТ”	-553
“АБСОЛЮТ”	-532
“АМАСКО”	-407
ЛЕГБАНК	-389
“ПОДІЛЛЯ”	-231
“КЛАСИК”	-177
КОНТАКТ БАНК	-167
“УКООПСЛІЛКА”	-156
“ГРАНТ”	-138
БАНК РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	-43
НЕВІКОН-БАНК	-1

Таблиця 6. Прибутковість активів за I півріччя 1999 р.

Відсотки	
Банківські установи із прибутковістю активів $\geq 5\%$	
“БАЗИС”	21.9
ДОНМІСЬКБАНК	14.9
“МЕТАЛУРГ”	12.4
“СЛОВ’ЯНСЬКИЙ”	10.9
“НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ”	9.3
“БУКОВИНА”	8.8
СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ БАНК	8.8
БАНК ДЕПОЗИТНО-КРЕДИТНИЙ (УКРАЇНА) ЛТД	7.8
МТ-БАНК	7.7
ЗАХІДІНКОМБАНК	7.6
ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	7.0
ЗАХІДБУДГАЗБАНК	6.8
ІНВЕСТБАНК	6.7
ТРАНСБАНК	6.6
ІНВЕСТ-КРИВБАС БАНК	6.3
ІНДУСТРІАЛБАНК	6.3
ТАВРИДА-БАНК	5.1
“СОС’ЄТЕ ЖЕНЕРАЛЬ УКРАЇНА”	5.0
Банківські установи із прибутковістю активів $\leq -5\%$	
“АБСОЛЮТ”	-20.4
“АМАСКО”	-14.0
“ВОЛИНЬТОРГІНВЕСТ”	-8.2
ДОНВУГЛЕКОМБАНК	-8.1
КИЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	-5.7

Питома вага інших активів у структурі активів є одним із показників ефективності управління банківською установою. Чим менше його значення, тим менша відносна частка сумарних активів, які здебільшого не приносять доходу (дебітори, нематеріальні активи, господарські матеріали тощо).

Питому вагу *інших активів* у структурі активів банківської системи в цілому, груп комерційних банків та граничні значення цього показника в окремих банківських установах відображено у таблиці 4.

Одним із головних економічних показників будь-якого суб’єкта підприємницької діяльності, в тому числі банківської установи, є **абсолютний розмір поточного прибутку**. За результатами першого півріччя 1999 року абсолютна більшість комерційних банків мала додатне значення цього показника, проте деякі (див. таблицю 5) не уникнули збитків.

Стосовно ж банківської системи України в цілому, то сумарне значення прибутку на зазначену дату становило 133.1 млн. грн.

Прибутковість активів за звітний період визначається як відношення поточного прибутку до середньоарифметичної суми активів за звітний період.

Значення цього показника для банківської системи в цілому за перше півріччя 1999 року становило 0.6%. Зауважимо, що для групи найбільших банків воно було від’ємним — мінус 0.5%.

Максимальні й мінімальні значення прибутковості активів у окремих банківських установах наведено в таблиці 6.

Абсолютний розмір капіталу належить до найголовніших показників фінансового здоров’я банку. З точки зору обліку капітал є залишковою частиною активів після відрахування всіх зобов’язань банку. Природно, якщо сума активів менша, ніж сума зобов’язань, значення капіталу (за наявності збитків) буде від’ємним.

Прийнято вважати, що чим більший розмір капіталу, тим надійніший банк. Незначне або від’ємне значення капіталу, навпаки, розцінюється як загроза для тих, хто збирається пов’язати майбутнє власних коштів із даною банківською установою.

За перші 6 місяців 1999 року сумарний балансовий капітал банківського сектора економіки України зріс на 1.1% і становив 4 895 млн. грн. Таблиця 7 містить значення балансового капіталу найбільших (≥ 50 млн. грн.) комерційних банків та трьох банківських установ, які мають від’ємне значення цього показника.

Таблиця 7. Балансовий капітал комерційних банків на 01.07.1999 р.

Млн. грн.	
Банківські установи з найбільшим розміром балансового капіталу (≥ 50 млн. грн.)	
ПРОМІНВЕСТБАНК, головне ОПЕРУ	616
УКРСОЦБАНК, ОПЕРУ	331
“УКРАЇНА”	305
ПРИВАТБАНК	251
УКРЕКСІМБАНК	236
“СЛОВ’ЯНСЬКИЙ”	188
ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	168
ОЩАДБАНК, ОПЕРУ	143
“АВАЛЬ”	134
УКРСІББАНК	122
СІТІБАНК	80
МТ-БАНК	75
УКРІНБАНК	62
“МЕТАЛУРГ”	57
БРОКБІЗНЕСБАНК	56
Банківські установи з від’ємним значенням балансового капіталу	
“ІНКО”, правління	-55.9
“ЕРА”	-5.6
ДОНВУГЛЕКОМБАНК	-5.4

Прибутковість капіталу за звітний період визначається як відношення поточного прибутку до середньоарифметичної суми балансового капіталу за звітний період.

Значення цього показника по банківській системі в цілому за перше півріччя поточного року становило 2.7%. По групі найбільших банків — мінус 2.8% (очевидно, через поточні збитки банку “Україна” та Ощадбанку). Значення показника прибутковості капіталу у Промінвестбанку становило 0.2%. Інші 4 найбільші комерційні банки (Укрексімбанк, Укрсоцбанк, Приватбанк, “Аваль”) демонструють помірний рівень прибутковості капіталу (від 3.4% до 6.2%, що у річному еквіваленті становить відповідно від 6.8% до 12.4%).

Найвищі показники прибутковості капіталу окремих комерційних банків

Таблиця 8. Прибутковість капіталу окремих банків за I півріччя 1999 р.

Відсотки	
Банківські установи, що мають прибутковість капіталу $\geq 20\%$	
“БАЗИС”	38.4
ЗАХІДІНКОМБАНК	28.3
МТ-БАНК	27.8
“СЛОВ’ЯНСЬКИЙ”	26.9
ІНДУСТРІАЛБАНК	26.7
“МЕТАЛУРГ”	24.1
ДОНМІСЬКБАНК	23.5

Таблиця 9. Питома вага статутного капіталу у сукупному розмірі балансового капіталу на 01.07.1999 р.

Відсотки	
Банківські установи з незначною питомою вагою статутного фонду у балансовому капіталі (≤ 30%)	
ОЩАДБАНК, ОПЕРУ	7
"СЛОВ'ЯНСЬКИЙ"	9
ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	14
УКРСОЦБАНК, ОПЕРУ	15
"МЕТАЛУРГ"	20
"УКРАЇНА"	23
УКРІНБАНК	24
"АЖІО"	26
ПРОМІНВЕСТБАНК, головне ОПЕРУ	28
УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	28
БРОКБІЗНЕСБАНК	30
Банківські установи зі значною питомою вагою статутного фонду у балансовому капіталі (≥ 100% або від'ємне значення)	
ДОНВУГЛЕКОМБАНК	-34
"ВОЛИНЬТОРГІНВЕСТ"	160
"АБСОЛЮТ"	120
"АМАСКО"	115
УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	111
КИЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	107
"ОЛІМПІЙСЬКА УКРАЇНА"	103
Групи комерційних банків	
Найбільші	30
Великі	49
Середні	73
Малі	99
Усього по банківській системі	49

Таблиця 10. Питома вага поточного прибутку та прибутку минулих років у сумі балансового капіталу на 01.07.1999 р.

Відсотки	
Банківські установи зі значною питомою вагою поточного прибутку та прибутку минулих років у балансовому капіталі (≥ 50%)	
"СЛОВ'ЯНСЬКИЙ"	85
"МЕТАЛУРГ"	75
"АЖІО"	61
ОЩАДБАНК, ОПЕРУ	61
ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	59
ДОНБІРЖБАНК	56
УКРСОЦБАНК, ОПЕРУ	55
ПРОМІНВЕСТБАНК, головне ОПЕРУ	53
ОЛБАНК	53
Банківські установи з від'ємною питомою вагою поточного прибутку та прибутку минулих років у балансовому капіталі або з від'ємним капіталом	
ДОНВУГЛЕКОМБАНК	140
"ВОЛИНЬТОРГІНВЕСТ"	-72
"АБСОЛЮТ"	-21
"НОВИЙ"	-19
"АМАСКО"	-15
УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	-12
КИЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	-8
"ОЛІМПІЙСЬКА УКРАЇНА"	-3
"КЛАСИК"	-1
Групи комерційних банків	
Найбільші	38
Великі	36
Середні	16
Малі	-5
Усього по банківській системі	31

Таблиця 11. Питома вага заборгованості перед НБУ в структурі зобов'язань на 01.07.1999 р.

Відсотки	
Банківські установи зі значенням показника ≥ 10%	
ДОНВУГЛЕКОМБАНК	60
ВАБАНК	33
"УКРАЇНА"	26
ПРЕМ'ЄРБАНК	25
"КИЇВСЬКА РУСЬ"	18
УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	13
ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	11
"ГЕОСАНТРИС"	11
"НАДРА"	10
Групи комерційних банків	
Найбільші	7
Великі	4
Середні	2
Малі	0
Усього по банківській системі	5

Таблиця 12. Питома вага заборгованості перед клієнтами у структурі зобов'язань на 01.07.1999 р.

Відсотки	
Банківські установи зі значною питомою вагою заборгованості перед клієнтами у структурі зобов'язань (≥ 95%)	
"КРЕДІ СВІСС ФЬОРСТ БОСТОН (УКРАЇНА)"	100
"СТАРОКИЇВСЬКИЙ"	99
"КАПІТАЛ"	99
"УКООПСІЛКА"	99
СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ БАНК	98
"НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ"	98
"АРКАДА"	97
"ФЕБ"	97
ЗАХІДБУДГАЗБАНК	96
ІКАР-БАНК	96
"ГРАНТ"	96
Банківські установи з незначною питомою вагою заборгованості перед клієнтами у структурі зобов'язань (≤ 10%)	
КИЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	0
КРЕДИТНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	6
"АМАСКО"	9
"ДОНКРЕДИТІНВЕСТ"	10
Групи комерційних банків	
Найбільші	67
Великі	50
Середні	60
Малі	54
Усього по банківській системі	61

відображено у таблиці 8.

Слід зазначити, що при розрахунку даного показника доцільно розглядати лише комерційні банки з додатним значенням балансового капіталу. Адже, застосувавши загальноприйняту методику обчислень щодо банківських установ, які мають значні поточні збитки та від'ємне значення балансового капіталу, можна теж одержати позитивний показник (його значення, наприклад, для Донвуглекомбанку та "Ери" становитиме відповідно 58 і 26%, що не відображає реального стану).

Донедавна для комерційних банків України велике значення мав розмір статутного фонду, оскільки він повинен був на певну дату відповідати встановлених нормі. Нині цей показник контролюється лише на момент реєстрації банку.

У світовій практиці прийнято вважати, що з часом, у процесі розвитку банку, статутний капітал втрачає значення ключової частки капіталу, а отже, його питома вага у балансовому капіталі

має поступово зменшуватися. Натомість, у разі успішного функціонування, банк "нарощує м'язи" у вигляді зростання результату минулих років.

Отже, з точки зору економічної теорії, чим меншою є *питома вага статутного капіталу в сукупному розмірі балансового капіталу* комерційного банку, тим більшою, як кажуть банкіри, є його історія.

Стосовно формули обчислення цього показника, то неодмінною умовою отримання коректного результату є додатне значення знаменника (тобто балансового капіталу). За інших умов отримуємо від'ємний результат.

Значення даного показника для банківської системи в цілому, груп комерційних банків та окремих банківських установ наведено в таблиці 9.

Як зазначено вище, "здоровшою" вважається структура балансового капіталу, в якій більша питома вага поточного прибутку і прибутку минулих років, а питома вага статутного капіталу має тенденцію до зменшення.

Зауважимо: якщо сумарне значення поточного прибутку та прибутку минулих років є від'ємним, **питома вага поточного прибутку та прибутку минулих років у сумі балансового капіталу** також буде від'ємною.

Правда, іноді трапляється так, що й сумарне значення поточного прибутку та прибутку минулих років, і балансовий капітал є від'ємними величинами (наприклад, у банках "ІНКО", Донвуглекомбанк, "Ера"). У такому разі одержимо позитивний показник, про який тут ідеться, що є просто математичним парадоксом, але не свідченням успішної діяльності банків.

Значення питомої ваги поточного прибутку та прибутку минулих років у сумі балансового капіталу у банківській системі в цілому, групах комерційних банків та окремих банківських установах наведено в таблиці 10.

Щодо **питомої ваги заборгованості перед НБУ у структурі зобов'язань** (показник, який відображає співвідношення кредитів, наданих Національним банком України, і загальної суми зобов'язань банку), то абсолютна більшість

комерційних банків має або нульове значення цього показника, або таке, що прямує до нуля. Отже, з точки зору економічної теорії, чим меншим є значення цього показника, тим краще.

Таблиця 11 містить значення питомої ваги заборгованості перед НБУ в структурі зобов'язань банків по банківській системі в цілому, у групах комерційних банків і в банківських установах, що мають найбільші значення цього показника.

Питома вага заборгованості перед клієнтами у структурі зобов'язань комерційного банку — останній із розглянутих нами основних показників фінансового здоров'я банківської установи.

Щодо комерційних банків, які мають велике й надмірне (що прямує до 100%) значення цього показника, то воно може бути як наслідком систематичних відмов від залучення відносно дорогих міжбанківських кредитів, так і ознакою недовіри до цієї кредитної установи з боку інших банків.

Незначне або навіть нульове значення питомої ваги заборгованості перед клієнтами у структурі зобов'язань банку

(наприклад, "ІНКО") може свідчити про певні фінансові негаразди або про інші фактори, що провокують поступове збільшення або зменшення клієнтських зобов'язань комерційного банку.

Таблиця 12 містить значення даного показника по банківській системі в цілому, у групах комерційних банків та в окремих банківських установах.

Підсумовуючи, зазначимо: жоден із описаних вище показників як такий, безвідносно щодо інших, не є остаточним свідченням стабільності або, навпаки, ненадійності тієї чи іншої банківської установи. Аналіз має бути комплексним. До того ж слід враховувати численні інші обставини (наприклад, перелік операцій, на право здійснення яких банк одержав ліцензію НБУ тощо). Однак і розглянуті тут показники мають для аналізу фінансового стану банку важливе значення. □

Дмитро Гладких,

заступник начальника відділу економічного аналізу П'ятої київської філії АПББ "Аваль", постійний позаштатний оглядач кредитного ринку "Вісника НБУ".

МОНЕТИ УКРАЇНИ

Офіційні повідомлення /

Про введення в обіг пам'ятної монети "Петро Дорошенко"

Національний банк України, продовжуючи серію "Герої козацької доби", 7 вересня 1999 р. ввів у обіг пам'ятну монету номінальною вартістю 10 гривень, присвячену видатному гетьману Української козацької держави Петру Дорофійовичу Дорошенку (1627—1698).

Монету виготовлено зі срібла 925 проби, вага дорогоцінного металу у чистоті — 31.1 г. Діаметр — 38.61 мм, якість виготовлення — "пруф", тираж — 10000 штук.

На лицьовому боці монети (аверсі) зображено загальну для серії композицію, що втілює ідею соборності України: з обох боків малого Державного герба України розташовано фігури архієпископа Михаїла і коронованого лева — герби міст Києва та Львова. На монеті — стилізовані написи: **УКРАЇНА, 10, ГРИВЕНЬ, 1999** та позначення металу — **Ag**, його проба — **925** і вага у чистоті — **31,1**.

На зворотному боці монети (реверсі) у намистовому колі розміщено зображення гетьмана-вершника в урочистому військовому спорядженні, праворуч — родовий герб Дорошенків (за малюнком Г.Нарбута, 1914). На реверсі монети зроблено кругові стилізовані написи: **ПЕТРО ДОРОШЕНКО** та **1627 — 1698**.

Гурт монети — рифлений.

Художник — Олександр Івахненко.

Скульптор — Роман Чайковський.

Пам'ятна монета "Петро Дорошенко" номінальною вартістю 10 гривень є дійсним платіжним засобом України і обов'язкова до приймання за її номінальною вартістю без будь-яких обмежень до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Монета номінальною вартістю 10 гривень реалізується за колекційною ціною в Україні та за кордоном.

Нариси теорії “ізоморфних моделей” бухгалтерського обліку

Вітчизняним фінансовим менеджерам як банківської, так і небанківської сфери доводиться вирішувати на практиці дві основні проблеми сучасного бухгалтерського обліку. Перша — перехід на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (МСБО). Друга проблема, яку переважно замовчують через відсутність конструктивних концепцій її вирішення, — необхідність зміни парадигми бухгалтерського обліку. Творча група, яка поставила за мету дослідити обидва напрями, здійснила спробу розробити адекватнішу сучасності парадигму “ізоморфних моделей” обліку.

Перша проблема досить очевидна — перехід на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку. Порівнюючи традиції національної школи бухгалтерського обліку (обліку в РСР) та МСБО, можна переконатися, що обидві вони базуються на диграфічній парадигмі бухгалтерського обліку і є її варіантами. Розбіжності визначаються акцентами на тому чи іншому аспекті моделювання економічних систем.

Слід адаптувати обидва підходи. Але як? Коли перетворитися на безумовно-го адепта МСБО (а ці стандарти динамічні, складні, проблемні і, найголовніше, спираються на зовсім відмінну нормативну базу), то потрапиш в іншу малознайому школу.

Необхідна метатеорія. Більш загальний підхід, за якого кожний із варіантів обліку припускався б як частковий випадок. А стосовно нової теорії виконувався б “принцип додатковості” Н.Бора: “Кожна нова теорія повинна містити стару як окремий випадок”.

Водночас зрозуміло, що без огляду на адекватне теоретичне забезпечення проблема переходу на нові стандарти не може бути вирішена практично. Бажано тільки оптимізувати цей процес, зробити його менш болісним морально і не таким обтяжливим матеріально. Є унікальна можливість принагідно позбутися застарілих, незручних догматів та прийомів, опанувати прогресивні технології обліку й фінансового менеджменту. І тут ми потрапляємо в царину другої проблеми, яку здебільшого замовчують через відсутність конструктивних концепцій її вирішення, — **необхідності зміни парадигми бухгалтерського обліку.**

Загальновизнаний і актуальний факт — засоби обчислювальної техніки, які швидко розвиваються, неминуче повинні змінити технологію бухгалтер-

ського обліку. Роботи в цьому напрямі ведуться достатньо інтенсивно, але без помітного нарощування ефективності фінансового менеджменту та бухгалтерського обліку. Скромність успіхів, на наш погляд, обумовлена тим, що нову технологію намагаються розвивати у рамках старої парадигми подвійного (диграфічного) обліку.¹

Тому ми здійснили спробу розробити адекватнішу сучасності парадигму “ізоморфних моделей” обліку. Запропонований підхід дасть змогу ефективно, компактно і строго описувати економічні системи будь-якої складності. Це дозволить використовувати для вирішення економічних задач багатий апарат розвинутих математичних дисциплін. Насамперед теорію множин, теорію графів, універсальні алгебри, теорію схем і категорій. З’являється нагода обґрунтованіше і ширше використовувати методи прикладної математики, алгоритмічні мови програмування,

CASE-технології, засоби інтелектуального аналізу даних, інші прикладні програмні продукти.

З другого боку, набагато поліпшується робота спеціаліста (природного інтелекту). Така зміна обумовлюється усвідомленим приведенням процедур обліку у відповідність до психофізіологічних закономірностей функціонування головного мозку людини. Зокрема, велику увагу було приділено процедурам розбивання складних економічних систем на рівні, побудові ієрархічної системи категорій², візуалізації абстрактних образів і реальних просторово-часових відношень, дотриманню причинно-наслідкових принципів.

Прагматичний результат і мета такого підходу — автоматизовані експертні системи ведення обліку і фінансового менеджменту.

МЕТОДОЛОГІЯ Й АКСІОМАТИКА РОБОТИ

Об’єктом нашого дослідження є синтаксичний аспект сучасної теорії бухгалтерського обліку. А її методологія — це системний підхід, центральним прийомом якого є моделювання.

Реальна економічна система, як складна система, може бути описана з допомогою великої кількості моделей, що відображають різноманітні аспекти її існування. *Всі похідні моделі ізоморфні основній системі.* Ступінь їх істинності характеризується ступенем ізоморфізму моделі й оригіналу.

У такий спосіб формується загальна

¹ Стосовно бухгалтерського обліку виділяють три парадигми: простий (уніграфічний), кошторисний (бюджетний) і подвійний (диграфічний) облік. Перша парадигма панувала споконвічно і припускала просту констатацію наявності та існування цінностей. Фінансовий результат у ній міг бути обчислений тільки шляхом інвентаризації. Не випадково видатний російський бухгалтер А.П.Рудановський (1863—1934) вважав простий (уніграфічний) облік предметом статистики, а не бухгалтерії.

Друга парадигма з’явилася в некомерційних господарствах і мала за предмет обліку виконання кошторису, що, як правило, фіксував грошові надходження і виплати. Ця парадигма значною мірою дожила до наших днів у державних і громадських організаціях, що не ставлять за мету одержання прибутку.

Третя парадигма виникає в обліковій літературі у зв’язку з роботою Луки Пачолі (1445—1517) “Трактат про рахунки і записи” (1494 р.). Парадигма припускала як неодмінну умову подвійну реєстрацію в однаковій сумі кожного факту господарського життя, що дозволило без інвентаризації, використовуючи тільки систему рахунків, пов’язаних подвійним записом, обчислювати, а не констатувати результат господарської діяльності — прибуток або збиток.

² Розбивання на рівні проводилося як побудова тезауруса понять. При цьому в одному вузлі мережі понять може знаходитися не більш як “сім плюс-мінус два” поняття. Саме стільки, скільки утримує оперативна пам’ять нормальної людини.

Схема 1. Залежність моделей економічної системи від властивостей (синтаксичних можливостей) мов опису

логіка роботи (див. схему 1).

Аналіз використання спеціальних мов для моделювання економічних систем засвідчує, що є доволі глибокий незаповнений розрив між бухгалтерським обліком і апаратом сучасної математики (див. схему 1). При цьому математика і бухгалтерський облік тлумачаться як фахові, вузькоспеціалізовані мови. Відтак починається спроба заповнити цю прогалину, вводячи модифіковану методологію обліку, що розуміється як “мова” (зона А). Ця методологія об’єднує строгість формальних методів математики і наочність, можливість застосувати предметні закономірності і факти, властиві традиційним методам обліку.

У результаті, вдавшись до “потужнішої” мови, можна створювати множини досить складних, процедурно взаємозалежних моделей (ізоморфних моделей, серед них і облікових), що описують економічні системи (зона В). У такий спосіб вирішується одна із основних проблем традиційного бухгалтерського обліку — проблема адаптації форм обліку для задоволення різноманітних його стандартів та користувачів: контролюючих органів, інвесторів і позичальників, управлінців і виробників.

Використання обчислювальної техніки і методів прикладної математики дає

зможу легко генерувати моделі (обліково-звітні форми) для кожного типу споживача бухгалтерської інформації. Причому всі вони ізоморфні, оскільки відображають єдину економічну систему, що описується.

АКСІОМАТИЧНИЙ ОПИС ПРЕДМЕТНОЇ ОБЛАСТІ МОВАМИ ВИСОКОГО СТУПЕНЯ ФОРМАЛІЗАЦІЇ (ТЕОРІЇ ГРАФІВ І УНІВЕРСАЛЬНИХ АЛГЕБР). ГІПОТЕЗА У ЗОНІ А

Не потрібно доводити, що чіткий опис реальних складних економічних систем природною мовою дуже громіздкий і незручний.

Необхідно піднятися до рівня формалізованого опису, що забезпечить багаторазове стиснення інформації щодо системи у вигляді форм, таблиць, схем, завдяки використанню різноманітних символів-знаків відповідної формалізованої мови і її граматики.

Такою надзвичайно зручною формальною мовою є теорія графів. З одного боку, вона допускає інтерпретацію знаків мови у зорові образи. З другого — органічно переходить у векторну й універсальну алгебру, а через них практично до будь-якого апарата сучасної математики.

Для переходу до апарата теорії графів достатньо визначити економічні абстракції попередньої частини роботи у символах обраної формалізованої мови (див. таблицю 1). (Частина “Аксіоматичний опис фахової галузі природною мовою” у журнальному варіанті статті не наводиться.)

Характеристики потоку економічної вартості формалізуються, як зазначено в таблиці 2.

Таким чином, поки що гіпотетично з’являється можливість дуже компактно описати системні операції і поведіння цілісної економічної системи.

Висунута концепція обґрунтовує го-

ловні теоретичні положення сучасної теорії бухгалтерського обліку (що це справді так, покажемо за сукупними результатами). Але цим її значення не обмежується. На основі концепції можна виявляти прогалини в існуючих теоретичних побудовах, формулювати проблеми, вибирати ефективну методологію їх вирішення, розвивати сучасну теорію обліку і відтак розробляти нові практично корисні прийоми і процедури обліку.

ПРАКТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ КОНЦЕПЦІЇ. ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ НАСЛІДКІВ У ЗОНІ В

Відомо, актуальним теоретико-практичним завданням є забезпечення обліку динаміки (поводження) економічної системи.

Ми визначили, що сучасні терміни і процедури емпірично сформованої практики бухгалтерського обліку можна описати у методологічних традиціях і термінах системного підходу.

Тепер розглянемо обернену задачу. Перевіримо, чи для всіх параметрів опису поведінки (динаміки) економічної системи за визначений період існують відповідні терміни, процедури і стандарти опису в традиційному обліку (див. таблицю 3).

Упущення очевидне — немає зручного засобу описати множини проводок за визначений період часу. Цю проблему й вирішуватимемо. І перед тим, як її коректно сформулювати, введемо службове поняття “операційний період системи”.

Поняття “операційний період економічної системи”.

Операційний період системи (надалі — період системи) — період часу, за який відбувається визначена, доступна для огляду кількість проводок (трансакцій; обмінів потоками економічної вартості між елементами економічної системи).

Діалектика визначення — у відносності поняття “доступний для огляду” опис множини проводок.

Із одного боку, безумовно, не варто стверджувати, що множини проводок за визначений період, спираючись на потужності існуючої техніки бухгалтерського обліку, взагалі неможливо описати й проаналізувати. Насправді можна, але з надзвичайно малою практичною користю. Дійсно, зменшити період між упорядкуванням балансів можна так, що вони відрізнятимуться рівно на період, за який здійснюватиметься рівно одна системна операція (одна проводка). Тоді зрозуміло: якщо

Таблиця 1. Назви основних категорій системного підходу в різних галузях знань (концептах)

Концепт	Категорії	
	Елемент системи	Зв’язок між елементами системи
Економічні абстракції	Економічна вартість	Потік економічної вартості
Теорія графів	Вершина графа	Ребро графа (дуга графа)

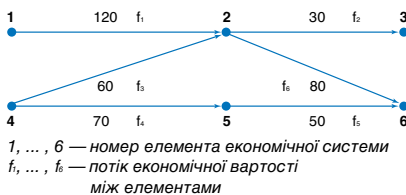
Таблиця 2. Формалізація економічних термінів у категоріях теорії графів

Економічні абстракції	Теорія графів
Спрямованість потоку економічної вартості	Напрямок графа (вектор)
Інтенсивність потоку економічної вартості	Число — модуль вектора, вага дуги
Тривалість у часі (період протікання) потоку економічної вартості	Прямої аналогії не має, маркується спеціальним чином

Таблиця 3. Аналіз відповідності економічних понять і термінів бухгалтеру

Напрями аналізу	Стандарт опису економічної вартості			Різниця початкового та кінцевого значення економічної вартості	Період часу
	Початкове значення	Значення і напрям потоків	Кінцеве значення		
Опис системної операції у термінах бухгалтеру (подвійний облік описує стан рахунку реципієнта і донора)	Стан рахунку-донора. Стан рахунку-реципієнта	Проводка (перерахування засобів). Проводка (одержання засобів)	Стан рахунку-донора. Стан рахунку-реципієнта	Зміна рахунку-донора. Зміна рахунку-реципієнта	На момент часу
Опис поведінки системи (всі рахунки)	Баланс на початок періоду (всі рахунки)	Повинні бути вписані всі проводки	Баланс на кінець періоду (всі рахунки)	Зміна рахунків (усі рахунки)	За період часу (за упорядковану множину моментів часу)

Схема 2. Граф потоків між елементами

період між упорядкуванням балансів невеликий, то множина проводок (потоків економічної вартості) у цілісній системі за цей період невелика і може бути “осягнута”³, навіть описана на підставі існуючих методів бухгалтерського обліку. Але з огляду на практику нецікаво розглядати такі малі проміжки часу, коли події практично відсутні (проходить 7 плюс-мінус 2 проводки).

З другого боку, множина операцій за більший проміжок часу в рамках існуючої техніки обліку описується розрізнено (не взаємозалежно). Опис взаємозв’язків між рахунками (у більшості методик та шкіл обліку) не більший, ніж парний (кореспонденції між двома рахунками)⁴. Практично не визначається динаміка цілісної економічної системи за великий, “значимий період часу”.

Розберемо далі, яким великим може бути цей “значимий період часу”. Щоб його визначити, недостатньо суто психофізіологічних основ. Сучасний практик озброєний апаратом знакової фіксації образів своєї пам’яті на носіях “зовнішньої пам’яті” (на папері, магнітних носіях). Він також має інструментарій (математичні мови, програмно-апаратні засоби тощо) для маніпулювання цими знаками за межами мозку людини.

Тому “видимість” множини проводок на ділі означає зручність застосування до них (проводок) визначених дій: аналізу, оптимізації, планування, прогнозування, контролю. І ми змінимо

вимогу “видимості” на вимогу “процесуальної зручності”.

ВИЗНАЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ І МЕТОДОЛОГІЯ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

Сучасні прийоми обліку не містять засобів доступного для огляду (процесуально зручного) опису упорядкованої множини проводок (потоків вартості) у цілісній системі за деякий значимий операційний період.

Чим складніша система (чим більше елементів і зв’язків між ними) і чим довший період, аналізований нами як період від обліку початкової економічної вартості елементів системи до обліку кінцевої економічної вартості, тим більша кількість її потоків перетікає за цей період. Саме для таких складних випадків ідеально пристосовано запропонований апарат.

Із погляду методології вирішення проблеми процесуально зручного опису операційного періоду цілісної економічної системи базується на застосуванні розвинутої формальної мови. Такою зручною і природною мовою (відповідно до концепції, що розвивається) є векторна алгебра.

Покажемо, які вигоди дає використання даного підходу при описі:

- одиничної системної операції;
- операційного періоду системи;

■ поведінки цілісної економічної системи.

За вихідні дані для процесів, що описуються, беремо події, відображені у журнально-ордерній формі. Тобто припустимо, що за деякий проміжок часу в цілісній економічній системі відбулися шість операцій (обмінів потоками економічної вартості між елементами). Ці операції, природно, зображуються у вигляді графа потоків між елементами (див. схему 2).

Тепер відповідно до нашого плану опишемо одиничну системну операцію.

СТРОГИЙ ОПИС ОДИНИЧНОЇ СИСТЕМНОЇ ОПЕРАЦІЇ

Відповідно до стандарту строгого опису одинична системна операція складається із операції донорства й операції рецепції. Кожна характеризується трьома упорядкованими в часі показниками.

Для такого упорядкування вважаємо, що період протікання системної операції складається із шести дискретних моментів часу. В один момент часу відбувається рівно одна системна подія. Інтервал між цими моментами може бути який завгодно малий:

$$(t_{n+1} - t_n = \varepsilon \rightarrow 0).$$

$$T = \{t_1; t_2; t_3; t_4; t_5; t_6\}.$$

Описуватимемо, наприклад, опе-

Таблиця 4. Опис системної операції

Момент часу	Стан системи	Вид одиничної операції	Формальне позначення вектора
t ₁	Початковий стан економічної вартості елемента-донора	Операція донорства	B _{t1}
t ₂	Дія потоку економічної вартості на елемент-донор (витікання потоку)		B _{t2}
t ₃	Кінцевий стан економічної вартості елемента-донора		B _{t3}
t ₄	Початковий стан економічної вартості елемента-реципієнта	Операція рецепції	B _{t4}
t ₅	Дія потоку економічної вартості на елемент-реципієнт (прибуття потоку)		B _{t5}
t ₆	Кінцевий стан економічної вартості елемента-реципієнта		B _{t6}

³ Інтуїтивно застосовуване поняття “осягнута” з огляду на закономірності психофізіології мислення визначається обсягом оперативної пам’яті людини. Вона обмежена 7 плюс-мінус 2 об’єктами.

⁴ Навіть у облікових системах, де можливі “багато-кореспондентські відносини”, вони використовуються мляво і нечасто.

Таблиця 5. Формальний опис системної операції

Номер елемента	Операції донорства		
	B_{t1}	B_{t2}	B_{t3}
1	200	120	80
2	200	0	200
3	200	0	200
4	200	0	200
5	200	0	200
6	200	0	200
Номер елемента	Операції рецепції		
	B_{t4}	B_{t5}	B_{t6}
1	80	0	80
2	200	120	320
3	200	0	200
4	200	0	200
5	200	0	200
6	200	0	200

$$B_{t1} + C_t = B_{t6}, \quad C_t = B_{t5} - B_{t2}.$$

Системна операція у такому разі **опи-
сується як операція додавання векторів:**

- вектор початкових економічних вартостей елементів системи

плюс

- вектор потоків системної економічної операції

дорівнює

- вектору кінцевих економічних вартостей елементів системи.

При цьому стандарт строгого аксіоматичного опису природною мовою одиначної системної операції і стандарт опису системної операції мовою векторної алгебри вдало збігаються (див. таблицю 6).

Тобто у рамках єдиного підходу можливий однозначний, компактний, процесуально зручний опис і одиначної системної операції, і всієї економічної системи.

ОПИС ОПЕРАЦІЙНОГО ПЕРІОДУ СИСТЕМИ

Отже, маємо описати операційний період, зображений на схемі 2. Він складається із шести системних операцій, упорядкованих “у часі” (це період із 07 по 12.10.1997 р.) і “у просторі” (транзакції між цілком визначеними рахунками).

1. Опис операційного періоду системи “у часі”

“У часі” описуватимемо за аналогією з одиначною системною операцією, але розширивши числову вісь — час протікання операційного періоду системи.

$T_0 = \{\tau_1; \dots; \tau_{16}\}$. Тоді можемо побудувати таблицю 7.

За аналогією із компресією інформації про одиначну системну операцію проводимо компресію опису операцій-

Таблиця 6. Аналіз відповідності економічних понять і математичних термінів при описі одиначної операції

Економічні абстракції	Математичні формалізми (векторна алгебра)	Зображення символами
Початковий стан економічної вартості всіх елементів системи	Вектор початкового стану економічної вартості всіх елементів системи	B_{t1}
Потоки економічної вартості між елементами	Вектор економічних потоків системної операції	C_t
Кінцевий стан економічної вартості всіх елементів системи	Вектор кінцевого стану економічної вартості всіх елементів системи	B_{t6}

рацію f_1 між елементами 1 і 2 (див. схему 2). Тоді строго описавши операцію, можна формально позначити характеристики змістовного опису системної операції.

Використовуючи поняття “формалізм-вектор”, маємо змогу врахувати на певний момент часу стан “кожного” із потоків (проводок) і вартостей (рахунків) усієї економічної системи.

Розглянемо цифровий приклад. Погодимося, що в нашому прикладі кожний елемент мав початкову економічну вартість у 200 одиниць. Тоді у числовому вираженні вектори станів і потоків матимуть такі значення (див. таблицю 5).

Природно, досить сильним спрощенням є припущення, що спочатку елементи є донорами (віддають потоки), а потім стають реципієнтами (одержують потоки). У подальшому розвитку апарата формалізованого обліку переборемо штучність цього прийому. Тоді одиначну системну операцію зручно описати як операцію додавання векторів:

$$B_{t1} - B_{t2} = B_{t3},$$

$$B_{t4} + B_{t5} = B_{t6},$$

$$\text{причому } B_{t3} = B_{t4}.$$

Тоді справедливо:

$$B_{t1} - B_{t2} + B_{t5} = B_{t6}$$

і/або

Таблиця 7. Опис операційного періоду системи

Елемент (номер компоненти вектора)	Операції донорства							Сумарний вектор витрат B_d	B_{t8}
	B_{t1}	B_{t2}	B_{t3}	B_{t4}	B_{t5}	B_{t6}	B_{t7}		
1	200	120	0	0	0	0	0	120	80
2	200	0	30	0	0	0	80	110	90
3	200	0	0	0	0	0	0	0	200
4	200	0	0	60	70	0	0	130	70
5	200	0	0	0	0	50	0	50	150
6	200	0	0	0	0	0	0	0	200
	1200							410	
Елемент (номер компоненти вектора)	Операції рецепції							Сумарний вектор доходів B_R	B_{t16}
	B_{t9}	B_{t10}	B_{t11}	B_{t12}	B_{t13}	B_{t14}	B_{t15}		
1	80	0	0	0	0	0	0	0	80
2	90	120	0	60	0	0	0	180	270
3	200	0	30	0	0	0	0	30	230
4	70	0	0	0	0	0	0	0	70
5	150	0	0	0	70	0	0	70	220
6	200	0	0	0	0	50	80	130	330
								410	1200

ного періоду системи.

Нехай

$$B\tau_2 + B\tau_3 + B\tau_4 + B\tau_5 + B\tau_6 + B\tau_7 = B_d,$$

$$B\tau_{10} + B\tau_{11} + B\tau_{12} + B\tau_{13} + B\tau_{14} + B\tau_{15} = B_R.$$

Тоді справедливо:

$$B\tau_1 - B_d + B_R = B\tau_{16}$$

або

$$B\tau_1 + C_{10} = B\tau_{16},$$

де $C_{10} = B_R - B_d$.

Опис циклу системи як упорядкованих у часі операцій із векторами має достатньо сильні аналогії в традиційному бухгалтерському обліку.

Звернемо увагу, що виконується “принцип балансової рівності”. (Сума членів вектора початкового стану елементів системи дорівнює сумі членів вектора кінцевого стану системи. У нашому прикладі дорівнює 1200). Виконується також принцип “тотожності економічних операцій”. (Сума членів вектора рецепції дорівнює сумі членів вектора донорства. У нашому прикладі дорівнює 410).

З таблиці 7 очевидно, що кожний потік фіксується двічі: як рецепція (приход) і як донорство (витрати). Тобто виконується правило “подвійного запису”. Більше того, опис кожного елемента у ролі донора і реципієнта можна трактувати як існування дебету і кредиту кожного рахунку. Як і в попередньому випадку (опис одиничної системної операції), стандарт строгого опису зберігається. Але зі збільшенням операційного періоду втрачається однозначність адресування (у таблиці 7 такі випадки відзначені затіненням). І не очевидна процесуальна зручність даного підходу.

Ці проблеми виникають із реалій операційного періоду. Операції (трансакції) протікають упорядковано не тільки “у часі”, але й “у просторі” (між рахунками).

Тому необхідно дати строгий і однозначний опис операційного періоду системи “у просторі”.

2. Опис операційного періоду системи “у просторі”

Для компактного опису операційного періоду системи “у просторі” скористаємося матричною формою запису. Нагадаємо, що відповідно до правил побудови матриць застосовується кодування змісту таблиці “позиціонування” — строгою регламентацією позиції показника в такій таблиці. Умовимося, що номер стовпчика означає номер елемента, коли елемент є донором, а номер рядка — номер елемента, коли елемент виступає реципієнтом (див. схему 3).

Схема 3. Індекссування напрямів потоків між елементами “позицій” значення потоку в матриці

		Елемент у ролі донора (номер елемента)					
		D1	D2	D3	D4	D5	D6
Елемент у ролі реципієнта (номер елемента)	R1						
	R2	↓			↓		
	R3		↓				
	R4						
	R5				↓		
	R6		↓			↓	

Спочатку на основі граф-схеми фізичних потоків за операційний період (див. схему 3) будується матриця суміжності. Умовимося, що “1” у таблиці матриці суміжності означає наявність результуючого потоку за період від елемента-донора до елемента-реципієнта, “0” — відсутність такого потоку.

Схема 4. Матриця суміжності елементів

0	0	0	0	0	0
1	0	0	1	0	0
0	1	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0
0	0	0	1	0	0
0	1	0	0	1	0

Зауважимо, що за результуючими потоками елемент може бути одночасно донором для однієї групи елементів і реципієнтом стосовно іншої.

Замінивши значення логічної перемінної “1” (наявність зв’язку) на числове значення потоку економічної вартості, одержимо власне матрицю економічних потоків системної операції аналізованого періоду.

Схема 5. Матриця числових значень потоків (матриця рецепції)

0	0	0	0	0	0
120	0	0	60	0	0
0	30	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0
0	0	0	70	0	0
0	80	0	0	50	0

Одночасно матриця донорства (A_{15}) є транспонованою матрицею матриці рецепції (A_{12}):

$$A_{15} = A_{12}^{-1} \quad \text{або} \quad A_{12}^{-1} = A_{15}.$$

У цифровому вираженні:

$$A_{15} = \begin{bmatrix} 0 & 120 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 30 & 0 & 0 & 80 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 60 & 0 & 0 & 70 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 50 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \end{bmatrix}$$

Більше того, вводячи позитивний і негативний напрями потоків (проводок) до елементів (рахунків), адресування яких ми кодуємо при “позиціонуванні” у матричній формі опису, маємо змогу поєднати першу і другу матриці. Одержуємо матрицю Q .

$$Q_t = \begin{bmatrix} 0 & -120 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 120 & 0 & -30 & 60 & 0 & -80 \\ 0 & 30 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & -60 & 0 & 0 & -70 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 70 & 0 & -50 \\ 0 & 80 & 0 & 0 & 50 & 0 \end{bmatrix}$$

Використовуємо отримані значення для опису операційного періоду системи в стандарті строгого опису (див. таблицю 8).

Проте використовувати матрицю абсолютних значень і вектор вихідних станів економічної системи для одержання вектора кінцевих станів шляхом операції додавання неможливо. Необхідно застосувати операцію множення (вектора на матрицю), скориставшись матрицею відносних значень (U_t).

Спочатку будемо робочу проміжну матрицю Q_t^* , утворену суміщенням матриці абсолютних значень потоків і вектора вихідних станів. (Дана процедура спирається на традицію роботи з міжгалузевими балансами).

$$Q_t^* = \begin{bmatrix} 201 & -120 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 120 & 202 & -30 & 60 & 0 & -80 \\ 0 & 30 & 203 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & -60 & 0 & 204 & -70 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 70 & 205 & -50 \\ 0 & 80 & 0 & 0 & 50 & 206 \end{bmatrix}$$

Матриця U_t утвориться з робочою Q_t^* у такий спосіб. Усі елементи i -го стовпчика матриці діляться на значення i -го елемента вектора вихідних станів.

Вихідні значення елементів вектора початкового стану задані різноманітні-

Таблиця 8. Аналіз відповідності економічних понять і математичних термінів при описі операційного періоду системи

Економічні абстракції	Математичні формалізми (векторна алгебра)	Зображення символами
Початковий стан економічної вартості всіх елементів системи	Вектор початкового стану економічної вартості всіх елементів системи	B_{τ_1}
Потоки економічної вартості між елементами	Матриця абсолютних значень економічних потоків операційного періоду системи	Q_t
Кінцевий стан економічної вартості всіх елементів системи	Вектор кінцевого стану економічної вартості всіх елементів системи	$B_{\tau_{16}}$

ми, щоб уникнути випадкових спрощень. (Принагідно звертаємо увагу на те, що в наведеному прикладі вихідні стани елементів не 200, а відповідно 201, ..., 206, це дещо змінює цифровий приклад).

Перетворення вектора початкового стану у вектор кінцевого стану в матричному вигляді:

Початковий вектор	Пряма матриця U_T						Кінцевий вектор
201	1	-0.59406	0	0	0	0	81
202	0.597015	1	-0.1478	0.294118	0	-0.38835	272
203	0	0.148515	1	0	0	0	233
204	0	-0.29703	0	1	-0.341463	0	74
205	0	0	0	0.343137	1	-0.24272	225
206	0	0.39604	0	0	0.243902	1	336

Кінцевий вектор	Обернена матриця U_T^{-1}						Початковий вектор
81	0.776227	0.37482	0.05539	-0.08891	-0.06218	0.13047	201
272	-0.37668	0.630947	0.09324	-0.14966	-0.104669	0.21962	202
233	0.055943	-0.0937	0.98615	0.022226	0.015545	-0.03262	203
74	-0.09023	0.151139	0.02234	0.864549	0.265196	0.12306	204
225	0.063417	-0.10622	-0.0157	-0.2665	0.867695	0.16935	205
336	0.133715	-0.22397	-0.0331	0.124269	-0.17018	0.87171	206

Тоді у матричному вигляді:

$$U_T \times X = V,$$

$$U_T^{-1} \times V = X.$$

Відтак перетворення вектора вихідного стану системи у вектор кінцевого стану може бути здійснене за допомогою системи лінійних рівнянь:

$$\begin{aligned} u_{11} X_1 + u_{12} X_2 + u_{13} X_3 + u_{14} X_4 + u_{15} X_5 + u_{16} X_6 &= V_1, \\ u_{21} X_1 + u_{22} X_2 + u_{23} X_3 + u_{24} X_4 + u_{25} X_5 + u_{26} X_6 &= V_2, \\ u_{31} X_1 + u_{32} X_2 + u_{33} X_3 + u_{34} X_4 + u_{35} X_5 + u_{36} X_6 &= V_3, \\ u_{41} X_1 + u_{42} X_2 + u_{43} X_3 + u_{44} X_4 + u_{45} X_5 + u_{46} X_6 &= V_4, \\ u_{51} X_1 + u_{52} X_2 + u_{53} X_3 + u_{54} X_4 + u_{55} X_5 + u_{56} X_6 &= V_5, \\ u_{61} X_1 + u_{62} X_2 + u_{63} X_3 + u_{64} X_4 + u_{65} X_5 + u_{66} X_6 &= V_6, \end{aligned}$$

де X — вектор вихідного стану (V_{T1}), V — вектор кінцевого стану (V_{T16}), u_{ij} — елементи матриці U_T .

Отриману систему лінійних рівнянь (СЛР) можна використовувати для логічного і цифрового контролю⁵, оптимізації (зокрема, методами лінійного програмування), моделювання (прогностичного й управлінського). Вона може описувати досить складні процеси, оскільки сучасні програмно-апаратні засоби дозволяють працювати із СЛР, що містять тисячі змінних.

Тобто отримано методологію процесуально зручного упорядкованого опису великої множини проводок (потоків вартості) у цілісній економічній системі за значимий період часу.

⁵ Спеціальні матриці, які можна використовувати для контролю і резервування кількості записів проводок, лежать за рамками цієї статті.

3. Опис операційного періоду системи “у просторі” та “у часі”

Тепер можемо встановити взаємозв'язок між описом операційного періоду системи “у часі” та “у просторі”. Взаємозв'язок між вектором рецепції, вектором донорства і матрицею потоків в абсолютному вираженні подано далі (див. схему 6).

Схема 6. Загальний баланс вхідних (рецепції) і вихідних (донорства) потоків

0	0	0	0	0	0	0
120	0	0	60	0	0	180
0	30	0	0	0	0	30
0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	70	0	0	70
0	80	0	0	50	0	130
120	110	0	130	50	0	410

По суті ці визначення ідентичні. Різниця — у ступені узагальнення хронологічних періодів і груп операцій. (У термінах бухгалтерії — у ступені синтетичності і аналітичності розгляду).

Тоді, за аналогією з попереднім пунктом, можемо утворити упорядковану в часі послідовність (П) операційних періодів (T_i).

$$P = \{ T_1, T_2, \dots, T_n \}.$$

Тоді

$$B_n = B_0 \times U_{T1} + B_1 \times U_{T2} + \dots + B_{n-1} \times U_{Tn}, \quad (1)$$

де B_0 — вектор початкового стану відрізка динаміки (поведінки) економічної системи, що описується;

B_n — вектор кінцевого стану відрізка динаміки (поведінки) економічної системи, що описується;

U_{Ti} — матриця відносних значень потоків i -го операційного періоду, що застосовується до B_{T-1} векторів станів (промжний вектор).

Тоді⁶

$$B_n = (U_{T1} + U_{T2} + \dots + U_{Tn}) \times (B_0 + B_1 + \dots + B_{n-1}). \quad (2)$$

Співвідношення (1) і (2) відкривають доволі широкі можливості для оптимізації у частині виробничого й управлінського обліку, при аналізі внеску різноманітних фактів господарської діяльності в загальний результат, при прогнозуванні майбутньої економічної системи. Задачі обліку трансформаційних проводок дістають не тільки інформаційну (на рівні СУБД), але й математичну підтримку.

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТРАДИЦІЙНОЇ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ З ПОГЛЯДУ ПАРАДИГМИ “ІЗОМОРФНИХ МОДЕЛЕЙ” ОБЛІКУ

У цьому розділі спробуємо довести, що традиційний бухгалтерський облік — емпірично сформована дисципліна, яка є окремим випадком про-

На схемі 6 подано матрицю потоків між донорами і реципієнтами. Розмір вихідного потоку від j -го елемента до i -го знаходиться на перетині i -ого рядка та j -го стовпчика зі знаком мінус (оскільки це витрати j -го елемента), відповідно розмір вхідного потоку в i -ий елемент від j -го знаходиться на перетині i -го рядка та j -го стовпчика зі знаком плюс (оскільки це придбання i -го елемента).

У цілому суміщення матриць потоків “у часі” та “у просторі” можна уявити як тривимірну структуру, таблицю-куб. При цьому розмірностями такого куба є: “номер-позиція донора”, “номер-позиція реципієнта”, “номер дискретного моменту часу”.

Природно, апарат роботи з багатовимірними матрицями лежить за рамками цієї стислої статті.

ПОВОДЖЕННЯ ЦІЛІСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Після введення поняття операційного періоду системи можливі два (рівнозначних) визначення поведінки економічної системи.

Поводження (динаміка) системи — упорядкована у часі послідовність системних операцій.

Поводження (динаміка) системи — упорядкована у часі послідовність операційних періодів.

⁶ Очевидно, ми переходимо до обчислення лінійних операторів із відповідним багатим математичним апаратом. При цьому загальний простір оператора складається із сукупності рахунків, застосовуваних при моделюванні бухгалтерського обліку. Для зниження обчислювальної складності задачі (вона лежить “на плечах” комп'ютера) можна працювати із Жордановими матрицями і підпросторами простору основного оператора.

Таблиця 9. Аналіз відповідності основних положень традиційного бухгалтерського обліку і теорії “ізоморфних моделей”

Поняття	Традиційний бухгалтерський облік	“Ізоморфні моделі”
Документація	Первинна реєстрація господарських операцій за допомогою документів у момент і в місцях їх здійснення	Утворення документарної моделі. Відбиток об'єкта обліку (натуральної системи) — моделювання на слабо метризованих шкалах
Оцінка	Засіб вираження у грошовому вимірі майна підприємства і його джерел	Утворення вартісної моделі. Відбиток документарної моделі на числовій (раціональних чисел) шкалі
Бухгалтерський баланс	Групування інформації про майно підприємства в грошовому вираженні за складом, розміщенням і джерелами його утворення на визначену дату	Дві “ізоморфні вартісні моделі” стану економічної системи. Перша модель “Активи” (концепт моделювання — засоби, що розміщуються підприємством). Друга — “Пасиви” (концепт моделювання — джерела формування засобів)
Принцип двобічності	Вимоги балансової рівності	Вимога ізоморфізму двох інформаційних моделей, що мають єдиний натуральний об'єкт відображення
Система рахунків	Економічне угруповання (у вигляді таблиці), в якому систематизується, накопичується поточна інформація про стан майна, джерела його утворення, господарські операції. Рахунки мають важливе значення для систематизації і групування господарських операцій за однорідними економічними ознаками	Емпірично сформована система маркування (кодування й класифікації) економічних вартостей (елементів економічної системи) та потоків між ними (зв'язків між елементами)
“Подвійний запис”	Спосіб реєстрації господарських операцій на рахунках бухгалтерського обліку. Полягає у тому, що кожна господарська операція записується на двох рахунках у рівних сумах	Однозначне та надійне фіксування системної операції

цедур моделювання із застосуванням формальних мов (зокрема векторної алгебри).

У таблиці 9 зведені деякі основні поняття і процедури обліку як окремі випадки підходу, що нині розвивається.

Особливий інтерес викликає останній принцип. Традиційне твердження, що “подвійний запис” дає змогу збільшувати надійність обліку. Розглянемо це твердження, виходячи з теореми фон Неймана, який довів, що “можна створити яку завгодно надійну систему з яких завгодно ненадійних елементів шляхом дублювання (резервування кількості) цих елементів”. Із цього погляду принцип “подвійного запису” (в аспекті збільшення надійності) усього лише компроміс між трудомісткістю записів “більш ніж подвійного фіксування” і надійністю.

Проте принцип “подвійного запису” має і процедурну складову. (І справді, “дозволяє обчислювати економічний стан об'єкта без проведення інвентаризації”. Тобто моделювати його стан). Кількість показників для формального фіксування одиничної операції відповідає кількості записів, що мають місце при реєстрації господарських операцій способом подвійного запису (див. схему 7).

Нагадаємо, що системна операція строго описується як визначення операції донора й операції реципієнта. Усього є шість показників:

- початковий стан економічної вартості елемента-донора (А);
- дія потоку економічної вартості на елемент-донор (витікання потоку –В);
- кінцевий стан економічної вартості елемента-донора (С);
- початковий стан економічної вартості елемента-реципієнта (Д);
- дія потоку економічної вартості на елемент-реципієнт (прибуття потоку +В);
- кінцевий стан економічної вартості елемента-реципієнта (Е).

Схема 7. Інтерпретація основних показників відбитка системної операції у вигляді “подвійного запису”

Дебет	Кредит	Дебет	Кредит
А	–В	+В	Д
С			Е

Тобто емпірична техніка подвійного запису теоретично обґрунтовується в рамках запропонованої концепції.

Більше того, самі технології обліку виглядають як спрощені операції векторної алгебри. Наприклад, розглянемо з цієї точки зору журнально-ордерну форму обліку.

Журнально-ордерна форма обліку заснована на кредитній ознаці реєстрації облікових даних на синтетичних рахунках. У журналі-ордері вміщено необхідні дані для аналізу сум, відбитих за дебетом основного рахунку в кореспонденції з іншими рахунками.

Схема 8. Типовий журнал-ордер за кредитом рахунку 50 “Каса”

Журнал-ордер №1 за кредитом рахунку 50 “Каса” за жовтень 1997 року							
				У дебет рахунків			Усього
Номер операції	Дата	46 “Реалізація”	51 “Розрахунковий рахунок”	52 “Валютний рахунок”	70 “Розрахунки по оплаті праці”	71 “Розрахунки з підзвітними особами”	
1	09.10.97		60				60
4	10.10.97				50		50
...	...	...	...	...	...	...	...
Усього	...	0	60	0	50	0	110

Твердження.

Журнал-ордер є спрощеною матрицею потоків системних господарських операцій аналізованого періоду (див. схему 8).

Варто зауважити, що дуже часто журнал-ордер відкривають не до окремого рахунку, а до сукупності об'єднаних за єдиною економічною ознакою (прикладом може бути єдиний журнал-ордер для обліку коштів на рахунках 50, 51, 52, 55, 56), у той час як при класичній журнально-ордерній формі організації бухгалтерського обліку на великих підприємствах використовувалися б принаймні три журнали-ордери.

Якщо гіпотетично припустити, що існує можливість відкривати один сукупний журнал-ордер, то приходимо до побудови матриці взаємозв'язків між бухгалтерськими рахунками підприємства.

З огляду на викладене вище за допомогою графа потоків між елементами (схема 2) можна інтерпретувати реальні господарські операції, що відображаються у журналі господарських операцій (таблиця 10) як потоки між економічними категоріями (бухгалтерськими рахунками підприємства).

Вершинами графів будуть рахунки, а ребрами графа — дебетові або кредитові обороти за даними рахунками. І тоді утворюється звична для ока бухгалтера “шахівничка” — модель, що описує внутрішні потоки коштів на під-

Таблиця 10. Журнал господарських операцій

№ операції	Дата	Д _т	К _т	Сума, тис. грн.	Контекст операції
1	7.10	51	62	120	Отримані грошові кошти за відвантажену продукцію
2	8.10	68	51	30	Погашено заборгованість перед бюджетом
3	9.10	51	50	60	Внесено готівку, отриману від реалізації продукції, на розрахунковий рахунок у банк
4	10.10	56	50	70	Придбано за готівку 70 акцій власної емісії за ціною 1 тис. грн. за акцію
5	11.10	76	56	50	Погашено заборгованість перед кредитором власними акціями (50 акцій за ціною 1 тис. грн.)
6	12.10	76	51	80	Погашено заборгованість перед постачальниками за продану продукцію

приємстві, які у спрощеному вигляді подано на схемі 9.

Дебетові обороти в даному випадку можна тлумачити як обсяг операцій ре-цепції (одержання), а кредитові — як обсяг операцій донорства (віддача). Таким чином, підтверджується висновок, що традиційний бухгалтерський облік — емпірично сформована дисципліна, яка є окремим випадком моделювання із застосуванням формальних мов (зокрема векторної алгебри).

У розгорнутій аргументації можна розглянути одне за одним положення й інтерпретувати традиційні теоретичні основи бухгалтерського обліку. Наприклад, концептуальні основи, прийняті FASB.

Проте у короткому викладі цікаво зосередитися не стільки на верифікації, скільки на перспективах і конструктивній частині нової парадигми, практичних аспектах її використання.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ

3 аздаlegідь передбачити й описати всі можливості, що впливають із застосування нових підходів, очевидно, не вдасться. Нижче подано на-прями робіт, де вже нині отримано до-статньо вагомі і цінні результати.

Дидактичний ефект. Запропонований підхід забезпечує спадкоємність за-гальних і спеціальних блоків універси-тетської освіти. Слугує ілюстративним матеріалом для курсів філософії (у час-тині системної методології), вищої ма-тематички (з курсів алгебри, теорії авто-матів). Забезпечуються також семан-тично обґрунтовані міждисциплінарні

зв'язки між бухгалтерським обліком і власне економічними дисциплінами (менеджмент, маркетинг, фінанси то-що).

Теоретичний ефект. Полягає насам-перед у можливості теоретичного упо-рядкування емпірично сформованих Планів рахунків (насамперед Плану ра-хунків бухгалтерського обліку вироб-ничо-господарської діяльності об'єд-нань, підприємств і організацій).

Результатом такої роботи є значне поліпшення центральної процедурної частини бухгалтерського обліку⁷.

Це тим актуальніше, що Україна пе-реходить на Міжнародні стандарти бух-галтерського обліку (МСБО).

Практичний ефект. Уже нині на підставі запропонованої парадигми можна алгоритмізувати процедуру по-становки бухгалтерського обліку на підприємстві. За вихідний пункт бе-реться оптимізована (методами, що ви-користовують теорію графів) структур-но-функціональна схема підприємства.

Результат цього напрямку — проце-дура адаптації автоматизованих програм ведення бухгалтерського обліку до кон-кретного виробництва; автоматичне поєднання фінансового, управлінсько-го і виробничого обліку.

Варто очікувати створення контроль-них, тестових і діагностичних програм, що широко використовуватимуть за-

пропонований апарат.

Нормативний ефект. Як у міжправо-вих відносинах (у взаємовідносинах цивільного, підприємницького, фінан-сового, карного й інших підрозділів пра-вової системи), так і всередині кожної галузі права є багато колізій. Ситуація така поширена, що дістала спеціальну назву "абсурду і парадокса права". Оче-видно, формалізація мови господарсь-ких відносин (бухгалтерського обліку) може сприяти створенню експертних систем, що оперують нормативно ви-значеними правилами. І навпаки, експертна система, побудована як сукуп-ність нормативних правил, здатна сте-жити за своєю внутрішньою достатністю і несуперечністю, є своєрідним маяком у нормотворчому процесі.

Отже, сформульована концепція (ре-зультат у зоні А) розвиває теорію бухгал-терського обліку за системною методо-логією (методами системного аналізу).

Такий підхід допустимий, бо можна довести, що сучасна практика бухгал-терського обліку є емпірично сформо-ваною дисципліною, яка застосовує ок-ремі часткові методики моделювання.

На базі проведеної роботи у прак-тичному плані (результат у зоні В) роз-роблено апарат *обліку динаміки* суб'єкта господарювання, апарат обліку та *опти-мізації всіх* провідок за певний період між статичними балансами на початок

⁷ Центральною проблемою бухгалтерського обліку є встановлення відповідності прибутків підприємств поточного звітного періоду і витрат, визначених у цьому ж періоді, а також з'ясування взаємозв'язку в майбутньому між прибутками, визначеними в майбутньому, і відповідними їм витратами. У ході вирішення цієї проблеми бухгалтері фактично зіставляють витрати (efforts) і результати діяльності підприємства (accomplishments). Деякі витрати дають результати насправді, вони розглядаються як ви-трати (costs) і відраховуються з прибутку-результату (revenue) і, таким чином, є витратами поточного звітного періоду. Інші витрати припускають витрати в майбутньому, вони зазвичай розглядаються як відстрочені, тому що виступають витратами майбутніх звітних періодів (активами). Деякі витрати ви-даються неефективними нині і в майбутньому. Вони розглядаються як витрати, що повинні бути своєчасно відняті від прибутків як природні. Основна проблема бухгалтерського обліку полягає в роз-биванні безупинного потоку витрат на порції і порівняння останніх із певними звітними періодами.

Схема 9. Внутріфірмові потоки. "Шахівника" за 07.10.1997 р. — 12.10.1997 р.

Дебет /кредит	62 "Розрахунки з покупцями"	51 "Розрахунковий рахунок"	68 "Розрахунки з бюджетом"	50 "Каса"	56 "Інші грошові кошти"	76 "Розрахунки з іншими дебіторами"	Дебетовий оборот
62							0
51	120			60			180
68		30					30
50							0
56				70			70
76		80			50		130
Кредитовий оборот	120	110	0	130	50	0	410

і кінець періоду.

Подальший розвиток запропонованої концепції бачиться нам таким.

Розвиток у теоретичному аспекті. Учасниками і користувачами подальших розробок, на наш погляд, повинні бути: керівники підрозділів методології бухгалтерського обліку державних органів управління, керівники планово-економічних та фінансових служб великих підприємств, спеціалісти учбових та консалтингових фірм, інші фахівці подібного рівня. Їх об'єднує одне — всі вони потенційні організатори фінансових служб окремих суб'єктів господарювання та ініціатори постановки завдань на розробку (адаптацію) програмного продукту щодо обслуговування цих служб.

Розвиток у практичному спрямуванні. Час радикальних змін технології бухгалтерського обліку ще не настав. Стрімко накопичуватимуться зміни стандартів та технологій у рамках діалогової форми автоматизованого бухгалтерського обліку (за одночасного зростання питомої ваги цієї форми). Тренд цих змін у зростанні ролі “Книги обліку господарських операцій”, спеціальних електронних довідників (за Планом рахунків, за типовими господарськими операціями, календар, інші); у зменшенні ролі конкретних угруповань облікових регістрів (відомостей, журналів господарських операцій за рахунками бухгалтерського обліку, бухгалтерської звітності).

Фактично в термінах інформатики ці тренди можна характеризувати як зростання ролі центральної бази даних (із максимально дискретною інформацією за найдрібнішими аналітичними рахунками); з одночасним зменшенням ролі стандартних форм вводу інформації і стандартних форм звітності⁸. Роль останніх зменшується тому, що за допомогою сучасних технологій можна легко генерувати будь-яку “стандартну” форму: під конкретні стандарти бухгалтерського обліку, під чинне законодавство, під певного користувача облікової інформації. А також для розв'язання новітніх завдань бухгалтерського обліку: оцінки фактичного стану підприємства on-line, прогнозування, моделювання управлінських рішень.

Отже, розвиток технологій автоматизованого обліку пов'язаний зі зростанням потужності апарата трансформації облікової інформації. Причому потрібно чітко усвідомити, що сучасний апарат автоматизованої трансформації базується на реляційному принципі (реляційних СУБД) і є принципово обмеженим. Бо апарат цей повинен забезпечувати не лише логічну й арифметичну трансформацію, а й змістовну (“стискати-розгортати” інформацію в синтетичному й аналітичному аспектах, виявляти індикативні показники

та генерувати категорії прийняття управлінських рішень тощо).

Потрібні пов'язані із теорією графів технології, що базуються на фреймових та тезаурусних принципах. Саме такі принципи розвиваються теоретично (в зоні А) фаховою елітою та практично втілюються в автоматизованих системах бухгалтерського обліку і фінансового менеджменту.

Для практика всі ці складнощі замасковані сервісом, що надає комп'ютер. Тому розробка, осмислення, прийняття нових парадигм і запровадження нових технологій відбуватиметься еволюційно, поступово, із різною швидкістю для фахівців різних прошарків і спеціалізацій. Однією із форм започаткування конструктивної дискусії між фахівцями є ця стаття.

Олександр Авдюшкін,

генеральний директор державного підприємства “Фінпром”;

Ігор Зряков,

начальник відділу державного підприємства “Фінпром”, кандидат фізико-математичних наук;

Сергій Зубік,

директор аудиторської фірми “Баланс”;

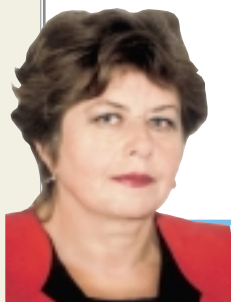
Олександр Назім,

начальник відділу головного управління НБУ;

Олег Пась,

аспірант Київського національного економічного університету.

⁸ Такі підходи вже реалізовані НБУ при переході банківської системи України на МСБО.

**Любомира
Кіндрацька**

Доцент Київського національного економічного університету.
Кандидат економічних наук

Підвищення ефективності економічної роботи банку до рівня, якого вимагають ринкові відносини, значною мірою залежить від обраної облікової політики. Принципи її формування окреслено Програмою реформування бухгалтерського обліку в банківській системі України. У процесі виконання цієї програми здійснено перехід до прогресивної методології обліку, звітності і контролю. Автор зосереджується на практичних проблемах її втілення.

Точка зору /

Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та облікова політика комерційних банків

Якщо методологію обліку прямо пов'язують із новими обліковими (фінансовими) інструментами — методом нарахування, методом резервів, методом переоцінок, то зміну підходів до звітності, на нашу думку, слід вважати безпосередньою передумовою реформування системи обліку. Перш ніж повести мову про методологію контролю, необхідно відпрацювати механізм внутрішнього контролю в банку, призначеного забезпечувати законність та ефективність здійснюваних активних і пасивних операцій.

Позитивні зміни в методології обліку і звітності є активним чинником розвит-

ку ринкових відносин у сфері банківського бізнесу. Проте невпевненість у результатах повсякденної діяльності все ж має місце. Отже, приймаючи різноманітні управлінські рішення, керівництво банку мусить враховувати можливі негативні наслідки кредитних, валютних або й політичних ризиків.

Вважаючи максимізацію прибутку основною метою створення та функціонування банку, його керівники розробляють генеральну стратегію її досягнення. Варто зазначити, що зростання прибутку забезпечується не лише на ринку банківських послуг (тобто в процесі їх реалізації), а й у сфері обігу бан-

ківського капіталу. Саме обіг капіталу дає змогу розширити обсяги активних операцій, а це за сприятливих умов допомагає отримати прибуток.

Уся ця діяльність неможлива без адекватного інформаційного забезпечення. Справді, інформація є обов'язковим вхідним фактором у схемі прийняття управлінського рішення. Вона також необхідна зовнішнім користувачам, дії яких можуть впливати на процес нарощування прибутку.

Головною метою обліку є надання звітності — джерела інформації про реальний фінансовий стан банку за визначений звітний період, — необхідної для

Головною метою обліку є надання необхідної для контролю банківської діяльності звітності

контролю банківської діяльності. Визначаючи облікову політику банку, його керівництво має враховувати, що зарубіжні партнери формують фінансову звітність за міжнародними стандартами.

Отже, удосконалення методики бухгалтерського обліку в банківській системі України ґрунтується на впровадженні міжнародних стандартів бухгалтерського обліку і виробленні адекватної облікової політики. Варто віднайти взаємозв'язок та оцінити ці, на перший погляд різнопланові, категорії, значення яких, до речі, не завжди вдало трактується в економічних виданнях [1].

Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (надалі — МСБО) містять принципові питання обліку господарських операцій, здійснюваних суб'єктами господарювання, незалежно від форми власності та специфіки діяльності. В них також подаються чіткі вимоги стосовно відображення результатів за здійсненими операціями у фінансовій звітності.

Саме тому закономірно поставити запитання: “Чи можна МСБО вважати методом бухгалтерського обліку?” Класична теорія означає метод бухгалтерського обліку як сукупність способів, що забезпечують отримання, обробку та видачу облікової інформації з метою її використання у процесі управління [2]. Отже, такий підхід призвів би до спрощення самої суті МСБО, адже:

по-перше, завдяки міжнародним стандартам бухобліку досягають прозорості фінансової звітності. Йдеться про створення середовища, в якому інформація про існуючі умови, прийняті рішення і фактичні дії стає зрозумілою та доступною всім учасникам фінансово-економічних відносин;

по-друге, чітке дотримання принципів МСБО сприяє гармонізації бухгалтер-

ського обліку та звітності, відтак закладається база достовірного сприйняття і порівнюваності інформації, що є необхідною умовою розвитку сучасної ринкової економіки.

З огляду на сказане, міжнародні стандарти бухгалтерського обліку є елементом методології як учення про структуру, логічну організацію, методи і засоби діяльності [3]. Зазвичай під діяльністю тут розуміється механізм дії інтегрованої системи бухгалтерського обліку, а методологічні основи проявляються у формі правил, норм, описів організації бухгалтерського обліку. Разом із тим було б неправильно трактувати МСБО як нормативний документ, що регламентує способи ведення обліку. У МСБО не лише визначено головні орієнтири, а й передбачено процедури підготовки і подання фінансової звітності. Отже, деталізація окремих питань із урахуванням традицій та особливостей ведення обліку входить до компетенції регулюючих органів у державах світу, які прийняли концептуальні основи МСБО як базу формування національної системи обліку та звітності. Передусім акцент ставиться на корисності фінансової інформації. Цього можна досягти, лише зробивши її відкритою і прозорою.

Національний банк як центральний банк України залишив за собою монопольне право регламентувати обсяги та склад звітної інформації щодо банківської системи. Також ним прийнято

Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку є елементом методології як учення про структуру, логічну організацію, методи і засоби діяльності

підходи МСБО стосовно формування звітних показників та механізму їх подання у фінансовій звітності комерційних банків. Усе це загалом дає змогу не лише надавати необхідну інвесторам, клієнтам банку прозору інформацію, а й дотримуватися принципу підзвітності у стосунках із органами державного управління, контролюючими органами, міжнародними фінансово-кредитними інституціями. Зазначені групи користувачів банківської інформації врешті-решт визначають рейтинг банку на ринку капіталів та інвестицій.

Вдаючись до аналогій, спробуємо охарактеризувати МСБО дещо нетрадиційно. Так, із курсу початкової школи ми знаємо про застосування певних одиниць виміру — грошових чи натуральних (метри, гектари, кілограми тощо). За своєю суттю МСБО нагадують вимірювання. Йдеться про вимірювання статей активу балансу та статей пасиву: капіталу і зобов'язань. Зрозуміло,

зробити їх грошову оцінку досить просто. Проблема в іншому — в тому, як досягти єдиної методики формування зазначених елементів балансу. Принципи і підходи щодо цього якраз і окреслюють МСБО.

Упродовж останніх 25 років комітет із міжнародних стандартів фінансової звітності працював над гармонізацією обліку й звітності. Нині діє 38 стандартів. Утім, роботу не можна вважати завершеною, оскільки підходи до бізнесу, мовою якого є бухгалтерський облік, змінюються відповідно до мінливих умов ринкової економіки. Коригування змісту затверджених стандартів є звичайним явищем.

Коригування змісту МСБО згідно з умовами ринкової економіки є звичайним явищем

Ще донедавна фахівці з цікавістю читали про МСБО у єдиному україномовному виданні за науковою редакцією С.Ф. Голова [4]. Сьогодні в Україні звіряються із практичним посібником Світового банку “Міжнародні стандарти фінансової звітності”. Навіть його назва свідчить, що стандарти обліку модифікуються у стандарти фінансової звітності. Це цілком логічно, оскільки кінцевою метою гармонізації обліку є звітність, підготовлена за єдиними принципами, що забезпечує відображення реального фінансового стану суб'єкта господарювання.

Як відомо, з 1 січня 1998 року банківська система України працює за реформованою системою обліку і звітності. Разом із багатьма новими інструментами обліку, передбаченими нормативними документами НБУ, комерційні банки отримали право формувати власну облікову політику, положення якої затверджуються наказом і діють упродовж року.

У найширшому розумінні облікова політика охоплює принципи, основи, правила, процедури, припущення, прийняті керівництвом при складанні та поданні фінансової звітності. Як правило, у положеннях комерційних банків про облікову політику зазначається, що вихідною базою її формування є міжнародні стандарти бухгалтерського обліку. Однак доречніше акцентувати концептуальні основи МСБО як базові принципи, з урахуванням яких має проводитися політика бухгалтерського обліку і готуватися фінансова звітність.

Концептуальні основи не є МСБО, але публікуються у збірнику стандартів. Вони сприяють якісній підготовці фінансових звітів із дотриманням принципів підзвітності та прозорості інформації, і загалом їх можна окреслити та-

ким бухгалтерським правилом: “Для того, щоб фінансові звіти відповідали підходам МСБО, вони повинні готуватися відповідно до:

- принципу нарахування;
- принципу установи, що працює”.

Обов'язковим є також дотримання якісних характеристик, таких як зрозумілість, доцільність, суттєвість, достовірність, нейтральність, обачність, повнота, порівнюваність, правдиве подання, превалювання сутності над формою.

Однак навіть у такому разі лишається слушним міркування, що до застосування концептуальних основ МСБО в процесі відпрацювання та затвердження облікової політики кожен банк повинен підійти творчо.

Передусім облікова політика формалізує мету діяльності банку і визначає конкретні шляхи її досягнення, а також сприяє виявленню факторів, які необхідно врахувати, оцінюючи фінансовий стан банку як об'єкта управління. Окреслюючи облікову політику, можна віднайти способи і засоби спрямування розвитку банку у визначеному на перспективу напрямі.

Широкому загалу банківських працівників добре відомий зміст першого стандарту МСБО — “Розкриття облікової політики”. У збірнику “Міжнародні стандарти фінансової звітності” перший стандарт названо “Подання фінансової звітності”. По суті цей стандарт об'єднав положення першого (“Розкриття облікової політики”), п'ятого (“Інформація, що підлягає розкриттю у фінансових звітах”) і тринадцятого (“Подання поточних зобов'язань”) стандартів.

У результаті перший міжнародний стандарт фінансової звітності визначає:

- мету, основні завдання та ключові положення фінансової звітності;
- сферу застосування цього стандарту, тобто окреслюються конкретні події, за якими застосування його положень є обов'язковим;
- принципи визначення, основоположні теорії, загальноприйнятні умови, правила і практику підготовки та подання фінансової звітності;
- способи оцінки фінансових і нефінансових статей у фінансовій звітності, а також елементи звітності, які належить розкрити у примітках.

Усі зазначені питання слід брати до уваги, відпрацьовуючи облікову політику, яку Національний банк України формулює як сукупність принципів, методів і процедур, необхідних установам банків для складання та подання фінансової звітності [5].

Банки розкривають облікову політику у примітках до звітності, описуючи:

- принципи обліку статей звітності;
- методи їх оцінки;
- факти, що стосуються змін в обліковій політиці.

Слід сказати, що питання облікової політики розглядаються не за кожним МСБО окремо, а в загальному контексті першого міжнародного стандарту “Подання фінансової звітності”.

Отже, дотримуючись професійно сформульованих положень облікової політики, можна добитися:

- достовірного подання звітності, що досягається шляхом застосування міжнародних стандартів;
- відповідності звітності концептуальним основам МСБО.

Нині фінансова звітність українських банків формується за даними фінансового обліку, що здійснюється відповідно до нормативних документів НБУ. Переведення банківської системи на облік за міжнародними стандартами аж ніяк не означає, що всі діючі нині нормативні положення НБУ стосовно обліку господарських операцій банків цілковито відповідають рекомендаціям кожного стандарту. Вже те, що концептуальні основи обліку витримано, дозволяє стверджувати: банківський облік ведеться за МСБО.

Варто зауважити, що за окремими операціями, враховуючи особливості діяльності українських банків і традицій,

Особливості діяльності українських банків і традиції національної системи обліку та статистики передбачають щодо окремих операцій дещо відмінні від МСБО підходи й принципи

що склалися в національній системі обліку та статистики, передбачено дещо інші підходи. Відіграє свою роль також той факт, що ринкова економіка в Україні знаходиться на етапі становлення. Однак це не означає порушення принципів підходів, визначених МСБО. Більше того, у примітках до фінансової звітності банки мусять зазначати всі відхилення від МСБО, аби забезпечити достовірну і правдиву звітність за реальними активами, зобов'язаннями та капіталом.

Саме тому міжнародні аудиторські організації, підтверджуючи відповідність фінансових звітів українських банків міжнародним стандартам, коригують окремі облікові процедури. Наведемо основні:

1. Резервування. Нині наші банки формують мінімальні резерви під можливі кредитні збитки. Однак стандарти вимагають висвітлювати у звітності ре-

альний стан кредитної заборгованості. Отже, сформовані мінімальні резерви належить коригувати до суми реальної кредитної заборгованості.

2. Ринкова переоцінка інвестицій. Проблема в тому, як її проводити, коли не діє активний фондовий ринок. Отже, проводиться корекція на відповідність стандартів 25 (“Облік інвестицій”) та 32 (“Фінансові інструменти: розкриття і подання”).

3. Категоризація основних засобів. Тут виникає проблема відповідності фінансового і податкового обліку, оскільки нормативними документами НБУ у фінансовий облік привнесено положення стандартів 16 (“Основні засоби”) та 17 (“Оренда”). У податковому обліку діють абсолютно різні положення щодо основних засобів (класифікаційні групи, нарахування амортизації).

4. Гіперінфляція. Норми стандарту 29 (“Фінансова звітність в умовах гіперінфляції”) в обліковій практиці українських банків не застосовуються.

Можна продовжити перелік нез'ясованих питань, але так чи інакше НБУ їх поступово централізовано вирішуватиме. Однак існує досить серйозна проблема, що стосується кожного комерційного банку: якщо керівництво банку не вимагає формувати внутрішню звітність відповідно до МСБО, то це означає, що стандарти в управлінні банком не застосовуються. Знайти вихід із такої ситуації досить непросто. Передусім необхідно:

- вдосконалити внутрішню фінансову звітність банку;
- посилити механізм впливу фінансового менеджменту;
- вдосконалити інформаційні системи менеджменту.

За такого підходу облікова політика відповідатиме стратегічним напрямом діяльності банку. □

Література.

1. Р.Грачова. Від принципів до стандартів // Галицькі контракти. — 1999. — № 20. — С.23.
2. А.М. Кузьмінський, Ю.А. Кузьмінський. Теорія бухгалтерського обліку. — К.: Все про бухгалтерський облік, 1999. — С.52.
3. Большая советская энциклопедия. В 30 т. 3-е изд. М.: Советская энциклопедия, 1974. — Т.16. — С. 478.
4. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку / Пер. з англ. за ред. С.Ф.Голова. — К., 1998. — 736 с.
5. Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банківських установах України. Постанова Правління Національного банку України № 566 від 30.12.1998 р.

Дві статті на огню тему /

Приймання платежів від населення: здобутки і втрати

Читач журналу, який із власного досвіду зусібіч знає обговорювану проблему, та фахівці Національного банку України ведуть мову про важливі відносини між державою та її громадянами — організацію розрахунків населення за спожиті комунальні послуги, енергоресурси, платні послуги сфери обслуговування тощо.

Усього таких видів платежів — близько чотирьох десятків, а організацій та установ, на користь яких вони приймаються, у першому-ліпшому обласному центрі не менше ста.

Варто наголосити, що сьогодні, в умовах економічної кризи, у цьому секторі готівкового платіжного обороту задіяно значні кошти населення країни.

Усі ми пам'ятаємо: ще кілька років тому нарахуванням платежів за дорученням і тарифами виробників послуг займалися житлово-комунальні контори. Вони ж виписували і видавали розрахункові книжки, отримували через ощадні каси гроші, розподіляли їх та нараховували виробникам послуг.

Така схема до певного часу влаштувала всіх учасників цього процесу:

- ◆ клієнта, який, відстоявши раз на рік чергу, отримував у житлово-комунальній конторі (ЖКК) книжку з нарахуваннями платежів за всіма видами послуг і там же при потребі міг розібратися з непорозуміннями, а в будь-якій ощадній касі — розрахуватися за свої борги. Мало хто з платників тоді достеменно знав, що означають РЕС, ВУВКГ, ТЕЦ і де вони знаходяться;

- ◆ ЖКК, які, отримуючи за свою роботу певний відсоток, контролювали фінансові потоки, простежували, як враховується фактор міграції населення при розрахунках;

- ◆ Ощадбанк, що на той час був монополістом у розрахунково-касовому обслуговуванні і теж отримував за обслуговування свій відсоток від прийнятих сум;

- ◆ виробників послуг, які практично були позбавлені клопоту розрахунків із вередливим клієнтом, а чималі відрахування — плату за цей спокій, як і всі витрати, не вважали суттєвими.

Це благополуччя зникло водночас — із початком безгрошів'я, інфляції та пов'язаних із ними бідності або непорядності і безвідповідальності. Зрозумівши, що настали скрутні часи, виробники послуг, особливо енергетич-

них, змушені були терміново вживати заходів. А оскільки все робилося поспіхом, часто приймалися найпростіші і, як скоро з'ясувалося, не найкращі рішення. Невдовзі у кожній конторі (РЕС, ГАЗ, ТЕЦ тощо) виникли свої абонентські бюро, які:

- ◆ створювали картотеки абонентів, банки даних, тобто вели свою статистику;

- ◆ замовляли, виписували та видавали клієнтам розрахункові книжки;

- ◆ одержували з пунктів приймання платежів тисячі квитанцій-свідочств про прийняті платежі, "розносили" їх по рахунках абонентів;

- ◆ розбиралися з численними помилками у номерах, сумах, прізвищах, адресах тощо.

Утім, виробників послуг влаштовувало принаймні те, що вони отримують свої гроші та інформацію щодо платежів.

Водночас почали приймати платежі від населення і деякі комерційні банки

Виробники послуг відмовляються укладати угоди з альтернативними Ощадному банку операторами, пропонуючи їм значно гірші умови

та підприємства поштового зв'язку. Поява альтернативи обумовила падіння рівня комісійної винагороди до 2%, у сільській місцевості навіть 1.5% (тобто нижче собівартості цієї послуги). При цьому дещо втратив Ощадний банк, але треба визнати, що й досі завдяки цілому ряду обставин він домінує. Мимоволі згадаєш його колишній монополізм. Однак нині це зумовлено тим, що виробники послуг (житлово-комунальні підприємства, філії торгового дому "Газ України" та деякі бюджетні установи) безпідставно, але категорично відмовляються укладати угоди з іншими операторами, пропонують умови або неприйнятні, або значно гірші, ніж в угодах із Ощадним банком.

Не перераховуючи всіх перетворень

Володимир Зволинський

Провідний інженер із питань маркетингу Херсонської дирекції Українського державного підприємства поштового зв'язку

останніх років, можна з певністю сказати, що найбільше постраждав споживач, котрий сьогодні не просто залишився наодинці з безвідповідальною безгосподарністю (особливо у так званому відомчому секторі житлового фонду) комунального обслуговування, не тільки не має права вибирати виробника послуг, а навіть позбавлений змоги самостійно вирішувати, де розплатитися за отримані послуги. Прикладів безліч. Можна якось змиритися з незручностями, пов'язаними із залишками монополії Ощадного банку. А якщо, приміром, терміново доводиться сплатити заборгованість за користування телефоном, який погрожують відключити? Хоч клієнт чи ні, а мусить стати в довгу чергу одного з лічених у місті так званих "сервіс-центрів". Ще один приклад: квартирну плату Комсомольському ЖКО м. Херсона приймають тільки у трьох приймальних пунктах, тож, окрім пенсіонерів, які, отримавши пільги і субсидії, стали зразковими платниками, у черзі мало хто марнуватиметься.

Сьогодні споживач із цілою купою квитанційних книжок повинен мати щонайменше добрий зір та тверду руку, щоб правильно заповнити 14-розрядні номери рахунків та інші реквізити у кожній із квитанцій, — інакше оператори введуть помилкові дані, і його платіж довго блукатиме як помилковий чи нерозпізнаваний.

А якщо споживачеві знадобиться нова книжка або він поцікавиться, чи має заборгованість, то це вже справжня напасть. Доведеться взяти всі квитанції, паспорт, довідку із ЖКК тощо, побувати у кожній із контор, що знаходяться в різних кінцях міста та мають свої графіки роботи. Практика свідчить: без тиждневої відпустки цієї проблеми не вирішити.

Та й це ще не все у довгому переліку поневірянь, які випали на долю споживача. Ось запитання "на засипку": чому за користування балоном скрапленого газу не можна заплатити у філії

Ощадного банку або у відділенні поштового зв'язку і чому не можна офіційний документ, що підтверджує оплату, віддати водію, аби замінив порожній балон на повний? Проста операція! Чому ж філії “Укргазу” так наполегливо обстоюють існуючий “порядок” розрахунку готівкою і ці великі гроші обертаються безконтрольно? Ми вже не згадуємо про те, що, крім виробника, ще й якісь комерційні структури їздять по селах і, навіть не криючись, пропонують газ.

Кожен із нас, мабуть, може багато чого додати у розвиток цієї теми. Але словами цю важливу справу з місця не зрушиш. Головну роль тут, безумовно, мають відіграти місцеві органи влади.

Практика свідчить, що в областях, де інтереси споживача, який платить гроші, та держави визнано пріоритетними, швидко знаходять правильне рішення — створюють і розвивають електронні системи приймання платежів та обробки масивів інформації. Вони вже функціонують у Києві, Луцьку, Черкасах, Запоріжжі, Харкові, Херсоні. Ініціаторами цієї справи три роки тому стали переважно місцеві органи.

Електронні системи приймання платежів та обробки масивів інформації — різні за рівнем розвитку, колом вирішуваних завдань. На мою думку, найперспективнішою з них є класична безквитанційна електронна система платежів (див. схему). У майбутньому вона може стати підмурівком розвинутої електронної системи безготівкових розрахунків населення. Учасники процесу відомі: виробники послуг, власники мереж автоматизованих пунктів приймання платежів, споживачі послуг — платники. Новим елементом у ньому є єдиний розрахунковий центр. Він може бути міжбанківським, міжвиробничим, міським — це залежить від того, хто ініціатор його створення. Головне, щоб центр був незалежним, обладнаним на сучасному технічному рівні структурним підрозділом, послугами якого на абсолютно рівних правах зможуть користуватися всі без винятку: виробники послуг та установи, на користь яких приймаються платежі; банківські та інші установи — власники мереж автоматизованих пунктів приймання платежів від населення; міські органи управління.

Система забезпечує:

- ◆ ліквідацію монополізму у розрахунково-касовому обслуговуванні населення;

- ◆ надання споживачам сервісу практично необмеженого рівня;

- ◆ абсолютний контроль за надходженням платежів та фінансовими потоками;

- ◆ значне зменшення трудових та фінансових витрат підприємств — виробників послуг;

- ◆ спрощення механізму нарахування та надання населенню пільг і субсидій;

- ◆ можливість проведення соціологічних обстежень та аналізів із метою їх використання для прийняття відповідних рішень органами управління;

- ◆ виконання статистичних функцій.

Надалі цей перелік може бути значно розширений у таких напрямках, як централізоване нарахування платежів; використання безготівкових розрахунків тощо.

Функціонально центральний учасник системи — розрахунковий центр — повинен бути єдиним, оснащеним потужним комп'ютерним обладнанням та відповідним програмним комплексом, надійними каналами зв'язку (скажімо, у мережі “Інтернет” або “Інфоком”), осередком, який концентрує бази да-

В областях, де інтереси споживача та держави визнані пріоритетними, знайшли правильне рішення: створили й розвивають електронні системи приймання платежів та обробки масивів інформації

них щодо нарахувань та боргів населення за спожиті послуги, а також щодо тарифів, пільг та субсидій, інформацію про міграцію населення тощо.

Дуже важливо виправити помилку з присвоєнням одному й тому ж абоненту різних номерів особистих рахунків за кожним видом платежів і ввести єдиний кодифікатор щодо всіх видів послуг як систему координат, що базується на понятті “житлове приміщення” (квартира, будинок, кімната у комунальній квартирі тощо). Це значно спростить підрахунки, дасть змогу уніфікувати систему та розширити напрями її використання.

Інше важливе завдання — забезпечити участь у роботі системи всіх виробників послуг, особливо житлово-комунальних підприємств, без яких неможливо одержати повну базу даних, інформацію про міграцію населення. Система, де не задіяний хтось із виробників послуг, стає менш привабливою для платника. Вона повинна також мати достатньо автоматизованих пунктів приймання платежів, розташованих у людних місцях. Бажано, щоб усі або більшість операторів приймали платежі — цивілізована конкуренція дає свої переваги. Непорозуміння у цих питаннях сьогодні значно гальмують використання і розвиток діючих систем.

Слід правильно налагодити правові та фінансові відносини між окремими лан-

ками системи, врахувавши можливості та інтереси кожного учасника процесу, насамперед прагнення споживача.

Нарешті, як це не важко, треба, подолавши шалений опір, переконати відповідних керівників у доцільності використання такої системи. Втім, це тема для окремої публікації.

Не можна не погодитися з директором департаменту платіжних систем Національного банку України Віктором Кравцем, який стверджує, що в успіху цієї справи мають бути зацікавлені передусім місцеві органи влади — все залежить від цілеспрямованих конкретних дій їх керівництва. Тим більше, що ніяких додаткових витрат, окрім тих, що сьогодні є у сфері розрахунків населення, вона не потребує. Розрахунковий центр створюється і діє за рахунок певної частини комісійної винагороди, яку отримують від підприємств — виробників послуг установи — власники мереж приймальних пунктів. Можна, звісно, застосувати й інші підходи — такі, скажімо, як кооперація коштів чи витрати з місцевого бюджету (тимчасові, з поверненням), використання можливостей існуючих комп'ютерних центрів, спонсорські внески тощо. Було б бажання!

В усякому разі економічний ефект від використання системи швидко перекриє витрати. І це дуже легко довести.

Чи поділяться власники приймальних пунктів? Уже діляться. А хто не вважає це необхідністю, завтра втратить і те, що має сьогодні.

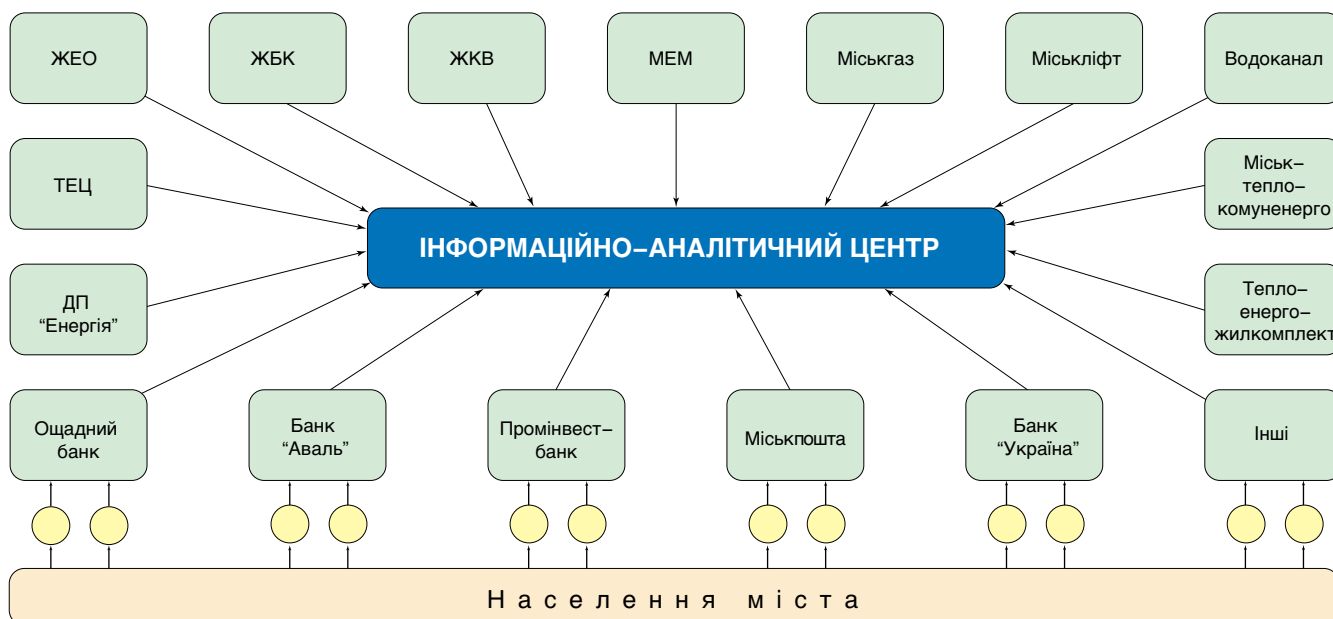
Коротко про технологію самого процесу та його переваги. Цикл починається на підприємстві, що надає послуги. Там, використовуючи власну базу даних, за власними тарифами виконують нарахування — поточне та з урахуванням боргів минулого періоду, пільг та субсидій і створюють електронний реєстр, в якому відображено розрахунки кожного абонента.

До речі, тут з'являється перша можливість чимало зекономити в майбутньому — вона криється в об'єднанні зусиль виробників послуг. Сьогодні вони до цього ще не готові. Час настане, коли почнуть запроваджувати багатотарифні послуги.

Електронні реєстри каналами зв'язку (а на першому етапі, можливо, й на магнітних носіях) надходять від виробників послуг до єдиного розрахункового центру. Там вони перетворюються у масив інформації, де з використанням єдиного кодифікатора дані формуються окремо щодо кожного абонента та передаються на всі автоматизовані пункти приймання платежів.

Це те, що вже сьогодні набуває у нас практичного втілення, хоч і не всюди

Схема організації приймання платежів від населення за безквитанційною системою

або не в повному обсязі. Скажімо, у Черкасах на 25 пунктах приймання платежів поштамту пересічний споживач може дістати інформацію про свої нарахування і борги за основними видами послуг та при бажанні взяти роздрук (для товариства захисту прав споживачів — рахунок) і, з'ясувавши для себе всі питання, там же, на місці, заплатити за послуги (частково або повністю); отримати чек, де зазначено: коли, кому, скільки, через кого сплачено гроші. Зважаючи, що ці пункти приймають уже майже 40% усіх платежів, можна стверджувати: платник систему визнав. Людей приваблює те, що не треба заповнювати численні квитанції, навіть мати їх при собі. Хоча є й такі, котрим приємно бачити відмітку у квитанції. Це теж не проблема: воля клієнта — передусім. Крім того, на обслуговування одного відвідувача оператор витрачає дуже мало часу, тому черги практично не бувають. Достатньо адреси, прізвища, а часом і номер телефону, щоб здійснити операцію.

Наприкінці робочого дня оператор автоматизованого приймального пункту виводить електронний реєстр, що сформувався протягом дня, фіксує зведені дані у належних журналах, гроші інкасуються, а реєстр платежів передається в електронний розрахунковий центр підприємства — власника приймальних пунктів. Там формується зведений реєстр, виводяться суми, належні виробникам послуг. Гроші, за винятком комісійної винагороди, перераховуються по системі "клієнт — банк" кожному виробникові послуг. Електронні реєстри платежів, прийнятих за робочий день усіма пунктами, разом із даними

платіжних доручень та часткою комісійної винагороди, що належить розрахунковому центру, надходять у розрахунковий центр.

Уранці або найпізніше у першій половині наступного дня бухгалтерії виробників послуг, одержавши від розрахункового центру свій електронний реєстр, точно знають, хто, де, коли сплатив і скільки грошей через який банк надійде на їхній рахунок. Електронні реєстри обробляються, і все починається спочатку.

Враховуючи малу ймовірність того, що хтось зі споживачів прийде двічі на місяць, передавати електронні реєстри від виробників до розрахункового центру, а потому і до приймальних пунктів

Враховавши можливості та інтереси кожного учасника процесу розрахунків, слід правильно налагодити правові й фінансові відносини між ланками всієї системи розрахунків

частіше немає сенсу. Проте це вже, як кажуть, справа техніки.

Оскільки з першого електронного реєстру, сформованого виробником послуг, ручне втручання у весь цикл процесу не передбачене, то помилки теоретично неможливі.

Це, а також відсутність квитанцій як таких забезпечує значну економію витрат підприємств — виробників послуг. Навіть дуже простий розрахунок показує, що у місті з населенням близько 500 тисяч чоловік річний економічний ефект від нововведення становитиме орієнтовно 800 тис. грн.

Опоненти не сприймають ці цифри, адже заготовленими заздалегідь розра-

хунковими книжками завалені цілі кімнати. Але навіть вирахувавши суму, витрачену на їх друкування, обласний центр усе ж матиме чималий зиск.

Виклавши ці міркування, ми зачепили лише верхівку айсберга. Адже система, якщо підійти до справи творчо, має практично необмежені можливості. За бажанням виробників послуг у центрі міста або в кількох його районах можна організувати приймальні для населення, де кожен мешканець зможе одразу і без проблем вирішити всі свої питання щодо розрахунків. Зробити це буде нескладно, адже в таких осередках використовуватиметься весь обсяг інформації з архіву, створеного в єдиному розрахунковому центрі. У тій же приймальні відвідувачу видадуть офіційний документ про його заборгованість за всіма нарахуваннями за послуги.

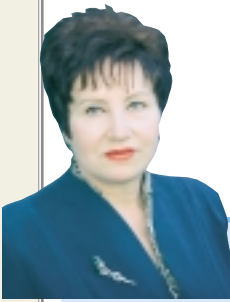
Переконаний, що операторів потрібно буде у кілька разів менше, ніж службовців, які сьогодні у численних конторах воюють з довгими чергами. Звільнені від цієї рутинної праці, вони можуть перекваліфікуватися на контролерів, техніків тощо.

За бажанням виробників послуг можна запровадити автоматизоване оповіщення боржників про необхідність з'явитися до приймального пункту. Як показав досвід, це дає непогані результати.

Розмірковуючи над цими рядками, я не мав на меті схилити ще когось на свій бік. Мої переконання розділяє багато людей. Сподіваюсь на підтримку однодумців, на те, що ми все ж об'єднаємо зусилля. Може, тоді і народу, й державі стане трохи легше.

□

Компетентно /

**Людмила
Письменна**

Заступник директора департаменту —
начальник управління методології
та організації безготівкових розрахунків
департаменту платіжних систем НБУ

У статті запропоновано підхід до приймання платежів населення, який може зацікавити банки, що приймають платежі за комунальні та інші послуги чи планують цим займатися. Створення та використання банком подібної системи сприятиме налагодженню довірчих стосунків із клієнтом, поліпшить імідж банку та підвищить його конкурентоспроможність.

**Наталія
Вознюк**

Головний економіст відділу методології
та організації безготівкових розрахунків
у національній валюті управління методології
та організації безготівкових розрахунків
департаменту платіжних систем НБУ

Проблеми та шляхи вдосконалення обслуговування банками платіжного обороту населення

Однією з найважливіших сфер банківської діяльності, від якої залежить ефективність функціонування економіки в цілому і кожного суб'єкта підприємницької діяльності зокрема, є організація розрахунків у господарському обороті. Нині проблема неплатежів у нашій економіці набула такої гостроти, що на її тлі прискорення обороту набуває надзвичайно важливого значення. Щоб ефективніше здійснювати розрахунки та прискорити оборот коштів, Національний банк України Інструкцією № 7 запровадив різні форми та механізми безготівкових розрахунків (за допомогою платіжних доручень, платіжних вимог-доручень, розрахункових чеків, акредитивів, векселів тощо). Інструкцією передбачаються розрахунки як юридичних осіб між собою і з фізичними особами, так і розрахунки між фізичними особами.

Із метою подальшого розвитку та вдосконалення розрахунків Указом Президента від 23.01.1999 р. № 44/99 “Про комплексні заходи щодо оздоровлення банківської системи на 1999—2000 роки” перед Національним банком України та банківською системою поставлено завдання сприяти залученню до банківської сфери розрахункових операцій фізичних осіб. Щоб забезпечити виконання цього завдання, необхідно створити такі умови, аби кожен споживач міг оплатити надані послуги в зручний час, у вибраному ним місці та з мінімальними затратами.

Цікавим є досвід розв'язання подібних проблем у фінансовій системі США. Тут населенню та підприємствам пропонується ряд послуг, найпоширенішими з яких є:

■ обслуговування автоматичними розрахунковими палатами (АРП);

■ загальнонаціональна система банківських карток, система розрахунків у торгових точках та вдома;

■ автоматизація видачі та приймання коштів.

У рамках програм удосконалення системи централізованих платежів населення банки створюють АРП для обслуговування постійного платіжного обороту між фізичними та юридичними особами, підприємствами, державними та комерційними фінансовими установами. Виокремити такі платежі із загального фінансового обороту та автоматизувати їх обробку фінансовим

Кожен споживач повинен мати змогу оплатити надані послуги в зручний для нього час, у вибраному ним місці та з мінімальними затратами

установам нескладно. Це значно скорочує витрати на обробку низькорентабельних операцій, обслуговування численних дрібних платежів і сприяє підвищенню ефективності роботи установи. При великих обсягах обслуговування собівартість обробки однієї проводки може знизитися у 2—2,5 рази. Платіжний оборот на постійній основі за встановленим графіком налагоджується за умови здійснення операцій трьох типів:

■ виплати населенню коштів соціального та пенсійного забезпечення (пенсії, допомога безробітним тощо);

■ виплати заробітної плати та різних видів заохочень;

■ оплата комунальних послуг, страхових та деяких видів зобов'язань — на-

приклад, іпотечних платежів.

В Україні немає організацій, що, на зразок АРП, здійснюють платежі в повністю автоматизованому режимі, проте частину їх функцій із обслуговування платіжного обороту на постійній основі виконують комерційні банки та пошта.

На нинішньому етапі економічного розвитку нашої країни створення небанківських організацій для забезпечення розрахунків населення, незважаючи на позитивний вплив конкуренції на розвиток інфраструктури, є передчасним: ця справа потребує значних матеріальних вкладень, забезпечення відповідного захисту від несанкціонованого доступу та, найголовніше, гарантій виконання зобов'язань таких організацій перед платником. Ми вже пережили епопею з трастами, інвестиційними фондами та подібними організаціями, які, скориставшись довірою населення, зібрали кошти і безслідно зникли. Нині **контроль за небанківськими організаціями є проблематичним**. Лише банківська система є прозорою для наглядових органів, зокрема Національного банку України, прогресивною з точки зору організації обліку, тут існують вимоги щодо захисту інтересів вкладників та клієнтів. Отож, **цілком природно, фінансовим посередником між населенням та комунальними службами, іншими одержувачами коштів повинні бути банки**. Тому сьогодні всі види платежів від населення приймають здебільшого установи банків. Ця діяльність регламентується такими нормативними й законодавчими актами:

■ Законом України “Про застосування електронних контрольно-касових апаратів і комп'ютерно-касових си-

стем при розрахунках із споживачами у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг”;

■ Інструкцією НБУ № 1 “З організації емісійно-касової роботи в установах банків України” від 7 липня 1994 року і змінами та доповненнями до неї, затвердженими постановою Правління НБУ 15 вересня 1998 року № 368;

■ Інструкцією № 7 “Про безготівкові розрахунки в господарському обороті України”, затвердженою постановою Правління НБУ від 02.08.1996 р. № 204 зі змінами та доповненнями.

Крім того, більшість банків розробила внутрішні положення, що регламентують порядок виконання цих операцій з урахуванням особливостей використання програмних комплексів тощо (Ощадбанк, АКБ “Україна”, Мегабанк та інші).

ТРАДИЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ПРИЙМАННЯ ПЛАТЕЖІВ НАСЕЛЕННЯ

Населення здійснює через банківську систему платежі за товари та послуги шляхом:

а) **безготівкових розрахунків** за дорученнями вкладників про списання сум з їхніх поточних вкладних рахунків або із застосуванням пластикових карток. Доручення виконуються в разовому порядку чи протягом обумовленого часу;

б) **оплати готівкою**. Операції з приймання платежів у готівці проводяться на підставі **трьох типів платіжних документів**:

■ платіжні документи типових форм, обумовлених у договорі (зведені розрахункові книжки);

■ платіжні документи типової форми, розроблені організаціями, на користь яких проводиться платіж (розрахункові книжки, рахунки за телефон);

■ платіжні документи, форму яких визначено Інструкцією НБУ № 1 “З організації емісійно-касової роботи в установах банків України”.

Приймання платежів на користь одержувачів коштів відбувається як разове перерахування чи на основі укладених із клієнтами договорів, у яких банки обов’язково передбачають:

а) способи передачі іншій стороні других примірників доручень (квитанцій, приходних документів (реєстрів платежів), за якими здійснено оплату), — як правило, ці документи пересилаються рекомендованими листами, або працівник клієнта отримує їх кожні три дні, розписуючись у журналі з пред’явленням доручення, або копії документів доставляються безпосередньо клієнтам

автотранспортом банку, спецзв’язком, поштовим, у вигляді файлів на магнітних носіях тощо;

б) частоту та порядок взаємної звірки (як правило, не рідше одного разу на місяць);

в) форми документів (довгострокові доручення, зведені квитанції) та особливості їх заповнення;

г) умови прийому, строки та періодичність зарахування коштів на рахунки одержувачів, розмір комісійної винагороди, на яку має право банк, здійснюючи комунальні та інші платежі.

Традиційну схему приймання установами банків платежів населення можна поділити на чотири етапи:

1. Визначення учасників розрахунків — платника й одержувача платежу (надалі — клієнтів) — та умов здійснення операції (чи укладено угоду з отримувачем платежу, готівковий чи безготівковий платіж).

2. Перевірка правильності заповнення реквізитів та призначення платежу, здійснення операції.

3. Формування вихідних форм, відмітка в документах клієнта, передача документів на проводку, формування документів за одержувачами та пересилка.

4. Визначення комісійної винагороди.

За виконання операцій із приймання платежів на користь підприємств, з якими установи банку уклали договори, комісійний збір стягується безпосередньо з них у розмірі, визначеному в договорі. Комісійна винагорода може зараховуватися одночасно з виконанням (перерахуванням) платежу або впродовж терміну, зазначеного в договорі. В разі відсутності у списках підприємства, з яким укладено договір, збір стягується безпосередньо з платника у встановлених відсотках від суми

Створювати в Україні небанківські організації для забезпечення розрахунків населення — передчасно, оскільки це потребує значних матеріальних вкладень, налагодження захисту від несанкціонованого доступу та, найголовніше, гарантій виконання своїх зобов’язань перед платником

ми платежу. Про необхідність оплатити послугу платник повідомляється до її здійснення. Проте деякі банки (Укросоцбанк, Укрінбанк) при перерахуванні платежів до бюджету та державних цільових фондів із населення комісію не беруть; ряд банків утримує плату залежно від виду послуг, регіону, де діють їхні пункти прийому, наявності банків-конкурентів.

Інформація стосовно прийнятих за день платежів передається окремо кожним структурним підрозділом банку до ОДБ як через проміжні (магнітні) носії інформації, так і каналами комп’ютерного зв’язку.

Кошти, прийняті та перераховані від населення, зараховуються на транзитний рахунок № 2902, відкритий кожному структурному підрозділу банку. По закінченні операційного дня бухгалтерія банку обробляє отриману інформацію та розщеплює суми прийнятих платежів за розрахунковими рахунками отримувачів коштів (відповідно до укладених угод), роздруковує платіжні доручення на перерахування коштів на поточні рахунки клієнтів, на чію користь прийнято платежі (як правило, наступного робочого дня чи в строки, передбачені договором). На кожного отримувача коштів складається окреме платіжне доручення.

По закінченні операційного дня розсортовані за одержувачами платіжні документи обанделюються, на обанделюючій стрічці проставляється номер установи банку-одержувача платежу, його рахунок, кількість документів і сума. Одночасно із перерахуванням платежів документи за всіма платежами направляються до банку-одержувача, обчислювального центру чи безпосередньо до одержувача (див. схему).

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ ПЛАТІЖНОГО ОБОРОТУ НАСЕЛЕННЯ

Як бачимо, традиційна технологія розрахунків з отримувачами платежів надзвичайно громіздка і не може задовольняти всіх учасників розрахунків. З огляду на це стає зрозумілим підвищення інтересу комунальних та енергопостачальних підприємств до застосування електронних систем при здійсненні розрахунків із населенням. Цей інтерес зумовлено значним рівнем заборгованості населення перед зазначеними підприємствами (з постійною тенденцією до зростання) та специфікою їх роботи. Зокрема, постійним характером розрахунків, введенням роздільної оплати за комунальні послуги (як наслідок — наявність окремих квитанцій із різних видів комунальних послуг і різноманітність при формуванні особових рахунків клієнтів за кожною з них), стійкою тенденцією до приведення тарифів до ринкових, що примушує, з одного боку, платника стежити за змінами тарифів стосовно кожного виду послуг окремо, а з другого — спонукає комунальні служби налагоджувати чіткий облік як абонентів,

так і їхніх платежів. Природно, автоматизований облік має ряд переваг над традиційними методами, які ґрунтуються на морально застарілій технічній базі і мають певні недоліки, а саме:

- обмежену швидкість суто банківської обробки платежів, низький рівень

Традиційна технологія розрахунків з отримувачами платежів — надзвичайно громіздка і не може цілковито задовольнити всіх учасників розрахунків

її автоматизації, внаслідок чого на обслуговування клієнтів витрачається багато часу;

- вузькі можливості щодо надання організаціям — одержувачам коштів інформаційного сервісу через відсутність оперативної та повної інформації про стан розрахунків: він зводиться фактично до передачі бандеролей, повідомлень та оформлення елементарних реєстрів;

- відсутність єдиної системи кодуювання платежів за типом наданих послуг, що ускладнює передачу даних про платежі засобами електронного зв'язку та проведення звірки з одержувачем коштів; оскільки кожен постачальник, у тому числі й банки, має власне кодування видів платежів, при відправці реєстрів прийнятих платежів їх доводиться перекодовувати;

- не синхронно та не регламентовано надходять кошти на розрахунковий рахунок організацій, а також повідомлення до самої організації, примітивний зв'язок банку та організації, що унеможливує ефективні контрольні дії;

- немає можливості взяти з клієнта достовірну суму (рахунок, як правило, клієнт виписує собі сам).

Ці недоліки створюють проблеми в організації та обслуговуванні платіжного обороту населення. Вирішити їх, навести порядок у платіжній системі населення, вдосконалити приймання комунальних платежів можна за умови оперативного надходження інформації про оплату від установ, які приймають платежі, і тісної взаємодії комунальних служб та банків.

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ

Вирішенням цих проблем кожен банк займається самостійно, створюючи власну базу інформації про постачальників, банки, послуги та споживачів на підставі договорів чи проплат. Відомості щодо клієнта, який заплатив принаймні один раз, зберігаються в довіднику та беруться до уваги при здійсненні ним наступного платежу.

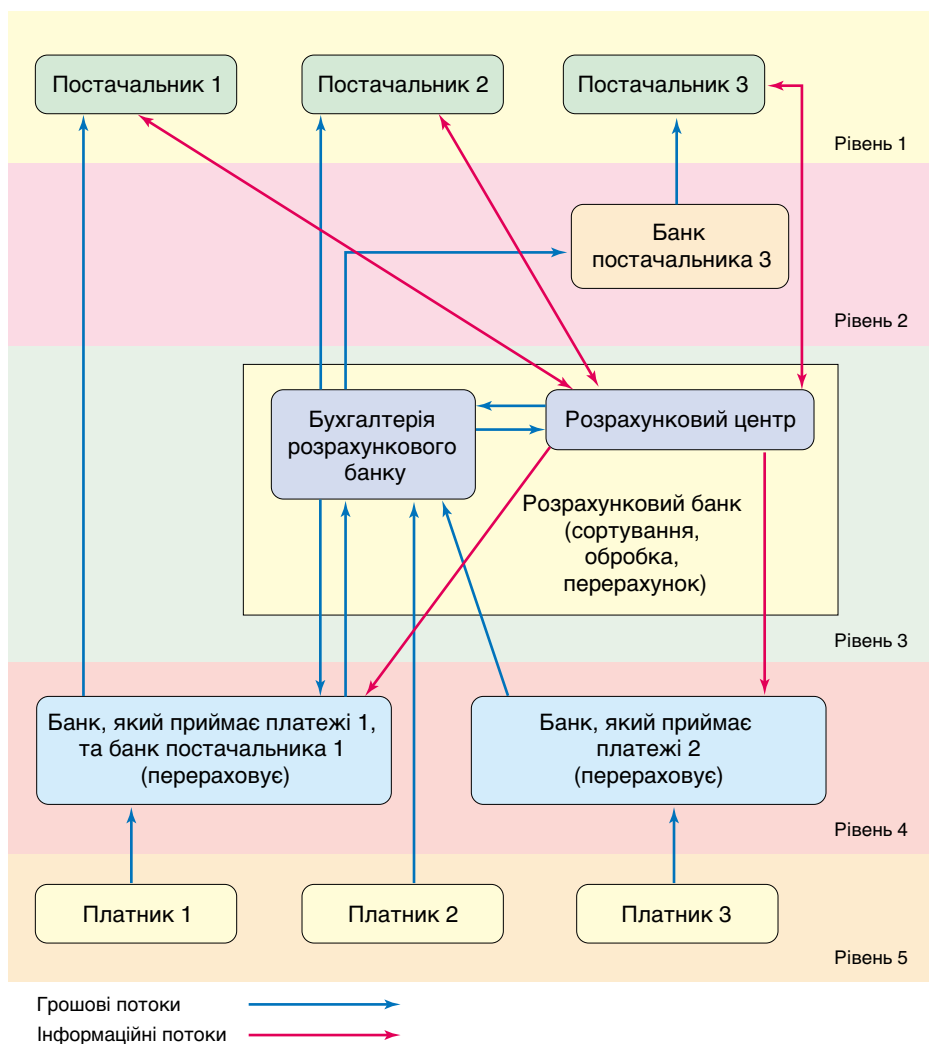
Проте прогресивнішим є підхід, впроваджуваний нині за активної участі обласних держадміністрацій, а саме: *на першому етапі* — удосконалення та спрощення порядку приймання платежів від населення, зменшення кількості паперових носіїв інформації (розроблено зведені квитанційні книжки). *На другому етапі* — формування єдиної бази запровадження комплексної автоматизації та концентрації розрахунково-касового обслуговування міських комунальних підприємств та організацій. Це дасть змогу прискорити надходження коштів на рахунки постачальників. Такі технології запроваджено, зокрема, у **Вінницькій, Волинській, Житомирській**, запропоновано для роботи в **Херсонській** областях, де обласні державні адміністрації своїми розпорядженнями зобов'язали управління житлово-комунального господарства разом з установами місцевих банків створити єдину централізовану систему оплати за житлово-комунальні послуги. У Вінницькій області так працюють на базі обчислю-

вального центру (ОЦ УЖКГ) із 1997 року, у Волинській — на базі обчислювального центру при Луцькому управлінні статистики — з 1995 року. Заслужовує на увагу підхід, практикований **на Харківщині Східноукраїнським енергетичним банком “Мегабанк” та активно впроваджуваний Ощадним банком України**. У загальних рисах ця технологія (див. схему) зводиться до обслуговування населення на основі нарахувань, проведених комунальною службою стосовно кожного клієнта та щомісяця наданих розрахунковому центру при уповноваженому банку, і щоденної звітності цього банку перед організаціями — одержувачами платежів (у електронному чи іншому обумовленому вигляді) щодо кожного клієнта.

Інформаційна база, створена при розрахунковому центрі, доступна для всіх робочих місць банків, які уклали з ним угоди.

Обслуговування клієнта, який сплачує комунальні платежі, зводиться, власне, до пошуку в базі даних інформації

Технологія приймання та обробки платежів зі створенням розрахункового центру (Мегабанк)

Дані стосовно експлуатації системи автоматизованого обліку платежів населення у розрахунковому центрі, створеному на базі Жовтневого телефонного вузла м. Києва (1998 рік)

Послуги	Середня оплата за місяць, грн.	Суми прийнятих платежів, грн.
Комунальні послуги	60	857 160
Телефон (погодинна)	4.76	83 300
Електроенергія	10	178 575
Телефон (міжміський)	5	16 000
Телефон (додаткові послуги)	101	101 000
Усього		1 236 035

про нього, друкування повідомлення із зазначенням належних до сплати сум та розрахунку з клієнтом, якщо останній у змозі оплатити і не піддає сумніву виражений рахунок (інакше запропоновані суми редагуються). Технологія передбачає прийом як комунальних, так і інших платежів населення (податки, штрафи, разові послуги тощо).

Сеанс обслуговування клієнта розпочинається з пошуку його реквізитів у базі даних за всіма можливими ознаками (уніфікований код платника, один із його особових рахунків, контекст адреси тощо; може застосовуватися також ідентифікаційна картка). Відтак можна ідентифікувати навіть помилково оформленого в базі даних клієнта.

Щоб здійснити платіж, клієнт заповнює бланк повідомлення на прийом платежу або пред'являє документи для оплати чи ідентифікаційну картку. За адресою або за номером особового рахунку платника знаходять у базі даних. На екран автоматично виводиться вся необхідна інформація про нього. Програма виставляє до сплати суми, повідомлені організаціями — одержувачами коштів, а для платника друкується рахунок-довідка. Додатково клієнт повідомляє тільки показники лічильників.

Усі кошти, прийняті від населення уповноваженими банками (їх відокремленими підрозділами), які уклали угоду з розрахунковим центром, надходять на транзитний рахунок розрахункового банку, де впорядковуються за критерієм: організація — тип послуг. Інформація про платників та види платежів надходить до розрахункового центру. Там, отримавши інформацію про оплату, формують електронну чи паперову відомість для кожного одержувача платежу і передають її в строк та у форматі, які обумовлено в угоді. Після занесення всієї інформації про платежі до бази даних погашається заборгованість за конкретними особовими рахунками платників, про це інформують одержувачів і роблять перерахування на їхні рахунки. При формуванні платіжних доручень згідно з укладеними угодами утримується плата.

Для впровадження такої технології створюється загальна база даних житла (квартиронаймачів і власників) із використанням єдиного уніфікованого номера особового рахунку кожного платника, який фігуруватиме при внесенні плати за всі види комунальних послуг. Єдина база даних абонентів формується на основі баз даних, наданих комунальними службами; її доповнює розрахунковий центр.

Створення та впровадження системи автоматизованого обліку платежів населення у розрахунковому центрі надає ряд переваг.

Для банків: підвищується продуктивність праці операторів; суттєво змен-

Упровадження системи автоматизованого обліку платежів населення у розрахунковому центрі сприятиме активізації інтересу жителів України до банківських послуг, допоможе привернути увагу до безготівкових форм розрахунків

шується кількість помилок при прийманні платежів; скорочується кількість неплатежів, оскільки спрощується порядок оплати; платників швидше обслуговують.

Для населення: відпадає необхідність самостійно стежити за зміною тарифів та заборгованістю; значно спрощується процедура ведення платіжних документів, з'ясування непорозумінь щодо прийнятих платежів; на обслуговування витрачається небагато часу.

Для організацій — одержувачів платежів: особисте спілкування з кожним платником щодо зміни тарифів, перерахунків, заборгованості тощо змінюється швидким та надійним обслуговуванням: рахунок клієнтові виставляється безпосередньо під час його перебування у банку; він отримує в електронному вигляді своєчасну, достовірну, повну інформацію про прийняті платежі, знижується трудомісткість обробки платежів та підвищується якість їх обліку; завдяки повністю автоматизованому процесу обробки платежів в установі

банку прискорюється час надходження платежів на розрахункові рахунки організацій.

Проте не слід забувати, що існує ряд перешкод, які гальмують створення розрахункових центрів. Це й ціни на обладнання (подібні системи потребують значних початкових капіталовкладень), і рівень спеціалістів, що створюють систему та супроводжують її використання (вони повинні мати практику роботи з великими обсягами інформації), і забезпечення відповідного рівня захисту. Та головна проблема в тому, щоб забезпечити достатній обсяг операцій та зробити ці послуги вигідними. Оскільки дохідність упровадження системи розрахункового центру залежить від процента комісійних від загальної суми прийнятих платежів, читачів, певно, зацікавить інформація стосовно експлуатації такої системи¹, створеної на базі Жовтневого телефонного вузла м. Києва 1998 року (див. таблицю).

ЗАМІСТЬ ВИСНОВКУ

Розрахункові центри, що створюються банками, — це нові перспективні установи сучасної фінансової інфраструктури. Їх розвиток у цілому відповідає загальній тенденції поглиблення спеціалізації у банківській сфері, виокремленню її інститутів, спроможних якнайкраще обслуговувати конкретні галузі фінансових взаємовідносин. Запровадження таких центрів сприятиме активізації інтересу населення до банківських послуг, допоможе привернути його увагу до безготівкових форм розрахунків, що, у свою чергу, дасть змогу збільшити банківські активи, залучивши готівку, яка обертається поза банками (за деякими оцінками, це понад 1 мільярд гривень), для обслуговування народного господарства та вирішення актуальних економічних питань.

¹ Сидоренко Ю.И. Создание распределенной системы пунктов приема оплат // Банковские технологии. — 1998. — №1. — С. 46 — 49.

Дорога в майбутнє

З історії одного будинку

Будинок по вулиці Покровській у Києві, де нині знаходиться ліцей "Поділ", було закладено у 1799 році (споруджено у 1801 р.) за проектом губернського архітектора А.Ельдезіна як приміщення для проведення торговельних та майнових контрактів, що укладалися на щорічному ярмарку, переведеному у 1797 року з Дубна до Києва. Контрактний будинок відігравав значну роль у житті міста. Тут укладали угоди не лише місцеві купці, поміщики, а й ділові люди з Австрії, Франції, Італії, Данії, Греції та інших країн світу. У залі Контрактового будинку проводилися також судові засідання міського магістрату, влаштовувалися концерти, маскаради, бенкети.

Під час пожежі 1811 року другий поверх будинку згорів; уцілілий, кам'яний, відремонтували у 1819 році.

Із 1835 року у колишньому Контрактіному будинку оселяється Подільська жіноча гімназія.

У 1878 р. надбудовано другий поверх, у 1900—1901 рр. — третій.

Після 1917 р. у будинку розмістилася трудової школа № 19, у 1948—1949 навчальному році — середня школа № 100.

1994 року на базі цієї школи створено ліцей "Поділ".

*О, Мандрівний Всевидце,
Що окриляє нас.
О, Мандрівний Всевидце,
Робимо крок у Час...
О, Мандрівний Всевидце,
Із таємничих світів,
О, Мандрівний Всевидце,
З мрій моїх прилетів...*

Ці фантазійні образи, гідні уяви молодого Тичини, належать перу востаннього київця, можливо, майбутнього банкіра, а поки що другокласника київської ліцею № 100 "Поділ" Романа Гнатюка, одного з багатьох юних авторів поетичного альманаху "Пролісок", виданого нещодавно в цьому навчальному закладі з нагоди його п'ятирічного ювілею — 5-річчя ліцею, 50-річчя Київської середньої загальноосвітньої школи № 100, на базі якої створено ліцей, і 200-річчя з часу спорудження Контрактового будинку, в якому він розташований.

У затишному куточку Подолу — біля підніжжя величної гори, на якій, за переказами, апостол Андрій Первозваний поставив першого на Русі хреста, про що нині нагадує неповторна у своїй красі Андріївська церква, здається, справді зустрілися тисячоліття. Майже фізичне відчуття Часу спонукає до роздумів про сенс людського життя, його цінності — фальшиві та справжні, про власну відповідність покликанню Людини.

Звичайно, не лише унікальне місце розташування надихнуло фундаторів ліцею "Поділ" розробити й послідовно втілювати в життя концепцію цього навчального закладу, ключовою ідеєю якої є виховання сучасної, з почуттям національної гідності, гармонійно розвинутої людини, інтегрованої у світову культуру, — одне слово — виховання національної еліти.

У ліцеї не бояться слова еліта. Адже елітарними не народжу-

ються, ними стають. Це тривалий, трудомісткий процес, пов'язаний з опануванням великого обсягу знань, системи моральних і духовних цінностей, постійною боротьбою претендента в "еліту" з самим собою — своїми спокусами, вадами і звичками... Це процес, яким можна і потрібно управляти. Щоправда, успіху в цьому можуть досягти лише професіонали, кваліфіковані педагоги, яких справедливо називають інженерами людських душ.

Оптимальний добір педагогічних кадрів — одна з головних турбот і водночас вияв професійного чуття директора ліцею, заслуженого працівника освіти Наталії Генріхівни Шевчук. Їй удалося сформувати колектив, який може працювати за принципами команди. Не випадково під час розмови з кореспондентом "Вісника НБУ" Наталія Генріхівна, захоплена розповідаючи про учителів ліцею, не назвала жодного конкретного імені. Тут не поділяють педагогів на "передових" і "рядових". Кожен — на своєму місці. Усіх об'єднує одна мета — створити умови для самореалізації учнів, навчити їх учитися, пробудити почуття здорового честолюбства, яке спонукає до наполегливої праці, самостійного пошуку відповідей на природні для дітей запитання, що починаються зі слова "чому?", і яких тим більше, чим ширшим стає кругозір.

Згідно з головним завданням формуються методи управління навчальним процесом, форми і зміст навчально-виховної роботи, матеріально-технічна база.

На відміну від багатьох новостворених навчальних закладів, керівним органом ліцею "Поділ" є, так би мовити, колективний розум — методична рада.

— Ідея управління ліцеєм, — розповідає Н.Г.Шевчук, — сформувалася не зразу. Це — результат роздумів про призначення, місце та роль кожного

члена педагогічного колективу в організації навчально-виховної роботи. Ліцей — частинка соціальної системи, що, ніби дзеркало, відбиває всі ті процеси, які відбуваються в суспільстві. Демократизація суспільства і була тим поштовхом, що спричинив появу методичної ради ліцею як керівного органу.

До методичної ради, яку очолює директор, входять її заступники й усі завідувачі кафедр — філології, математики, природничих наук, історії, фізичного та трудового навчання, музики, початкових класів, виховної роботи. Засідання ради відбуваються двічі на місяць. На них обговорюються найважливіші питання організації діяльності ліцею та приймаються відповідні рішення.

Специфічною особливістю ліцею “Поділ” є підготовка учнів до опанування банківською справою. Тож навчальний процес здійснюється за трьома основними напрямками — економічним, фізико-математичним і гуманітарним.

Окрім профільюючих предметів, ліцеїсти вивчають дві іноземні мови (англійську та німецьку), ейдетику, світову художню культуру. Значна увага приділяється фізичному розвитку дітей, становленню їхніх естетичних смаків. У ліцеї діють різноманітні спортивні, художні гуртки, факультативні курси, які ведуть спеціалісти, запрошені з різних вищих навчальних закладів столиці.

Оскільки учні проводять у ліцеї весь день, тут організовано триразове харчування. До дрібниць, з урахуванням фізичних можливостей і психології дітей, продумано порядок занять, завдань, розваг.

Навчання провадиться у шестиденному режимі за семестровою структурою. Після кожного семестру ліцеїсти складають іспити з предметів, визначених методичною радою. Учні, які досягли кращих успіхів, заохочують стипендіями. При цьому враховують участь у різноманітних конкурсах, олімпіадах, у роботі Малої академії наук.

Збірник наукових розвідок ліцеїстів —

членів шкільного наукового товариства, виданий напередодні ювілею, вражає обширом інтересів юних дослідників і глибиною осмислення порушених проблем. Ось лише кілька

З історії середньої школи № 100

Найбільше надбання будь-якої школи — її вихованці. Серед випускників школи № 100, якою впродовж 35 років керувала відомий у Києві педагог, заслужений учитель УРСР Ніна Олексіївна Федорова, чимало відомих нині людей, зокрема, у банківській сфері. Серед них — заступник Голови Правління Національного банку України О.І.Кіреєв і голова правління Державного Ощадного банку України В.Н.Грибков.

назв: “Застосування похідної та інтеграла в математично-економічних моделях і задачах” (Л.Парафійник, 11-Б клас, наукові керівники О.Стрельченко, І.Стрельченко); “Журнал 99 for Windows 95”

(М.Рогов, 9-Ф клас, науковий керівник Б.Чижмак); “Інверсія у просторі” (Д.Унковський, 11-Ф клас, науковий керівник І.Гольштейн); “Символіка рослин. Легенди та приказки про рослини” (Е.Довгошеєва, 11-М клас, науковий керівник Л.Полтавець); “Дослідження процесів зародження руху і руйнування вихрових кілець у газі та рідині” (Ю.Чайка, 9-Ф клас, наукові керівники Н.Федорова і Т.Родічева); “Магдебурзьке право у Києві” (Д.Сорокіна, 9-П клас, науковий керівник М.Волгін); “Дослідження авангардної літератури в Америці 50-х років ХХ століття: покоління бітників” (А.Лемиш, 11-П клас, науковий керівник О.Смирнова)... Цей строкатий перелік можна було б продовжувати, проте й на-

ведених назв достатньо, щоб одержати уявлення про ерудицію і коло зацікавлень “подільських” ліцеїстів — майбутніх українських банкірів. У тому, що вони ними стануть, немає сумнівів: підготовка, яку дає ліцей, — надійна перепустка у сферу вищої школи. За статистикою, яка ведеться в учбовому закладі, в середньому 97% випускників ліцею “Поділ” продовжують навчання у вузах України та багатьох країн світу.

“Дорогою в майбутнє” назвала свій ліцей його фундатор і незмінний директор Н.Г.Шевчук у зверненні до ліцеїстів та їхніх батьків із нагоди першого ювілею цього навчального закладу новітньої доби.

Додамо до цього лише одне: нехай вона буде захоплюючою і безкінечною. Як сам Час...

Андрій Папуша,
“Вісник НБУ”.

На фото:

1. Такий вигляд мав колишній Контрактовий будинок на початку ХХ ст.
2. Сучасний вигляд Контрактового будинку, в якому нині розміщується ліцей “Поділ”.
3. У актовій залі ліцею.
4. Кабінет інформатики оснащено сучасною комп’ютерною технікою.
5. В інтер’єрах ліцею вдало поєднано традиційний і новітній дизайн.
6. Праця — творчий процес.

Фото Владислава Негребецького.

До 5-ї річниці ліцею “Поділ”

“Золоті” і “срібні” випускники

Рік	Кількість випускників, які закінчили ліцей із золотою медаллю	Кількість випускників, які закінчили ліцей зі срібною медаллю
1995	7	—
1996	3	5
1997	12	15
1998	9	5
1999	17	12

Експрес-аналіз /

Експертне опитування і політика аудиту

У статті узагальнюються результати опитування експертів Національного банку та комерційних банків столиці щодо подальших шляхів розвитку аудиторської діяльності в Україні.

Для удосконалення фінансового менеджменту важливе значення має аудиторська діяльність, пов'язана з підготовкою і наданням фінансової інформації. У такому контексті аудиторська діяльність сама є підсистемою фінансового менеджменту, який визначає становище організації на ринку, перспективи її розвитку.

Результати аудиторської діяльності, у свою чергу, значною мірою залежать від принципів взаємовідносин об'єктів аудиту — фінансових організацій та аудиторів.

Зважаючи на це, необхідно вивчати фактори, які впливають на створення оптимальних умов діяльності аудиторів і водночас сприяють розвитку підприємств. Для цього доцільно з'ясовувати міркування керівників відповідних служб фінансових організацій щодо форм і методів роботи аудиторів у процесі проведення перевірок та надання консультацій, а також щодо механізмів ділових контактів між аудиторами й фінансовими організаціями, їх зв'язків із громадськістю.

Із цією метою розроблено проект "Оптимізація аудиторської діяльності: соціологічне забезпечення", який нині впроваджується*. У рамках проекту розроблено інструмент дослідження (соціологічну анкету експерта); створено можливості для опрацювання соціологічної інформації на ЕОМ.

Напередодні анкетування проект було надіслано в Асоціацію українських банків, де він дістав загалом схвальну оцінку.

На першому етапі реалізації проекту проведено опитування 25 експертів — 10 представників Національного банку України (це здебільшого керівні працівники служб банківського нагляду, бухгалтерського обліку та аудиту) і 15 керівників відповідних департаментів або

служб тринадцяти київських комерційних банків. Серед них, зокрема, "АЖІО", "Фінанси і кредит", Укрінбанк, Укрсоцбанк, "Форум" та інші.

Опитування стосувалося понад 100 чинників, пов'язаних із виконанням аудиторської діяльності.

Зробимо узагальнення лише щодо деяких із них. Передусім щодо соціального фактора, який має ключове значення для подальшого розвитку ідеології аудиту.

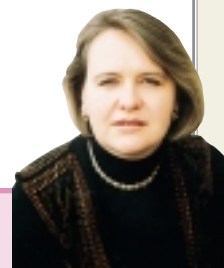
Отже, переважна більшість експертів висловила впевненість у тому, що протягом найближчих трьох років потреба у функціях аудиту невинно зростатиме. 72% опитаних вважають, що з часом збільшуватиметься кількість консультацій із різноманітних питань законодавства. 68% передбачають загострення потреби в аналізі фінансової діяльності організацій, установ та підприємств, і особливо у підтвердженні опублікованої ними звітності незалежними аудиторами.

Переважна більшість опитаних (92%) ствердно відповіла на запитання: "Чи вплинули результати аудиторської діяльності на розширення можливостей вашої організації?" Причому у багатьох відповідях ці можливості було конкретизовано. Найтипівіші з них — поліпшення обліку і контролю (40% респондентів із НБУ), удосконалення методів управління, чіткіше визначення своїх можливостей на ринку (33% респондентів із комерційних банків).

Зі Спілкою аудиторів України і Національним центром обліку та аудиту бажають співпрацювати майже всі опитані банкіри (70% представників НБУ зацікавилися новими видами аудиту, 80% — методологією бухобліку; 60% представників комерційних банків надали перевагу методології бухобліку, 67% — питанням оподаткування).

Розвиток політики аудиту великою мірою залежить від кваліфікованої і своєчасної роз'яснювальної роботи. Цю тезу ще раз підтвердили учасники опитування. Про доцільність регулярного

**Тетяна
Шпаковська**

Директор
аудиторської фірми "Бліскор",
практикуючий аудитор і оцінювач

висвітлення у засобах масової інформації співпраці фінансових організацій та аудиторів висловилися 50% експертів від комерційних банків і 60% — від НБУ.

Значна частина банкірів (70% представників НБУ і 87% — комерційних банків) вважає корисними постійні тематичні рубрики, присвячені аудиту, у різноманітних періодичних виданнях.

Понад 80% опитаних вважають доцільним створення спільної комісії із досвідчених бухгалтерів і аудиторів, представників парламенту й Адміністрації Президента, яка б працювала над оптимізацією бухгалтерської та аудиторської діяльності.

Одне слово, опитування дало багато корисної і, головне, об'єктивної інформації, яка може прислужитися для подальшого розвитку аудиторської діяльності в Україні, кращому взаєморозумінню і злагодженій діяльності банкірів та членів Спілки аудиторів нашої держави.

Уперше в СНД
можливість отримати
престижний диплом

**Сертифікований
європейський
фінансовий
аналітик**

(044)
212-80-73
234-84-28
212-80-31
294-87-13

* Прим. редакції: автори ідеї проекту — Т.Л.Шпаковська та І.Ю.Горячек, наукові консультанти — І.Ю.Горячек, Г.В.Корнієнко і А.Г.Твердомед, соціологічне забезпечення — В.В.Полуянський, керівник проекту — Т.Л.Шпаковська.

Аналіз проблеми /

Чи потрібна українським банкам структурна валютна позиція?

Чи доцільно комерційним банкам вести так звану структурну валютну позицію? Це питання постало перед банківською системою України, зокрема, після VIII з'їзду Асоціації комерційних банків, який відбувся у липні нинішнього року. В низці публікацій на цю тему в економічних часописах серед основних аргументів на користь позитивної відповіді наводили такі:

● *структурна валютна позиція дасть змогу зберегти від знецінення і так порівняно невеликий капітал української банківської системи, який нині обліковується виключно в національній валюті, а отже, наражається на ризик зміни валютного курсу;*

● *банкам з іноземним капіталом така позиція дозволена, тож слід поставити в рівні умови й вітчизняні банки.*

Автор статті робить спробу з'ясувати це непросте питання.

КЛАСИФІКАЦІЯ ВАЛЮТНИХ ПОЗИЦІЙ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Можна і слід вважати структурною валютною позицією? Наведемо фактори класифікації валютних позицій комерційних банків та категорії позицій, які за ними виділяються.

До основних факторів класифікації валютних позицій комерційних банків слід віднести такі (див. схему):

- фактор впливу на баланс банку;
- фактор ризику;
- фактор призначення.

Слід зазначити, що наведені фактори є незалежними, а отже, одна й та ж позиція може одночасно класифікуватися за кількома з них.

Серед перелічених чинників бракує фактора строковості. Це пояснюється тим, що у світовій практиці не прийнято розділяти валютні позиції за таким фактором, як термін.

По-перше, для переважної більшості валютних операцій, наслідком яких є валютні позиції, не існує такого поняття, як термін дії. Наприклад, купівля чи продаж валюти на умовах спот, форвард та своп, хоч і передбачає наявність розриву між датами операції та валютування, має лише одномоментний вплив на валютні позиції комерційного банку.

По-друге, поділ активів та зобов'язань за строками більш притаманний аналізу ліквідності, а не валютних позицій.

Фактор впливу на баланс банку

За фактором впливу на баланс розрізняють балансову, позабалансову та за-

гальну валютні позиції.

Балансова валютна позиція — це співвідношення, що склалося між сумами балансових активів та зобов'язань комерційного банку в одній валюті. Вона виникає в результаті проведення операцій, які безпосередньо впливають на баланс комерційного банку. Особливістю такої позиції є те, що її переоцінка у зв'язку зі зміною валютного курсу спот (якщо таке передбачено¹) повинна відноситися безпосередньо на фінансовий результат банку як курсові різниці.

Позабалансова валютна позиція — це співвідношення, що склалося між сумами позабалансових вимог та зобов'язань комерційного банку в одній валюті. Вона виникає внаслідок проведення опе-

Методика ведення структурної позиції, єдиним завданням якої є захист відносного рівня капіталу банку, була розроблена, щоб уникнути погіршення показників діяльності банку внаслідок зміни факторів макроекономічного оточення, а не його операцій

рацій, які безпосередньо не впливають на баланс банку. Особливістю такої позиції є те, що її переоцінка у зв'язку зі зміною валютного курсу спот не визнається фінансовим результатом до реального перенесення позиції на баланс, а переоцінка у зв'язку зі зміною курсу форвард фінансовим результатом визнається [1].

¹ Це передбачено щодо так званих монетарних активів та зобов'язань, але не допускається щодо немонетарних.

Олексій
Куценко

Фінансовий спеціаліст
Барентс груп LLC (США), аспірант
кафедри обліку та аудиту
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Загальна валютна позиція — це сума балансової та позабалансової валютних позицій. Така позиція розраховується з метою оцінки та аналізу загального обсягу валютних операцій банку і є аналітичним інструментом.

На сьогодні комерційні банки та Національний банк України можуть на основі облікових даних комерційного банку обчислити всі три позиції за фактором впливу на баланс. Однак слід зазначити, що обчислення позабалансової валютної позиції має певні недоліки — йдеться, зокрема, про порядок трансляції у гривневий еквівалент валютних деривативів.

Фактор ризику

За фактором ризику розрізняють закриту та відкриту валютні позиції. Зауважимо, що в науковій літературі існують розбіжності щодо їх визначення.

Деякі вчені та практики вважають, що закритою є позиція, за якою обсяг наявних у банку активів в іноземній валюті збігається з наявним обсягом його зобов'язань у тій же валюті, тоді як відкрита позиція — це ситуація, коли обсяги наявних елементів балансу не збігаються.

Інші вчені, зокрема М.Савлук, А.Мороз та А.Коряк, вважають, що закрита позиція “має місце, коли продаж і купівля валюти є урівноваженими”, а відкрита — “має місце при розходженні купівлі та продажу валюти (при відповідній закритій позиції)” [2]. Таким чином, валютна позиція фактично прив'язується виключно до обсягу валютно-обмінних операцій банку за звітний період (як правило, день) незалежно від співвідношення його валютних активів та зобов'язань. Фактично це означає, що в разі відсутності у банку операцій купівлі-продажу валюти того чи іншого дня він не матиме валютної позиції.

Автор вважає, що таке розуміння відкритої позиції більше стосується аналізу біржової, ніж банківської, діяльності,

тому дотримується наведених нижче значень.

Закрита валютна позиція — ситуація, коли сума активів у певній іноземній валюті повністю збігається із сумою зобов'язань у тій же валюті. З точки зору ризику така позиція не становить загрози для банку, оскільки внаслідок зміни валютного курсу і активи, і зобов'язання зміняться на однакову величину, але розмір капіталу банку залишиться сталим.

Відкрита валютна позиція — ситуація, коли сума активів у певній іноземній валюті не збігається із сумою зобов'язань у тій же валюті. З точки зору ризику це становить загрозу для банку, оскільки внаслідок різниці при зміні валютного курсу активи та зобов'язання зміняться не на однакову величину, що призведе до зміни розміру капіталу комерційного банку.

Слід зазначити, що автор вважає відкритою позицією ситуацію невідповідності між обсягами валютних активів та зобов'язань банку, що вже враховує

Структурна валютна позиція використовується не в усіх країнах. Причина — не в достатній стабільності валют, а швидше в тому, який саме коефіцієнт співвідношення активів та капіталу органи банківського нагляду використовують для контролю банківської діяльності

можливу невідповідність між обсягами купівлі-продажу валюти, на які вказують М.Савлук, А.Мороз та А.Коряк. Фактично таке ж тлумачення закритих та відкритих позицій зустрічається у роботах В.Ющенка, В.Мищенко [3] та інших учених і практиків.

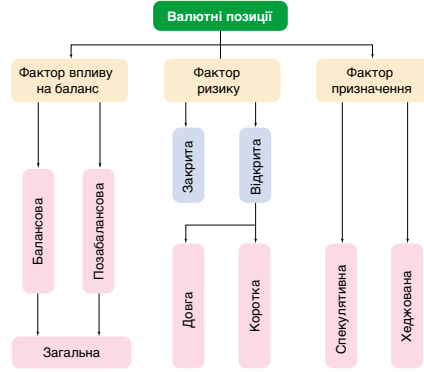
У свою чергу, відкриті валютні позиції поділяються на довгі та короткі.

Довга відкрита валютна позиція — це ситуація, коли сума активів перевищує суму зобов'язань у одній і тій же валюті. Банк із такою позицією зазнає збитків унаслідок падіння курсу іноземної валюти щодо національної та отримує дохід у вигляді позитивної курсової різниці в разі падіння курсу національної валюти щодо іноземної.

Коротка відкрита валютна позиція — це ситуація, коли сума зобов'язань перевищує суму активів у одній і тій же валюті. Банк із такою позицією зазнає збитків унаслідок падіння курсу національної валюти щодо іноземної та отримує дохід у вигляді курсової різниці в разі знецінення іноземної валюти щодо національної.

На сьогодні комерційні банки та Національний банк України можуть на основі даних бухгалтерського обліку

Класифікація валютних позицій комерційних банків

розрахувати довгу та коротку позицію комерційного банку. Більше того, відповідно до принципу забезпечення стабільності банківської системи через діяльність служби банківського нагляду Національним банком України встановлено обмеження (нормативи) відкритих валютних позицій.

Фактор призначення позиції

За фактором призначення розрізняють спекулятивну та хеджовану валютні позиції.

Спекулятивна валютна позиція — це позиція, яку комерційний банк веде з метою отримання додаткового доходу у вигляді курсових різниць. Така позиція виникає виключно в результаті проведення валютнообмінних (форексних) операцій, тобто купівлі-продажу валюти на умовах строкових поставок — спот, форвард, опціон тощо — та її утримання.

Хеджована валютна позиція — це позиція, до якої комерційний банк вдається з метою захисту (хеджування) свого капіталу від валютної експозиції, тобто від можливості зазнати збитків унаслідок несприятливої зміни валютного курсу. Така позиція є наслідком проведення як форексних, так і банківських операцій.

Із точки зору аналізу спекулятивна та хеджована позиції є прямо протилежними, тому в обліку їх слід чітко розмежовувати. Зазначимо, що хеджована позиція може виникати з метою захисту від валютної експозиції, спричиненої як структурною, так і операційною позиціями. У фінансовій та нормативній звітності операційну та хеджовану позиції слід показувати окремо, оскільки вимогами Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО) щодо комерційних банків дозволено взаємне перекриття лише доходів і витрат від торгівлі та переоцінки валюти, цінних паперів та інших подібних інструментів [4].

На сьогодні комерційний банк та

Національний банк України на основі даних обліку можуть оцінити тільки певну частину хеджованої валютної позиції — ту, що виникла в результаті проведення операцій валютного обміну. Крім того, внаслідок недосконалості Плану рахунків бухгалтерського обліку в комерційних банках України оцінити реальну ефективність такої хеджованої позиції неможливо.

СТРУКТУРНА ВАЛЮТНА ПОЗИЦІЯ

Тепер спробуємо визначити, до якого фактора класифікації слід віднести структурну позицію.

Оскільки визначення структурної валютної позиції немає в жодному нормативно-правовому документі України, звернемося до міжнародних джерел, зокрема, документів Базельського комітету з банківського нагляду.

У змінах та доповненнях до Угоди про порядок визначення капіталу для врахування ринкових ризиків зазначено: *“Структурна валютна позиція* — це позиція, яку банк веде добровільно та свідомо виключно для того, щоб повністю чи частково захиститися від впливу можливих несприятливих змін валютних курсів на співвідношення капіталу та активів банку” [5].

Решта відкритої позиції банку називається *операційною*.

Причина наявності структурної валютної позиції полягає ось у чому. Найменш ризиковою для банку є закрита валютна позиція. За умови ведення такої позиції розмір капіталу банку завжди залишатиметься сталим незалежно від напрямку та розміру зміни валютного курсу, тобто закрита позиція захищає абсолютне значення капіталу банку (див. приклад). Проте за значного знецінення національної валюти щодо іноземної розмір активів банку зміниться. При сталості капіталу співвідношення

Паралельне використання в Україні коефіцієнтів Кука (норматив Н3) та похідного показника лівериджу (норматив Н4) при аналізі діяльності комерційних банків є виправданим. Непрямим чином це визнає і Базельський комітет із банківського нагляду

активів та капіталу банку в такому разі зменшиться. Оскільки це співвідношення є одним із ключових для нормативного регулювання та аналізу банківської діяльності, то, з точки зору зовнішнього аналітика, стан банку виглядатиме менш привабливим та більш ризиковим, ніж до знецінення національної валюти. Така ситуація є типовою для країн із нестійкою валютою, коли вик-

лючно внаслідок зміни факторів макроекономічного оточення, а не операцій самого банку, аналіз його діяльності покаже погіршення результатів.

Саме щоб уникнути такої ситуації, було розроблено методику ведення структурної позиції, єдиним завданням якої є захист відносного рівня капіталу банку. До структурної позиції висуваються певні вимоги, головна з яких полягає в забороні її використання для операцій валютного дилінгу.

Слід зазначити, що структурна валютна позиція використовується далеко не в усіх країнах. Причина — не достатній стабільності валют, за якої не виникає потреби у хеджуванні співвідношення між активами та капіталом, а швидше в тому, який коефіцієнт цього співвідношення органи банківського нагляду тієї чи іншої країни використовують для контролю банківської діяльності.

Теоретично існує два таких коефіцієнти — показник Кука та показник достатності капіталу, похідний від показника лівериджу. В разі використання коефіцієнта Кука, тобто співвідношення між активами, зваженими на ризик, та капіталом банку, потреба у структурній позиції просто не виникає: щоб бути ефективним хеджем капіталу (відносного чи абсолютного його рівнів), валютний інструмент — актив — повинен бути безризиковим. Відтак він просто не братиметься до розрахунку коефіцієнта Кука², а отже, зміна валютного курсу впливатиме тільки на вартість такого інструменту, а не на співвідношення активів та капіталу. Натомість у разі використання похідного показника лівериджу³ до його розрахунку включатимуться усі без винятку активи банку незалежно від ступеня їх ризиковості, що й спричиняє необхідність виділення і ведення структурної позиції.

Взагалі паралельне використання в Україні коефіцієнтів Кука (норматив Н3) та похідного показника лівериджу (норматив Н4) досить довго обговорювалося в ході розробки проекту Інструкції “Про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків”. Дехто з учених та практиків вважає норматив Н4 зайвим, оскільки він практично повторює норматив Н3.

Насправді це не так, адже у коефіцієнті Кука знаходиться відображення виключно кредитний ризик і фактично

² Точніше, братиметься із нульовим коефіцієнтом ризику і не впливатиме на загальну суму ризикових активів.

³ Як відомо, коефіцієнт лівериджу — це співвідношення залучених та власних коштів, яке можна привести до такого вигляду:

$$3 / K = (A - K) / K = A / K - 1,$$

де А — активи, 3 — зобов'язання, К — капітал банку.

Приклад

Припустимо, комерційний банк має таку структуру балансу:

активи: 1000 доларів США та 500 гривень;

зобов'язання: 1000 доларів США та 200 грн;

курс: 1 долар США = 3 грн.

Таким чином, валютна позиція банку є закритою, адже сума активів у іноземній валюті дорівнює сумі зобов'язань у цій же валюті. Капітал банку як різниця між активами та зобов'язаннями становить: $((1000 \times 3) + 500) - ((1000 \times 3) + 200) = 300$ грн. Показник **достатності капіталу** становить $3500 : 300 = 8.6\%$.

Припустимо, що курс іноземної валюти зріс до рівня 1 долар США = 4 грн. Тоді структура балансу банку матиме такий вигляд:

активи: $1000 \times 4 + 500 = 4500$;

зобов'язання: $1000 \times 4 + 200 = 4200$;

капітал = $4500 - 4200 = 300$ грн.

Таким чином, абсолютне значення капіталу залишилося незмінним. Неважко збагнути, що воно залишалося б сталим за будь-якої зміни курсу. Проте показник достатності капіталу при падінні курсу також падає до рівня $4500 : 300 = 6.6\%$. Таке падіння зумовлене не операціями банку, а виключно зміною середовища функціонування.

ігноруються всі інші види ризику, при таманні банківській діяльності. Крім того, так звані коефіцієнти, або ваги ризику, в ідеалі повинні обчислюватися на основі емпіричних даних, яких іноді бракує. Саме тому паралельне використання коефіцієнтів є виправданим. До речі, непрямым чином це визнав і Базельський комітет із банківського нагляду, який у своєму консультативному документі “Нова концептуальна основа достатності капіталу” [6] оголосив про відхід від рекомендації щодо виключного використання коефіцієнта Кука для оцінки достатності капіталу банку і про ширше використання моделей оцінки ризику на зразок моделі VAR. Причиною цього стала азіатська криза, яка довела, що нульовий ко-

має виключно коротку позицію (відсутні валютні активи) — призведе до зростання капіталу при сталості рівня активів, що також змінить їх співвідношення у бік збільшення.

ЧИ СПРАВДІ ІНОЗЕМНИМ КОМЕРЦІЙНИМ БАНКАМ ДОЗВОЛЕНА СТРУКТУРНА ПОЗИЦІЯ?

Дійсно, в Україні частина (або вся сума) статутного капіталу банку, сплачена у вільно конвертованій валюті, не враховується при розрахунку нормативів загальної відкритої валютної позиції та довгої відкритої валютної позиції у вільно конвертованій валюті за умови, що ці кошти розміщені на окремому рахунку в Національному банку України [7].

Однак зазначимо, що за такої ситуації банк фактично захищає від знецінення не співвідношення активів і капіталу, а виключно абсолютний рівень тільки певної частини основного капіталу банку — статутного фонду. Отже, така позиція з наукової точки зору не може вважатися структурною. Спробуємо визначити, чого їй бракує, щоб бути повноцінною структурною позицією.

Перша вимога Базельського комітету з банківського нагляду щодо структурних валютних позицій встановлює, що таку позицію належить відокремлювати на постійній основі від операційної. В Україні таке відокремлення має місце у вигляді невиключення валютних активів до розрахунку загальної та довгої валютної позицій.

Друга вимога, не задана у явному вигляді, зводиться до відсутності у валютного активу експозиції до ризику, зокрема до кредитного ризику. Оскільки валютні кошти повинні бути розміщені на рахунках Національного банку Ук-

Не можна стверджувати, що іноземним комерційним банкам в Україні дозволено класичну валютну структурну позицію, оскільки за українськими вимогами така позиція об'єктом хеджування вбачає не співвідношення активів та капіталу банку, а абсолютний розмір певної частини його статутного фонду

ефіцієнт ризику для державних кредитів та цінних паперів не завжди є виправданим та реальним.

Структурна позиція може бути виключно довгою. Очевидно, що в разі ведення чистої короткої позиції (тобто наявності суми валютних зобов'язань, що перевищує суму валютних активів) банк може отримати доходи (підтримати і збільшити абсолютний та відносний розмір свого капіталу) лише при знеціненні іноземної валюти щодо валюти національної. Проте у такому випадку загальний розмір активів банку скоротиться і навіть при сталому капіталі його співвідношення з активами зросте. Інший можливий варіант — коли банк

раїни, то кредитного ризику для таких активів немає.

Остання вимога стосується об'єкта хеджування. Згідно зі світовими рекомендаціями ним має бути співвідношення активів та капіталу банку. Саме в цьому українські вимоги не відповідають світовим, адже така позиція об'єктом хеджування вбачає просто абсолютний розмір навіть не усього капіталу, а лише певної його частини — статутного фонду.

Стосовно останньої зауваги слід зазначити кілька аспектів, які становитимуть основу висновків та рекомендацій цієї статті.

По-перше, світова практика не дає відповіді, яке, власне, співвідношення активів та капіталу банку має бути об'єктом хеджування за допомогою структурної позиції — нормативне чи фактичне. Це дуже серйозна дилема. Адже якщо комерційним банкам дозволити хеджувати лише нормативне значення Н4 (на сьогодні це 4%), то сама ідея структурної позиції для багатьох із них втратить привабливість. Якщо ж натомість дозволити хеджувати фактичне значення Н4, то виникає проблема щодо дати закріплення такого значення та його динаміки, адже у разі падіння фактичного значення банк, природно, не може вести структурну позицію у попередніх обсягах, оскільки певна її частина перетвориться у спекулятивну. Крім того, така ситуація може бути загрозливою для банків зі значним рівнем співвідношення активів та капіталу, адже навіть при незначному падінні курсу іноземної валюти вони зазнають значних збитків через великий розмір довгої позиції. Не слід також забувати, що ведення структурної позиції у вигляді залишків за депозитними рахунками зі ставкою LIBOR мінус 1% у великих обсягах є небажаним для банку, оскільки ці кошти відволікаються від

За умови ведення класичної структурної позиції немає значення, в якій валюті таку позицію вести: у валюті оплати статутного фонду чи якійсь іншій, — головним чинником повинна бути стабільність валюти

активних операцій. Ці питання потребують нагального вирішення для впровадження в Україні дійсно структурної валютної позиції комерційних банків.

Утім, проблем можна уникнути, залишивши все, як є, — просто дозволивши банкам мати довгу валютну позицію на рівні всього (чи частини) статутного фонду з метою захисту його абсолютного рівня від знецінення. Проте таку позицію не можна називати стру-

ктурною, і доведеться вирішувати інші питання, як-от:

- валюта позиції,
- облік капіталу.

Сьогодні комерційні банки мають змогу вести довгу позицію, аби хеджувати капітал у доларах США або євро [7]. З точки зору здорового глузду це цілком прийнятна ситуація. Проте вона породжує цікавий аспект: що робити, коли статутний фонд банку сплачено не в цих валютах? Якщо банки прагнуть захистити лише абсолютний рівень свого капіталу в валюті оплати статутного фонду, вони повинні вести довгу позицію саме в такій валюті. Однак тут криється небезпека, оскільки валютний курс може змінитися і в бік зменшення (наприклад, у разі сплати статутного фонду російськими рублями). З другого боку, за умови ведення класичної структурної позиції немає значення, в якій валюті таку позицію вести — у валюті оплати статутного фонду чи якійсь іншій, — головним чинником має бути стабільність валюти.

Друге питання — це облік капіталу. В Міжнародних стандартах бухгал-

Поточна практика обліку переоцінки валютних активів і зобов'язань та обліку капіталу банку виключно у національній валюті за умови ведення структурної валютної позиції цілком відповідає потребам збереження капіталу від знецінення внаслідок зміни валютного курсу

терського обліку не існує прямої заборони деномінації капіталу в іноземній валюті. Проте загальноприйнятою світовою практикою є деномінація в іноземній валюті лише монетарних активів та зобов'язань⁴, що фактично означає використання поточного курсу спот для зазначених статей. Немонетарні активи, доходи, витрати та капітал завжди деномуються виключно в національній валюті, що фактично означає використання історичного курсу спот для відображення статей, які фактично були отримані чи сплачені в іноземній валюті.

Таку практику слід зберегти й надалі, тобто зі зміною валютного курсу належить переоцінювати лише монетарні активи та зобов'язання. (Зазначимо, що на сьогодні є кілька авторитетних заяв стосовно зміни такої практики, а отже — дозволу на деномінавання капіталу в іноземній валюті.) Можна навести ще один аргумент на користь

⁴ Фактично всі зобов'язання банку є монетарними (окрім певної частини субординованого боргу), тоді як активи — частково монетарні, частково немонетарні.

нинішньої практики. Припустимо, що капітал банку дозволено деномінувати в іноземній валюті. Тоді збільшення валютного курсу призведе до необхідності переоцінки капіталу, оскільки звітність суб'єктів господарювання, у тому числі банків, складається у національній валюті. Та позаяк капітал обліковується на пасивних рахунках (із цим сперечатися важко), збільшення пасивного рахунку за кредитом має відбуватися одночасно з дебетуванням іншого рахунку (із цим також важко сперечатися, адже йдеться про принцип подвійного запису — один із елементів методу бухгалтерського обліку). Дебетувати можна або пасивний рахунок (що в даному разі неможливо, оскільки маємо зростання пасивної частини балансу, а не просто її структурну зміну), або активний. На активних рахунках обліковуються або активи, або витрати банку. Дебетувати рахунок витрат не можна — це завжди скорочує, а не збільшує суму капіталу. Дебетування рахунку активів у кореспонденції з кредитуванням рахунку капіталу в разі зміни валютного курсу неможливе, адже в банку просто може не бути валютних активів, а вартість гривневих при зміні валютного курсу залишається сталою.

Таким чином, поточна практика обліку переоцінки валютних активів та зобов'язань за умови ведення структурної валютної позиції цілком відповідає потребам збереження капіталу від знецінення внаслідок зміни валютного курсу. Облік капіталу виключно у національній валюті фактично означає, що капітал, отриманий від засновників банку в іноземній валюті, у звітності буде відображено за історичним курсом спот, як це прийнято щодо немонетарних статей.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Автор вважає, що відповідь на винесене в заголовок цієї статті питання має бути позитивною. Українським банкам справді потрібна структурна валютна позиція — потрібна якраз для захисту співвідношення активів та капіталу банку — нормативу, до якого Національний банк України прив'язує нині ліцензійні вимоги. Хеджування абсолютного розміру статутного фонду шляхом ведення довгої відкритої валютної позиції доцільне лише для іноземних банків, оскільки закриття такої позиції фактично означає появу в консолідованому балансі іноземного інвестора та українського банку з іноземною інвестицією довгої гривневої позиції, що не бажано для більшості інвесторів.

При визначенні об'єкта хеджування за допомогою структурної валютної позиції доцільно виходити не з реального значення нормативу Н4, а з мінімально необхідного його значення для отримання ліцензій, які банк має на момент висловлення бажання про ведення структурної позиції. Такий підхід унеможливить неправильне використання структурної позиції як спекулятивної та зніме питання щодо періодичного переакріплення структурної позиції, а отже, й потенційний тиск на валютний ринок. Крім того, кожен банк, який висловив бажання вести структурну позицію, повинен мати план відновлення достатності капіталу в разі падіння курсу валюти структурної позиції, що слугуватиме гарантією від непередбачених ситуацій.

Валютами структурної позиції до-

цільно залишити долар США та євро. Доцільно також зберегти сучасну методику обліку капіталу банку (в тому числі статутного фонду), яка дає змогу його деномінації виключно у національній валюті.

Література.

1. Правила бухгалтерського обліку уповноваженими банками України обмінних операцій в іноземній валюті та банківських металах. Затверджені постановою Правління НБУ від 16.12.1998 р. № 520.

2. Савлук М.І., Мороз А.М., Коряк А.М. Вступ до банківської справи: Навч. посібник. — К.: Лібра, 1998. — 344 с.

3. Ющенко В.А., Міщенко В.І. Управління валютними ризиками: Навч. посібник. — К.: Товариство "Знання", 1998. — 444 с.

4. МСБО 30. Розкриття інформації в фінансовій звітності банків та подібних фінансових установ. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку / Пер. з англ. за ред. С. Голова. — К.: Федерація професійних бухгалтерів та аудиторів України, 1998. — 736 с.

5. Amendments to the Capital Accord to Incorporate Market Risks. Basle Committee on Banking Supervision, Jan. 1996. <http://www.bis.org/publ/bcbs50.pdf>

6. New Capital Adequacy Framework. Consultative Paper issued by Basle Committee on Banking Supervision, June 1999. <http://www.bis.org/publ/bcbs24.pdf>

7. Зміни і доповнення до Інструкції "Про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків". Затверджені постановою Правління НБУ від 18.05.1999 р. № 238.

ЗАКОНОТВОРЕННЯ

Роздуми з приводу /

Банкрутство і шляхи його подолання

Дмитро Полозенко

Завідувач відділу НДФІ при Міністерстві фінансів України, професор, доктор економічних наук

Степан Варгіч

Заступник голови Агентства з питань банкрутства

Серед найгостріших проблем сучасної української економіки — зволікання із застосуванням процедури банкрутства щодо підприємств-боржників. Ця проблема спричинена не лише інерцією застарілого мислення, а й низкою об'єктивних факторів, зокрема недосконалістю відповідної правової бази. Суттєві зміни сталися нещодавно — після прийняття Верховною Радою України Закону "Про внесення змін до Закону України "Про банкрутство". У цій статті аналізується реальний стан платоспроможності українських підприємств. Уперше у "Віснику НБУ" публікуються відповідні статистичні матеріали, прогнозуються можливі позитивні результати впровадження ново-прийнятого закону.

СПАДЩИНА МИНУЛОГО

В умовах адміністративно-командної системи управління банкрутство не визнавалося вищими ешелонами влади. Вважалося, що воно характерне лише для країн, де є приватний капітал, де, як тоді говорилося, панує експлуатація людини людиною. Стверджувалося, що суспільна форма власності нібито виключає будь-яку форму експлуатації, а також неплатоспроможність (банкрутство) юридичної чи фізичної особи.

Насправді все було інакше: значна частина підприємств мала збитки, відчувала потребу в додаткових коштах для продовження виробничого процесу. Банкрутували не лише сільськогос-

подарські, а й промислові підприємства, передусім вугільної промисловості, які щорічно одержували дотації в обсязі мільйонів і мільйонів карбованців. Проте в офіційних джерелах, економічній літературі такі підприємства характеризувалися не як банкрути, а як "малорентабельні", "збиткові", "нерентабельні". Справ про банкрутство арбітражні суди не розглядали. Відповідного закону не існувало. Хоча в кожній республіці колишнього СРСР було дуже багато неплатоспроможних підприємств, особливо в галузі сільського господарства.

Згадаймо хоча б 1980 рік, який видався урожайним. На той час в Україні налічувалося 7016 колгоспів. 1843 з них працювали зі збитками у галузі рос-

линництва, а в галузі тваринництва — 5030! Не кращою була ситуація в радгоспах, які одержували значно більшу фінансову підтримку від держави. Із загальної чисельності 1265 збитковими були 427 радгоспів, або 33.8%. Зауважимо, що в Російській Федерації в ті роки збиткових колгоспів і радгоспів було ще більше — близько 50%.

Отже, підприємства-банкрути — наша спадщина від недавнього минулого.

ОКРЕМІ ПРИЧИНИ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ

В умовах формування і становлення розвитку ринкових відносин без банкрутства не обходиться. Во-

но поширене не лише в країнах, що розвиваються, а й у державах із розвинутими ринковими відносинами. У країнах Євросоюзу щороку банкрутує значна кількість підприємств і підприємців. У США в 1998 р. збанкрутувало близько півмільйона підприємств і понад сто тисяч фізичних осіб.

Банкрутом стає той, хто не витримує конкуренції, виробляє продукцію нижчої якості. Частина фірм зупиняє виробництво, частина шукає додаткових

Думка іноземного спостерігача

Розробники прагнули, щоб новий закон надав боржникам максимум свободи маневру у відродженні їх підприємств і водночас забезпечив жорсткий нагляд із боку незалежного розпорядника в інтересах кредиторів.

Олін Мак Гілл — юрист зі США, захисник інтересів кредиторів у суді

фінансових ресурсів для оновлення технологій, клопочеться про збут готової продукції, шукає нові місця збуту.

Незважаючи на банкрутство частини фірм, економіка європейських країн розвивається із передбачуваними темпами. На цій основі забезпечується стабільність національної валюти.

В Україні кредитори, як правило, отримують у власність майно, ціна якого не відповідає його ринковій вартості. Причин цьому чимало. Серед основних — неврегульованість правовідносин у процесі відчуження державного майна та порядку погашення заборгованості. Значною мірою саме через це виникла заборгованість із заробітної плати, платежів до бюджету та Пенсійного фонду.

Крім того, окремі керівники господарських товариств, володіючи великим пакетом акцій, самоусуваються від управління товариствами. Через це виникають певні проблеми, які часом призводять до банкрутства.

На платоспроможність впливають дії окремих фінансових посередників, які скуповують акції на аукціонах, аби перепродати їх за вищою ціною. Складається враження, що менеджери деяких інвестиційних компаній забули або не хочуть пам'ятати про те, що основою збільшення капіталу є матеріальне виробництво, а фінансові маніпуляції за допомогою посередницьких операцій — явище тимчасове, яке з часом може закінчитися повним банкрутством.

Певна частина українських підприємств є потенційними банкрутами. Причому банкрутують не лише окремі суб'єкти господарювання, а й цілі га-

лузі національної економіки. Візьмемо, наприклад, сільське господарство. Галузь упродовж трьох років перебуває в лещатах фінансової кризи. 88% сільськогосподарських підприємств закінчили 1998 рік зі збитками. Перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською сягнуло 10 млрд. грн.

Банкрутують і підприємства, і навіть деякі комерційні банки.

Підприємства-банкрути є у кожному регіоні України. Найбільше їх у індустріально розвинутих регіонах. Так, у 1998 р. в столиці налічувалося 991 збанкрутіле підприємство, у Дніпропетровській області — 248, Донецькій — 430, Луганській — 229, Харківській — 225, Одеській — 155, Запорізькій — 115.

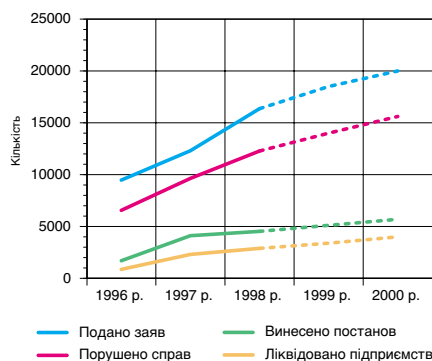
Неплатоспроможними стають як малі, так і великі підприємства. Наприклад, ВАТ “Запорізький виробничий алюмінієвий завод”, на якому працює 7092 особи, закінчило 1998 рік зі збитком на суму 187325 грн., а сусіднє ВАТ “Токмацький ковальсько-штампувальний завод”, на якому працює 1220 чоловік, — зі збитком на суму 10604 грн. Серед “лідерів” збиткових підприємств, які є потенційними кандидатами у банкрути, ВАТ “Облагорох” (м. Херсон; збитки товариства у 1998 р. сягнули 2.5 млн. грн.), ВАТ “Конвейер” (м. Львів; збитки за той же період становили 2.0 млн. грн.), ВАТ “Харківоблагропостач” (збитки — 1.3 млн. грн.). На жаль, цей перелік можна продовжувати (див. таблиці та графіки).

САНАЦІЯ

Санація як система соціально-економічних заходів, спрямованих на оздоровлення фінансів підприємств-банкрутів, здійснюється шляхом:

- ◆ погашення боргу;
- ◆ злиття збиткових підприємств із фінансово міцними;

Динаміка провадження справ щодо банкрутства суб'єктів господарювання

- ◆ переоформлення короткотермінових кредитів у довгострокові;
- ◆ випуску цінних паперів;
- ◆ продажу майна боржника або передачі його в оренду;
- ◆ перепрофілювання підприємства боржника;
- ◆ надання урядом пільгових кредитів і пільг із податків;
- ◆ зниження номінальної вартості старих акцій тощо.

Результати проведеного нами аналізу свідчать, що в окремих регіонах доволі активно застосовуються різні форми санації і на цій основі помітні певні економічні зрушення. Так, у Чернівецькій області впродовж 1998 року кількість підприємств-банкрутів зменшилася на 15 господарств, а в Тернопільській — удвічі. Поменшало таких підприємств і в Рівненській області. Уже не зростає кількість неплатоспроможних підприємств у Хмельницькій області.

Однак негативну тенденцію до збільшення кількості неплатоспроможних підприємств в Україні загалом не подолано. Зростає навантаження на арбітражні суди. У 1998 р. ними було прийнято постанов на 110.2% більше, ніж протягом попереднього року.

Санацію в агропромисловому комплексі планувалося провести за рахунок бюджетних асигнувань і переважно на безповоротній основі. Однак цього не сталося — її проведено шляхом взаємозаліку боргів. Вартість заліку витрат лише на об'єкти сільської соціальної сфери в 1998 р. досягла 650 млн. грн. Взаємозалік проведено і за іншими видами витрат АПК. За даними Міністерства фінансів України, загальна сума видатків (з урахуванням взаємозаліку і вексельних форм розрахунку) становила 1.4 млрд. грн., або 78% від видатків, передбачених державним бюджетом країни.

Державна підтримка сільського господарства досить поширена в країнах із розвинутою економікою. Там ця галузь вважається пріоритетною, тож частка коштів, яка передбачається для аграрного сектора, у ВВП досить значна — від 0.1% в Новій Зеландії до 4.1% у Фінляндії та 1.5% в США, що дає змогу аграріям цих країн виробляти прибуткову продукцію.

В Україні у 1998 р. підприємствам АПК санаційні кошти надавалися на безповоротній основі на відшкодування вартості робіт, пов'язаних із ліквідацією наслідків стихійних лих, витрат на будівництво, утримання об'єктів соціальної сфери та відновлення платоспроможності підприємств, діяльність яких пов'язана з виконанням загальнодержавних програм.

ПРАВОВА БАЗА

В умовах становлення ринкових відносин важливого значення набуває регулююча роль держави у формуванні відносин власності. Для цього слід мати відповідну законодавчу базу.

Закон “Про банкрутство”, прийнятий у травні 1992 р., не відповідає вимогам сьогодення. До того ж він спрямований не на санацію, не на поліпшення платоспроможності підприємств, а передусім на їх ліквідацію. Цим законом передбачено досить прості причини визнання підприємства банкрутом. Щоб арбітражний суд прийняв рішення про фінансову неплатоспроможність або про загрозу її виникнення, кредиторам достатньо подати судовим органам інформацію щодо фінансового і майнового стану боржника. Розгляд справ, як правило, затягується на кілька місяців. Унаслідок, як свідчить досвід, кредитор нерідко сам опиняється у становищі банкрута. Адже найчастіше виявляється, що відшкодовувати його витрати нічим, оскільки часто основні фонди

Застосування механізму банкрутства шляхом санації, реструктуризації або ліквідації підприємств-боржників сприятиме прискоренню відновлення виробництва, більший продуктивності економічного потенціалу країни

боржника фізично і морально зношені, обігових коштів немає, доходи від реалізації майна мізерні.

За нинішньої практики арбітражний суд визнає підприємство банкрутом попри те, що його санація ще не проводилася, або незважаючи на незгоду кредитора з умовами її проведення. Щоправда, кредитори, які одночасно є й ініціаторами визнання підприємства банкрутом, здебільшого взагалі не зацікавлені у проведенні санації боржника. Вихід один — банкрутство. Проте нині арбітражні суди досить обережно підходять до прийняття такого рішення. Тож для того, щоб триматися “на плаву”, підприємства починають скорочувати чисельність працівників, зменшують кількість робочих днів тощо. А відтак зменшуються надходження до державного бюджету. Сума так званих безнадійних боргів зростає.

Не вживаються й альтернативні заходи впливу, наприклад, розірвання контрактів із керівниками підприємств, які мають недоїмку і яким загрожує банкрутство.

Таблиця 1. Результати розгляду справ про банкрутство суб'єктів господарювання за період із 1996 по 1998 рр.

Регіон/область	Кількість справ, порушених провадженням у звітному періоді				Кількість винесених постанов про визнання банкрутом				Кількість справ, припинених провадженням із затвердженням умов санації				Кількість справ, закінчених провадженням із затвердженням ліквідаційним балансом				Залишок справ на кінець звітного періоду			
	1996 р.	1997 р.	1998 р.	1999 р.	1996 р.	1997 р.	1998 р.	1999 р.	1996 р.	1997 р.	1998 р.	1999 р.	1996 р.	1997 р.	1998 р.	1999 р.	1996 р.	1997 р.	1998 р.	1999 р.
АР Крим	435	478	560	144	341	341	353	3	1	-	-	-	80	297	292	279	344	344	344	345
Вінницька	101	212	686	64	69	253	253	2	-	1	-	-	23	14	15	32	72	72	359	359
Волинська	31	106	114	25	4	28	28	-	-	-	-	-	4	4	28	46	136	136	183	183
Дніпропетровська	497	418	1118	62	122	248	248	-	-	-	-	-	58	122	248	328	487	487	1056	1056
Донецька	854	1083	1093	301	438	430	430	5	9	1	1	1	130	290	208	599	908	908	1105	1105
Житомирська	74	198	317	7	50	71	71	1	1	1	-	-	7	49	71	84	181	181	359	359
Закарпатська	97	178	123	44	68	110	110	2	-	-	-	-	0	0	18	16	90	90	42	42
Запорізька	256	460	533	27	75	115	115	1	3	-	-	-	27	75	115	197	403	403	611	611
Івано-Франківська	81	147	209	28	42	37	37	-	1	-	-	-	4	2	12	88	158	158	275	275
Київська	50	246	483	13	61	88	88	-	2	1	1	-	5	29	49	49	193	193	444	444
Кіровоградська	170	224	248	61	95	104	104	2	2	1	1	-	46	95	104	157	227	227	286	286
Луганська	567	869	657	121	259	229	229	-	1	1	1	-	20	70	74	319	503	503	596	596
Львівська	139	501	651	33	123	118	118	12	4	-	-	-	27	54	118	55	317	317	365	365
Миколаївська	103	137	328	5	33	96	96	-	-	-	-	-	0	5	30	80	126	126	260	260
Одеська	220	366	501	30	107	155	155	-	1	-	-	-	16	100	155	204	362	362	505	505
Полтавська	112	277	344	9	61	91	91	-	-	1	-	-	9	59	84	95	239	239	277	277
Рівненська	64	129	234	20	100	32	32	1	-	-	-	-	6	43	32	21	15	15	141	141
Сумська	172	131	396	14	79	188	188	1	-	-	-	-	12	22	47	156	156	156	266	266
Тернопільська	248	230	172	52	170	63	63	-	-	-	-	-	19	30	32	176	166	166	150	150
Харківська	386	636	689	79	186	225	225	-	2	-	-	-	7	93	143	122	224	224	391	391
Херсонська	105	189	458	18	70	144	144	3	-	-	2	-	2	48	79	80	96	96	238	238
Хмельницька	237	332	355	18	66	67	67	-	1	-	-	-	18	66	65	101	257	257	394	394
Черкаська	287	200	236	51	59	63	63	-	-	-	-	-	48	57	61	174	197	197	245	245
Чернівецька	100	108	199	15	74	59	59	-	3	-	-	-	0	21	13	77	57	57	135	135
Чернігівська	132	155	516	11	67	65	65	-	-	-	-	-	11	0	65	97	121	121	407	407
м. Київ	837	1494	927	324	1176	991	991	-	1	-	-	-	260	586	669	449	605	605	402	402
м. Севастополь	177	141	134	61	115	102	102	-	-	-	-	-	16	89	69	57	61	61	51	51
Усього	6552	9645	12281	1691	4107	4525	4525	33	32	9	855	2320	2896	4138	6701	9888				

Результати аналізу свідчать, що відсутність у нашій країні санаторів обумовлена недосконалістю податкового, фінансово-кредитного, цінового і митного законодавства, а також відсутністю закону про санацію та банкрутство підприємств. Розв'язання цих питань, зокрема, створення інституту санаторів, які б мали змогу здійснювати санацію різними методами, сприятиме подоланню кризи, прискоренню економічної стабілізації і поліпшенню фінансового стану підприємств.

НАЙБЛИЖЧІ ПЕРСПЕКТИВИ

30 червня цього року третя сесія Верховної Ради України XIV скликання прийняла у новій редакції Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про банкрутство". Завдяки цьому з'явилася реальна можливість фінансового оздоровлення не-

платоспроможних підприємств, повернення боргів кредиторам, залучення реальних інвесторів шляхом застосування процедури банкрутства.

Ідеологію закону його автори відобразили у новій назві: "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом". Передбачені законом механізми спрямовані передусім на усунення у ході реформування економіки перешкод, пов'язаних із ідеологічною заангажованістю щодо самого поняття "банкрутство". Важливо, що закон надає змогу боржникам провадити розрахунки за своїми зобов'язаннями різними способами, — це сприятиме відновленню вітчизняного виробництва.

Впроваджуються нові підходи до проведення реорганізації підприємства-боржника. Завдяки цьому кредитори матимуть більші можливості повернути свої кошти, ніж за умови

ліквідації боржника.

Починаючи з 1 січня 2000 року (щодо сільськогосподарських працівників — із 1 січня 2004 року) основними дійовими особами в арбітражних судах, окрім позивачів та відповідачів, будуть також розпорядники майна, керуючі санацією або ліквідатори, покликані справедливо, в межах закону здійснити примусові дії для оздоровлення боржника та задоволення безспірних вимог кредиторів у порядку, визначеному зазначеним законом, Арбітражно-процесуальним кодексом та іншими законами України.

Законом передбачається застосування таких головних етапів процедури банкрутства:

- ◆ розпорядження майном боржника;
- ◆ мирова угода;
- ◆ досудова санація, включаючи реструктуризацію підприємства-боржника;

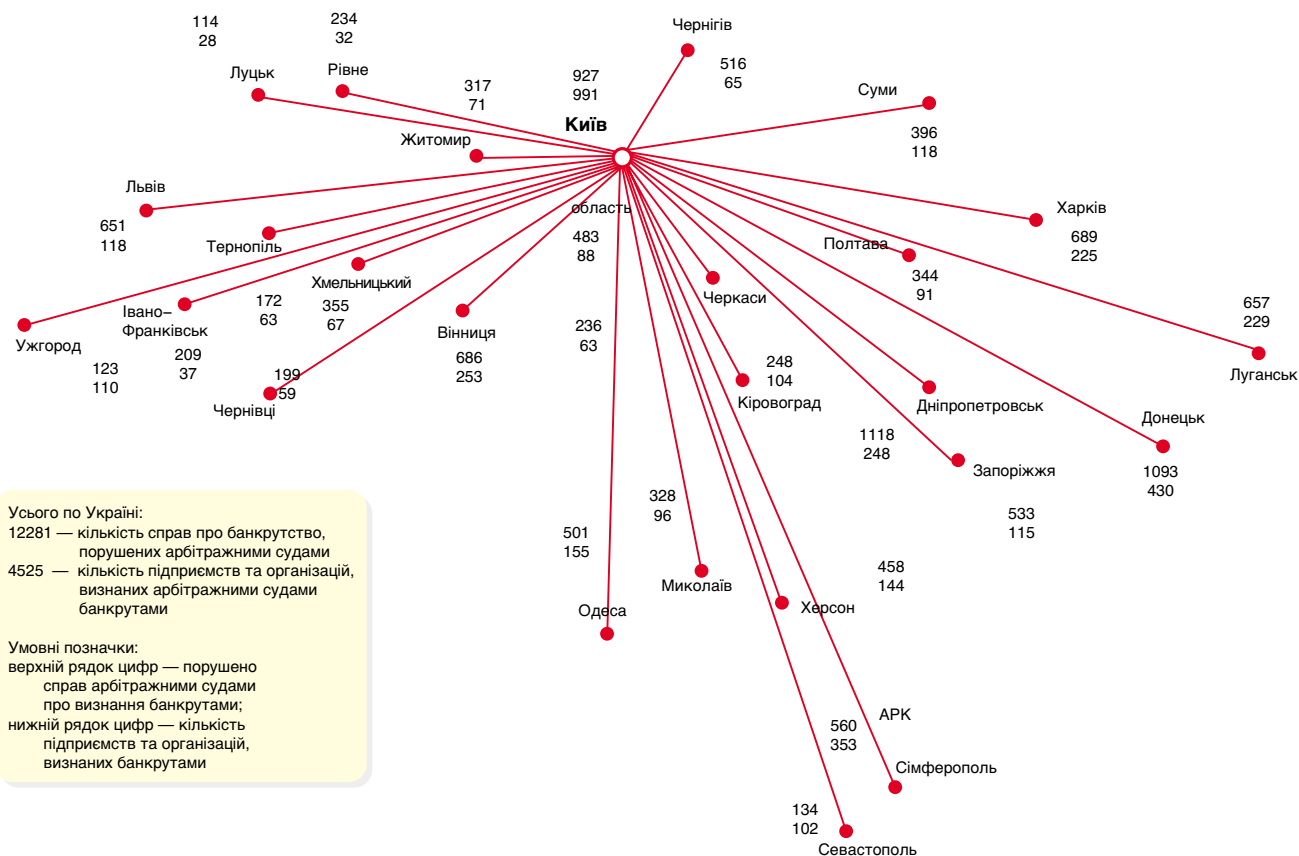
Таблиця 2. Аналіз статистики з банкрутства суб'єктів господарювання за 1998 рік

Показники	Усього за 1998 рік	Приріст за рік	Фактично	
			% до 1996 р.	% до 1997 р.
Кількість позовних заяв, поданих до арбітражних судів	16361	+4055	172.6	133.0
Порушено арбітражними судами справ провадження	12281	+2636	187.4	127.3
% до поданих заяв	75.1	-3.3	x	x
Винесено постанов про визнання банкрутства	4525	+418	267.6	110.2
% до порушених справ	36.8	-5.8	x	x
Кількість справ, закінчених із затвердженим ліквідаційним балансом	2896	+576	338.7	124.8
% до визнаних банкрутами	64.0	+7.5	x	x
Залишок незакінчених справ на кінець року	9888	+3186	239.0	147.5
% до порушених справ	80.5	+11.0	x	x
Загальна кількість господарських справ, розглянутих арбітражними судами	125650	+41963	203.0	150.1
у тому числі справи про банкрутство	9095	+2013	250.4	128.4
% до всіх арбітражних справ	7.2	-1.3	x	x

Таблиця 3. Боржники державного бюджету та позабюджетних фондів, визнані арбітражними судами банкрутами в 1998 році

Підприємства/галузі	Арбітражні справи про банкрутство		Сума боргу	
	Кількість	%	Тис. грн.	%
Усього:	5226	100	366027	100
Підприємства, засновані фізичними особами	3210	61.42	183753	50.2
Орендні підприємства	18	0.34	892.4	0.24
ВАТ на базі державних	61	1.18	24790.5	6.77
АТ, створені на добровільних засадах	195	3.73	25722.1	7.02
Мінагропром	54	1.04	5305.4	1.44
Мінпромполітики	14	0.27	17459.1	4.77
Мінвуглепром	6	0.12	1539.1	0.42
Мінтранс	6	0.12	411.8	0.11
Міноборони	1	0.02	3.0	0.00
Держбуд	2	0.04	401.9	0.10
Держводгосп	2	0.04	58.2	0.02
Держкомгеологія	1	0.02	53.8	0.02
Укрбуд	11	0.21	493.8	0.13
Укрбудматеріали	5	0.10	300.1	0.08
Укргропромбуд	3	0.06	178.2	0.05
Укртрансбуд	1	0.02	13.5	0.01
Підприємства місцевого підпорядкування	102	1.95	5942.5	1.62
Інші	1534	29.5	98708.6	27.0

Географія банкрутства суб'єктів господарювання за 1998 рік

♦ ліквідація боржника, визнаного банкрутом.

Із дня набуття чинності законом право подання позовної заяви про відкриття справи щодо банкрутства матимуть не лише кредитори, а й сам боржник.

Шостий розділ закону регламентує особливості банкрутства окремих категорій суб'єктів підприємницької діяльності, а саме: містоутворюючих та особ-

ливо небезпечних підприємств, селянських (фермерських) господарств, страхових організацій та професійних учасників ринку цінних паперів, а також громадян-підприємців. Щодо банкрутства комерційних банків, то вони тимчасово виведені з-під дії цього закону — процес їх банкрутства регулюватиметься Законом України "Про банки і банківську діяльність".

Статтею 52 закону передбачаються

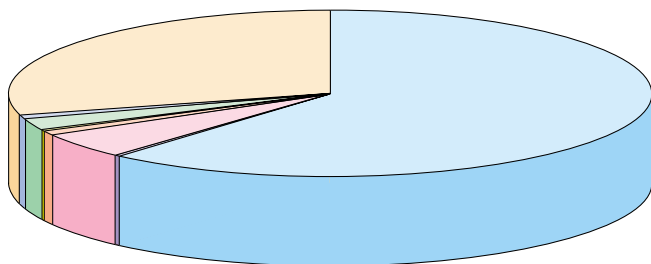
особливості банкрутства відсутнього боржника. У цьому випадку арбітражний суд може призначити ліквідатором працівника державного органу з питань банкрутства.

Сьомим розділом ("Прикінцеві положення") визначено максимальну кримінальну відповідальність за умисне доведення до банкрутства — 5 років позбавлення волі з конфіскацією майна.

□

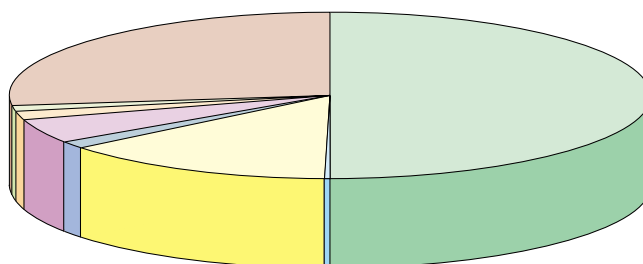
Структура боржників державного бюджету та державних централізованих фондів, визнаних арбітражними судами банкрутами за поданням податкових інспекцій за станом на 01.01.1999 р.

За кількістю арбітражних справ, %

Підприємства, засновані фізичними особами	61.4
Орендні підприємства	0.3
Відкриті акціонерні товариства	4.9
Міністерство АПК	1.0
Мінпромполітики	0.3
Підприємства місцевого підпорядкування	2.0
Інші міністерства та держкомітети	0.8
Інші підприємства	29.3

У грошовому вираженні, %

Підприємства, засновані фізичними особами	50.2
Орендні підприємства	0.2
Відкриті акціонерні товариства	13.8
Міністерство АПК	1.4
Мінпромполітики	4.8
Підприємства місцевого підпорядкування	1.6
Інші міністерства та держкомітети	1.0
Інші підприємства	27.0

Музей грошей: від ансамблю раритетів до інтернет-термінала

Наприкінці 1998 року Правлінням Національного банку України було прийнято рішення про створення Музею грошей НБУ. Його засновано на базі матеріалів Музею історії НБУ, який функціонував із 1985 року й експонувати якого відображали історію республіканської контори Держбанку СРСР та її роль у соціально-економічних перетвореннях в Україні. Новий музей створювався і діятиме на засаді якісно нової концепції.

Загальна експозиційна площа Музею грошей — 270 квадратних метрів. Він розміститься у двох залах. У першій буде представлено експонати, які відображають розвиток грошового обігу на території України від найдавніших часів до сьогодення. У другій — ті, що розповідають про діяльність Національного банку як центрального банку держави.

Визначальною ідеєю першого розділу експозиції є думка про те, що товарно-грошові відносини на території нашої країни існували з античних часів, коли на півдні сучасної України з'явилися давньогрецькі поселення та міста. Тут ще у VI—V ст. до н.е. карбувалися монети. Грошовий обіг на наших теренах існував і потому — останнє тисячоліття було ознаменоване появою златників і срібляників великого київського князя Володимира, а завершується введенням в обіг сучасної української національної грошової одиниці — гривні — спадкоємці монетної гривні Київської Русі. Ця стрижнева теза концепції нового музею підтверджується нумізматичною (до неї входять і домонетні форми грошей) та боністичною колекціями, а також різними археологічними знахідками, предметами стародавнього побуту тощо.

Особливе зацікавлення викликає центральна вітрина першого залу, де буде розміщено зразки валют світу. Музей грошей є власником поважної колекції сучасних банкнот і монет різних держав світу. Зважаючи, що лише Національний банк має змогу представити повну картину світових валют, що частину експозиції можна вважати ексклюзивною.

Другий розділ експозиції музею репрезентуватиме історію банківської справи в Україні. Детально буде висвітлено становлення й діяльність НБУ як одного з найважливіших фінансових інститутів незалежної держави, зокрема процес створення нових грошово-кредитних механізмів і монетарного інструментарію. Документальні матеріали, фотографії, діаграми проілюструють виконання Національним банком його функцій, діяльність окремих департаментів, регіональних управлінь, навчальних закладів тощо.

Плануємо також створити куточок “старого банку”, експозицію якого становитимуть воскові фігури банківських службовців минулого, старовинні банківські речі, стародруки з банківської справи кінця XIX — початку XX століть.

Окремо буде представлено історію головного корпусу Національного банку України — визначної пам'ятки вітчизняної архітектури.

Музей грошей буде обладнано комп'ютерами, аудіосистемою, відеотерміналом, щоб кожен відвідувач міг за допомогою електронних засобів отримати необхідну інформацію про діяльність Національного банку України, а також центральних банків Європи, США, Японії тощо.

У другому експозиційному залі розміститься виставка банківської техніки — від найдавніших машин до найсучасніших.

Екскурсія по Музею грошей включатиме і такі цікавинки, як карбування власноруч екскурсантом металевого жетона за стародавньою технологією, перевірка грошей на справжність на спеціальному приладі.

Нині музей поповнює свою колекцію. Будемо вдячні всім, хто запропонує нам для придбання чи експонування старовинні монети, банкноти, документи — все, що може бути розміщене у нашій експозиції.

Завданням Музею грошей є не лише репрезентація нумізматичної та боністичної колекцій НБУ, а й наочне висвітлення складних взаємозв'язків політики готівково-грошового обігу та монетарної політики, ознайомлення широких кіл громадськості з національною історією грошей та сучасним вітчизняним виробництвом банкнот і монет, зрештою — це презентація внеску України у творення економічної та культурної історії людства.

Сподіваємося, новий музей НБУ буде цікавим як для фахівців, так і для найширших верств населення.

Зоя Гавриленко,

головний хранитель фондів Музею грошей НБУ.

“Ринок несільськогосподарських земель в Україні: проблеми становлення”

Під такою назвою вийшов спеціальний випуск № 9 додатка до журналу “Вісник НБУ” — “Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності”. У збірнику вміщено доповіді фахівців із цього питання, виголошені на семінарі з приватизації земель несільськогосподарського призначення, який проведено міжнародним консультативним Проектом UKRels за сприяння Національного банку України.

Семінар було зорієнтовано на прискорене оволодіння економічними агентами нашої держави одним із найперспективніших в умовах України наборів сучасних ринкових інструментів. Як зазначили у вступному слові до збірника Віктор Ющенко та Віктор Лисицький, досвід фахівців Проекту UKRels вкотре підтверджує не вельми поширену істину — навіть в умовах чинного українського законодавства можна зробити багато корисних справ, у тому числі в такій складній сфері, якою є ринок землі.

І це справді так. За сприяння Проекту, що працює в Україні вже півтора року, за станом на 1 серпня 1999 року підприємствами приватизовано 878 земельних ділянок у 21 області країни, а потенційний дохід місцевих бюджетів становить близько 18 млн. грн. Ще кількості приватизаційних продажів нині у стадії підготовки.

Цінність збірника полягає ще й у тому, що тут уперше зібрано та вміщено всі законодавчі і нормативні акти, які стосуються приватизації, оренди та продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення.

Бажаючи придбати збірник можуть звертатися до редакції.

Довідки за тел.: 267-30-27.